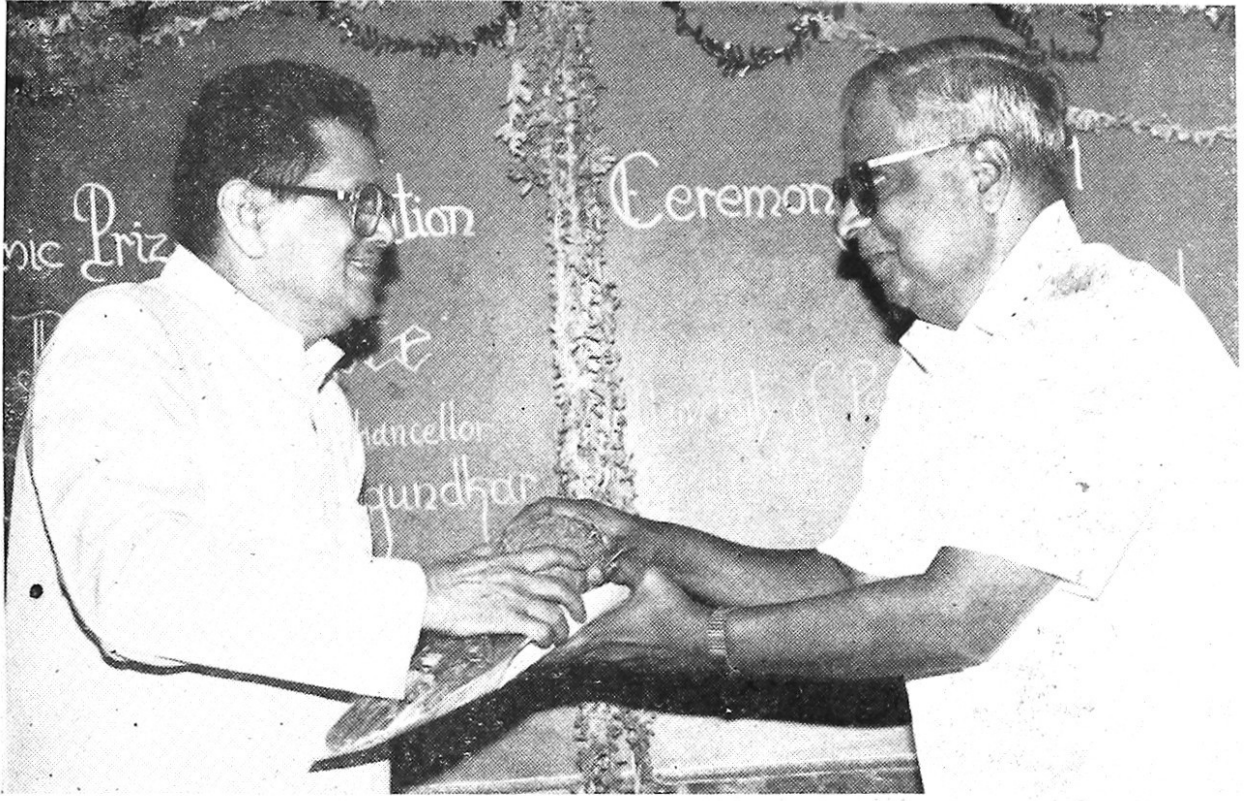
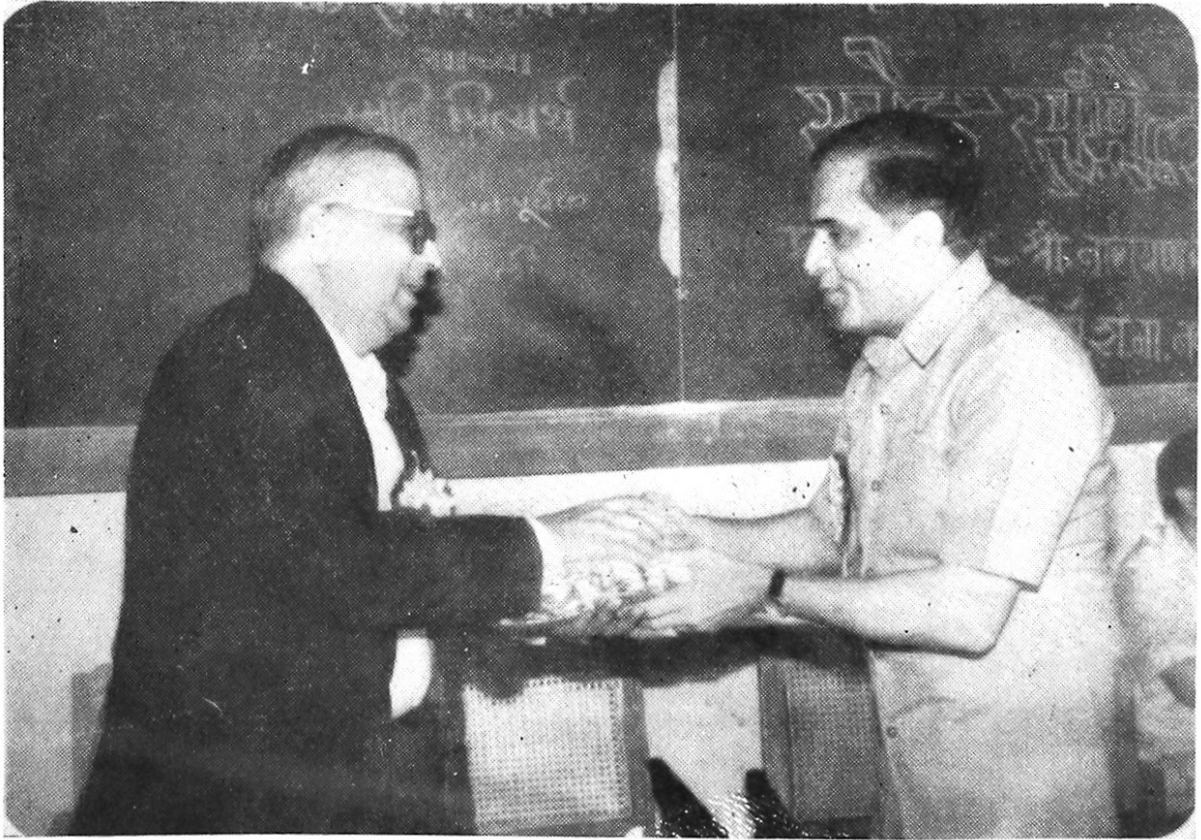

मॉडर्न १९९०-९१

शैक्षणिक पारितोषक वितरण समारंभप्रसंगी पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. श्रीधर गुप्ते यांचा सत्कार करताना प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर

वार्षिक स्नेहसंमेलनाच्या उद्घाटन प्रसंगी (२२ जाने. ९१) पुणे शहर पोलीस आयुक्त पे. सु. नारायणस्वामी यांचा सत्कार करताना प्रा. डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे

मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे ४११ ००५.

‘मॉडर्न’ नियतकालिक १९९०-९१

: संपादन समिती :

अध्यक्ष : प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर

: संपादक :

प्रा. वाल्मीक अहिरराव

: सदस्य :

प्रा. जगदीश चिचोरे

प्रा. विजय जोशी

प्रा. अरुण दांडेकर

प्रा. गीताराम गायकवाड

प्रा. विनय शेरीकर

प्रा. विलास आल्हाट

मुखपृष्ठ :

संकल्पना-मांडणी : प्रा. राजीव कुलकर्णी

छायाचित्र : अनिरुद्ध खुटवड

प्रकाशक : प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर

मॉडर्न महाविद्यालय

शिवाजीनगर, पुणे ४११ ००५.

मुद्रक : वि. ना. भंडारे

स्वानंद मुद्रणालय

२०३ शनिवार पेठ,

पुणे ४११ ०३०.

संपादकीय

‘मॉडर्न’ या वार्षिक नियतकालिकाचा १९९०-९१ या वर्षीचा अंक आपणास सादर करताना आम्हास अतिशय आनंद होत आहे.

ज्ञानासारखे पवित्र काही नाही हे आमचे ब्रीदवाक्य. पुणे हे ज्ञानाचे एक महत्त्वपूर्ण केंद्र. हे ज्ञान सर्वदूर प्रसृत व्हावे व माणसांना खऱ्या अर्थाने डोळस बनवावे ही शिक्षणक्षेत्री आपणा सर्वांची महत्वाकांक्षा आहे. दुर्दैवाने अलिकडच्या काळात शैक्षणिक प्रक्रियेत परीक्षेला असाधारण महत्त्व प्राप्त झाले. सामान्य विद्यार्थी-विद्यार्थिनी खऱ्याखऱ्या जीवनोपयोगी गुणवत्तेऐवजी परीक्षेतील गुणांच्या मागे धावताना आढळत आहेत. मुलतः समाजात नोकऱ्या किंवा कामधंदा यांची मोठी त्रुटी असताना केवळ गुण मिळविणाऱ्या पदवीधरांना यशस्वी जीवन जगणे दुरापास्त ठरले आहे. शिक्षणावरचा विश्वास उडावा अशी स्थिती आहे. शिक्षणाचा संख्यात्मक विस्तार करताना गुणात्मकतेकडे काही अंशी दुर्लक्ष झाले आहे. शिक्षणाचे काटेकोर नियोजन हवे, तसे नसेल तर वैकल्यग्रस्त विद्यार्थी-विद्यार्थिनीतील असंतोषाचा उद्रेक तीव्र समस्या निर्माण करील. मुलतः विद्यार्थी-विद्यार्थिनी बुद्धीमान आहेत. त्यांना योग्य दिशा देण्याची नितांत गरज आहे. हा व्यापक विषय राष्ट्रीय व राज्य पातळीवर हाताळला गेला पाहिजे. अशा पार्श्वभूमीवर मॉडर्न महाविद्यालयाने काही प्रयोग सुरू केले आहेत.

महाविद्यालयात क्रमिक अभ्यासक्रम पूर्ण केले जातातच. परंतु त्यातून विद्यार्थ्यांचे परिपूर्ण व्यक्तिमत्त्व घडतेच असे नाही. त्यासाठी काही पूरक अभ्यासक्रम व उपक्रम अत्यावश्यक ठरतात. १२ वी आणि पदवीनंतरच्या विद्यार्थ्यांना नोकरी धंद्यासाठी आवश्यक अशा ज्या प्रवेशपरीक्षा घ्याव्या लागतात त्यासाठी महाविद्यालयाने विशेष मार्गदर्शनाची व्यवस्था केली आहे. त्यात संगणक प्रवेश परीक्षा, वैद्यक पदवीपूर्व परीक्षा, औद्योगिक तंत्रनिकेतन प्रवेश परीक्षा, एम. बी. ए. प्रवेश चाचणी इ. साठी विशेष वर्ग सुरू करण्यात आले असून त्यांना भरघोस प्रतिसाद मिळाला आहे. संगणक पदवी अभ्यासक्रमास पूरक म्हणून महाविद्यालयाने या वर्षी LOTUS 1-2-3, d BASE व WORD STAR हे अभ्यासक्रम सुरू केले आहेत.

महाविद्यालयाच्या वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या पुरस्काराने वृक्षसंवर्धन व बागकाम यासंबंधी एक अभ्यासक्रम सुरू केला आहे. त्याला चांगला प्रतिसाद आहे.

नाशिक येथे नुकत्याच स्थापन झालेल्या यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाच्या वतीने आमच्या महाविद्यालयात विद्युत्शास्त्र (Electronics) या विषयासाठी मार्गदर्शन केले जाणार आहे. त्याचा फायदा समाजातील अनेक जिज्ञासूंना मिळू शकेल. डॉ. सुलभा देऊसकर व त्यांचे सहकारी या उपक्रमाचे संयोजन करतील, त्याचप्रमाणे माध्यमिक शिक्षकांच्या प्रशिक्षणासाठी अशाच प्रकारचे एक केंद्र आमच्या महाविद्यालयात सुरू केले जाण्याची शक्यता आहे.

या वर्षी पुणे विद्यापीठ व श्रमिक पत्रकार संघ यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयात वृत्तपत्र पदविका अभ्यासक्रम राबवला जात आहे.

अशा प्रकारच्या विविध उपक्रमातून पदवीधरांना जीवनाचे साधन उपलब्ध होण्यास अंशिक स्वरूपाची मदत होऊ शकेल. परंतु सर्वांना नोकरी उपलब्ध होईलच असे नाही. या दृष्टीने स्वयंरोजगारनिर्माण करणे अधिक आवश्यक आहे. कमी भांडवल व अधिक मानवी श्रम यांचे संतुलन व संयोजन व्हावे म्हणून पदवीधरांना छंटे उद्योजक बनविले पाहिजे. त्यासाठी एक मोठा व एक छोटा असे दोन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम सुरू केले आहेत. पुणे विद्यापीठातील Technology Park, चेंबर ऑफ कॉमर्स व मॉडर्न महाविद्यालय यांच्या संयुक्त प्रयत्नातून हा अभ्यासक्रम विकसित केला आहे. पुण्यातील व पुण्याच्या परिसरातील प्रसिद्ध यशस्वी छोट्या-मोट्या उद्योजकांकडून या उपक्रमाला प्रतिसाद मिळाला आहे. त्यामुळे उद्योजक व शिक्षणसंस्था यांच्यात वैचारिक स्वरूपाचे आदान-प्रदान सुरू झाले आहे. त्याचा फायदा अनेक बुद्धीमान, प्रयत्नशील, महत्वाकांक्षी पदवीधरांना होऊ शकेल याची आम्हाला खात्री आहे. या उपक्रमाचे श्रेय डॉ. अशोक पाथरे व त्यांचे सहाध्यायी यांना द्यावे लागेल.

या वर्षी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा अनपेक्षित संख्याविस्तार झाल्याने काही शैक्षणिक, प्रशासकीय व आर्थिक समस्या निर्माण झाल्या. असे असूनही विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयाला विक्रमी यश प्राप्त करून दिले. बी. सी. एस. पदवी परीक्षेत महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. मेघना लेले पुणे विद्यापीठात सर्वप्रथम आली. उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षेत ६ विद्यार्थी गुणवत्ता यादीत आले. भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र व गणित या विषयात सर्वच्या सर्व गुण मिळवणारे ३ विद्यार्थी आमच्याच महाविद्यालयाचे आहेत. या सर्व विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन !

आमच्या महाविद्यालयाचे आणखी एक आगळे-वेगळे वैशिष्ट्य म्हणजे आमची बुद्धीमान विद्यार्थी वर्ग (Scholar Batch). ११ वी उत्तीर्ण झालेल्या निवडक विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना विशेष मार्गदर्शन व्हावे म्हणून हा उपक्रम आम्ही राबवत आहोत. शास्त्र आणि वाणिज्य या दोनही विद्याशाखात हा उपक्रम कार्यान्वित झाला आहे. त्याचे विद्यार्थी व पालक यांच्याकडून उत्स्फूर्त स्वागत केले जात आहे. सुटी असूनही महाविद्यालयातील अनुभवी, तज्ञ शिक्षक या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना निरलसपणे मार्गदर्शन करतात.

विद्यार्थी व्यक्तीमत्त्व विकासात क्रीडाक्षेत्राला असाधारण महत्त्व आहे. या बाबतीत मॉडर्न महाविद्यालयाची मोठी परंपरा आहे. छत्रपती पुरस्कार, अर्जुन पुरस्कार इत्यादी विशेष पुरस्कार यापूर्वी अनेकांनी प्राप्त केले आहेत. या वर्षी चंद्रशेखर गोखले व जयंत गोवरे या विद्यार्थ्यांची आंतरराष्ट्रीय बुद्धीबळ स्पर्धेसाठी भारतातर्फे

निवड झाली. संयुक्त विद्यापीठ व्हॅलीबॉल संघात राजेश गायकवाड याची व आंतरविद्यापीठ व्हॅलीबॉल, क्रॉसकंट्री, कबड्डी, क्रिकेट व मुस्टीयुद्ध संघात ९ विद्यार्थ्यांची निवड झाली. कु. मंदा वहिले हीची अखिल भारतीय विद्यापीठ क्रॉसकंट्री स्पर्धेसाठी निवड झाली. कनिष्ठ महाविद्यालयाचा कबड्डी (मुलींचा) संघ लागोपाठ दुसऱ्यांदा राज्यपातळीवरील स्पर्धेत अजिंक्य ठरला आहे. कु. चारुलता शिंदे हीची राष्ट्रीय पातळीवरील ज्युदो स्पर्धेसाठी झालेली निवड भूषणावह आहे. या सर्व क्रीडापटूंचे हार्दिक अभिनंदन करताना अभिमान वाटतो.

महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी व शिपाई यांच्या परस्पर सहकार्यातून महाविद्यालयाला यश मिळत आहे. अध्यापन, अध्ययन व संशोधन यात रस घेत असताना प्राध्यापकांनी अनेक सांस्कृतिक उपक्रम राबवले. म. फुले स्मृतीशताब्दी व डॉ. आंबेडकर जन्मशताब्दीच्या निमित्ताने पुण्यातील अनेक प्रशालांतील मुला-मुलींचा एक मेळावा आमच्या महाविद्यालयाच्या मैदानावर आयोजित केला होता. त्याचे नेतृत्व प्राध्यापकांनी केले. या दोन महापुरुषांच्या जीवनकार्यावर आधारित एक चित्रप्रदर्शन भरवले गेले. निबंधस्पर्धा व वक्तृत्वस्पर्धा घेतल्या गेल्या. त्यांचा बक्षिससमारंभ श्री. श्रीनिवास पाटील यांच्या हस्ते झाला. या कामी प्रशालांचे मुख्याध्यापक व शिक्षक यांनी अनमोल मदत केली. हा उपक्रम शिक्षण मंच या संस्थेतर्फे झाला.

प्रस्तुत अंक साकार करण्यासाठी अनेकांचा हातभार लागला याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे आमचे कर्तव्य आहे. प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांनी प्रथमपासून ते अंक हाती येईपर्यंत नियतकालिक समितीला अनमोल मार्गदर्शन केले, आमच्या अडचणी सोडवल्या. समितीतल्या सर्व सदस्यांनी अंकसिद्धीसाठी जबाबदारीने सहकार्य केले. क्रीडा विभाग, ग्रंथालय विभाग, कार्यालयीन कर्मचारी या सर्वांनी आवश्यक ते सर्व सहकार्य केले. या सर्वांचे आम्ही आभारी आहोत.

अंकासाठी सहकारी प्राध्यापकांनी विद्यार्थ्यांचे प्रवर्तन करून त्यांना मार्गदर्शन केले. ज्या विद्यार्थ्यांनी स्वयंस्फूर्तीने लेख, कविता, छायाचित्रे, अहवाल दिले त्या सर्वांचे आम्ही आभारी आहोत. मुखपृष्ठासाठी प्रा. राजीव कुलकर्णी व प्रा. इंगोले यांनी विशेष मदत केली त्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद ! मुद्रक श्री. भंडारे, ब्लॉकमेकर श्री. व्ही. जोशी यांचेही त्यांच्या सहकार्याबद्दल आभार.

प्रा. वाल्मीक अहिरराव

अनुक्रमणिका

मराठी विभाग

१-२४

शोधयात्रा

कु. कीर्ति देव

१-३

बाहुल्या

कु. दिपाली सरोदे

४-५

भारतीय तत्वज्ञानाचे ऐतिहासिक समालोचन

प्रसाद पाटसकर

६-७

असा झाला ऑल इंडिया वायु सैनिक कॅम्प

श्रीनिवास लिमये

८-९

जाने कहाँ गये वो दिन ?

कु. रोहिणी कुलकर्णी

१०-११

राळेगण सिंदी : आधुनिक रामराज्य

काशिनाथ बिरदवडे

१२-१३

रोजगारक्षम शैक्षणिक धोरणाची आवश्यकता

जितेंद्र ओव्हाळ

१४-१५

द. मा. मिरासदार-एक मुलाखत

रवि अणवेकर

१६-१७

प्रजासत्ताक दिन संचलन

कु. वृंदा तांबोळी

१८-१९

ग्रंथराज ज्ञानेश्वरीतील अमृतकण

सु. गो. मनोली

२०-२४

कविता (मराठी)

एक क्षण

संजय पाटोळे

३

तू असाच का ?

कु. सुधा जाधव

३

देवपण

जयंत मोरे

३

तुझे प्रेम

संजय पाटोळे

५

प्रवास

अनिल ननावरे

७

गुढ

कु. मेधा बाविस्कर

७

प्रीती

शिवाजी गायकवाड

११

स्पर्श

"

११

शिक्षा

"

११

मी

चंद्रशेखर कुथे

१३

हिंदी विभाग

२५-३२

मंडल आयोगके पक्ष-विपक्षमे
आजके युवकोंकी समस्याएँ
राष्ट्रभाषा हिंदी और भारतकी एकात्मता

कु. मोनिका अघागे
कु. सुलोचना क्षीरसागर
कु. शिखा दत्त

२५-२७
२८-२९
३०-३१

कविता (हिंदी)

एकता
घर
अंधविश्वास

कु. मोनिका अघागे
विजय पाटील
कु. मोनिका अघागे

२७
३१
३२

इंग्रजी विभाग

१-२०

Computers and Common Man
Saint Tukaram
The only wish
Biotechnology in day to day life
Population Explosion
Genetic Abnormalities in man
Talk with B. C. S. Topper

Miss Shubhangi Kadam
Miss Chhaya Hande
Anonymous
Miss Sangeeta Singh
Miss Shaikh Nek P.
Miss Jyoti Unnikrishnan
Miss Rekha Sharma

1
3
7
11
13
17
19

Poems

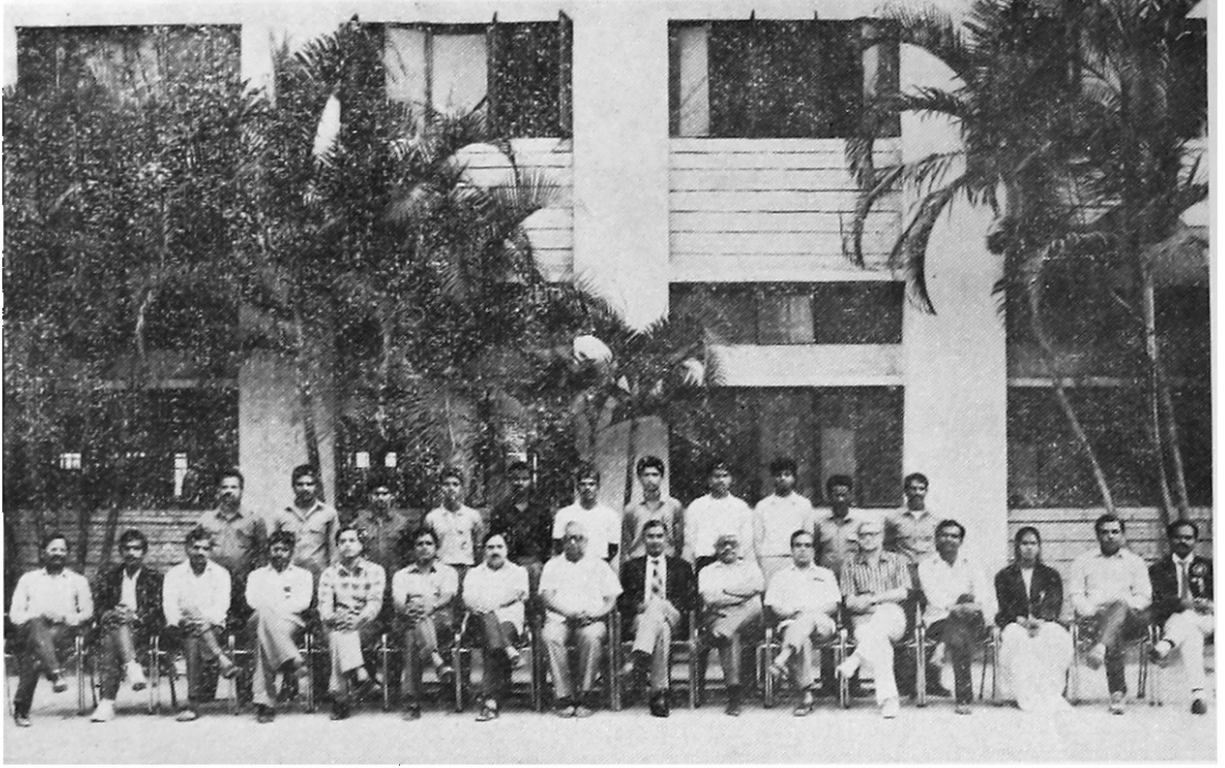
Shoe
Salutation to the dawn
Love

Girish Shinde
S. B. Banerjee
Anil Nanavare

6
10
18

अहवाल विभाग

१-४०

क्रीडा संघटना समिती : १९९०-९१

कलामंडळ : १९९०-९१

राष्ट्रीय सेवा योजना (N. S. S.) : १९९०-९१

दादविवाद मंडळ : १९९०-९१

आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धा व्हॉलीबॉल विजेता संघ : १९९०-९१

**आंतरशालेय (कनिष्ठ महाविद्यालयीन) राज्य स्तरीय मुलोंचा कबड्डी विजेता संघ
१९९०-९१**

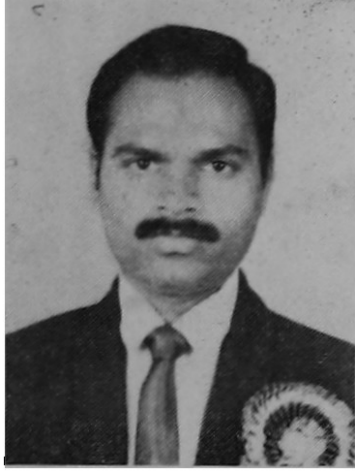

राष्ट्रीय एकात्मता शिबीर (आगाखान पॅलेस, पुणे)

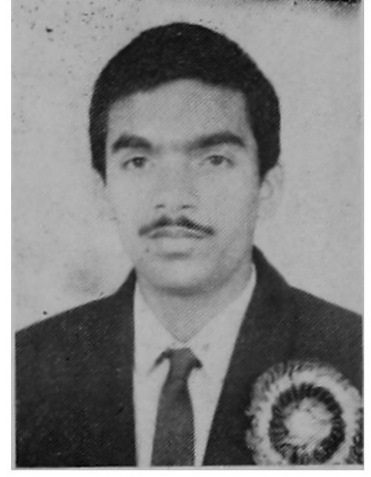
पहिली रांग (बसलेले) डावीकडून : १. कु. वृंदा तांबोळी २. हेमा क्षीरसागर ३. वैशाली पवार ४. धर्मेण सुरतवाला
दुसरी रांग (उभे) डावीकडून : १. संतोष उतेकर २. राजेश पटवर्धन ३. हेमंत गायकवाड ४. राजकुमार दुवारका
तिसरी रांग (उभे) डावीकडून : १. अरविंद शिंदे २. अकील शेख ३. युजित म्हस्के ४. आशिष साळवे
चौथी रांग (उभे) डावीकडून : १. संजय पिरंगुटे २. राजेश बाठे ३. विजय सिनारे

वार्षिक क्रीडा पारितोषक वितरण समारंभ प्रसंगी प्रमुख पाहुणे
एअर कमोडर श्री. बाळ दाणी भाषण करताना

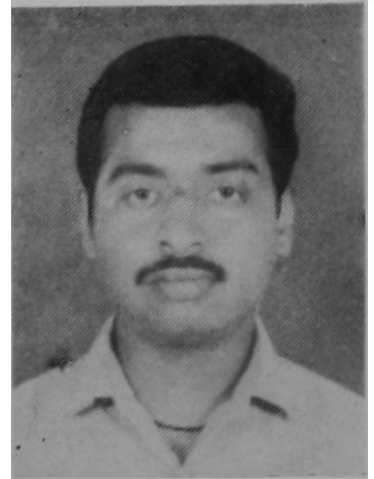
सुहास नारायण बनकर
(तृ. व. कला)
विद्यापीठ प्रतिनिधी

तुषार नानासाहेब देशपांडे
(तृ. व. वाणिज्य 'अ')
I. C. S. R.

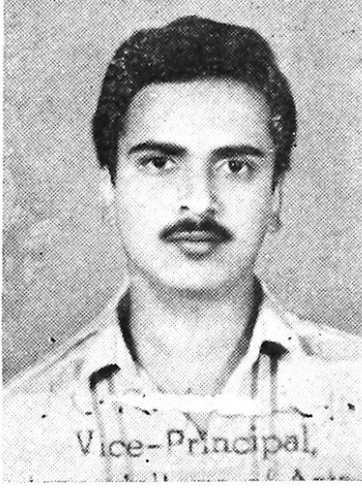

कु. विजया धुमाळ
'सर्वोत्तम विद्यार्थी' दामोदर शील्ड
विजेती (१९९०-९१) व विद्यार्थिनी
क्रीडा प्रतिनिधी

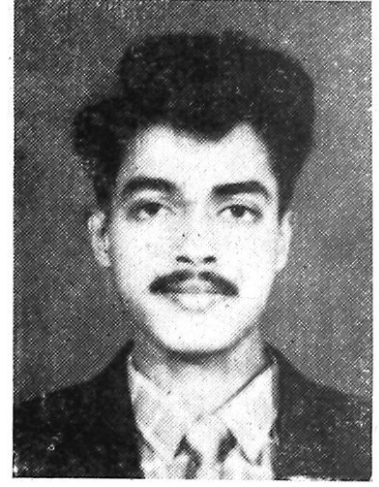

राजेंद्र गोसावी (एम्. कॉम. I)
नियतकालीक प्रतिनिधी

१२ वी (पुणे विभाग) परीक्षेत गुणवत्ताप्राप्त विद्यार्थी

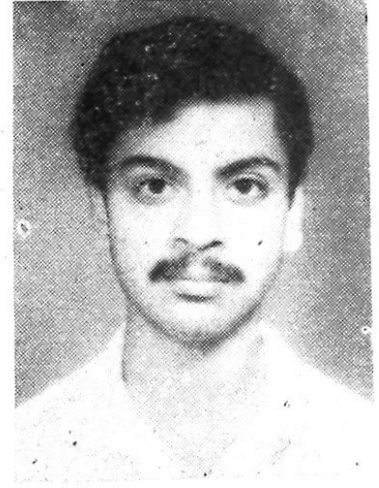
प्रचेतस रायकर
९ वा क्रमांक

सचिन बडगंडी
११ वा क्रमांक

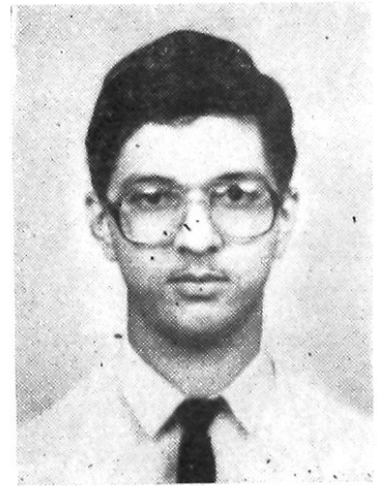
तुषार गोरे
१३ वा क्रमांक

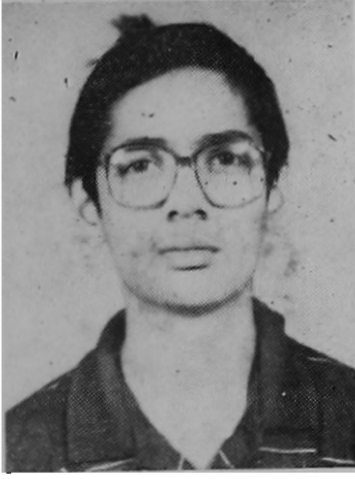
गौरव देशपांडे
१६ वा क्रमांक

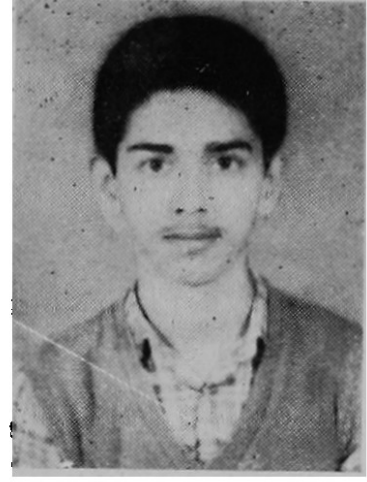
कु. मोहिनी थोरात
१७ वा क्रमांक

गिरीश नवलगुंदकर
गणित विषयात पारितोषक

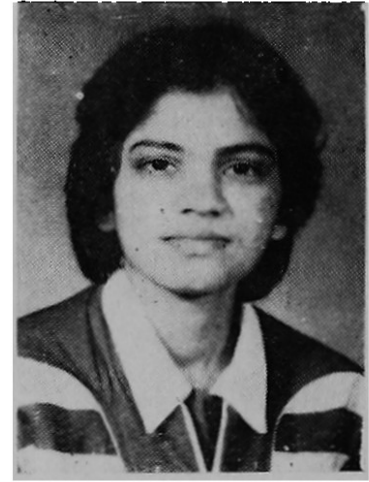
चंद्रशेखर गोखले (XI Com.)
आंतरराष्ट्रीय बुद्धीबळ स्पर्धेसाठी
भारतातर्फे निवड

जयंत गोखले) F. Y. B. C. S.)
स्विट्झर्लंड येथील आंतरराष्ट्रीय बुद्धीबळ
स्पर्धेसाठी भारतातर्फे निवड

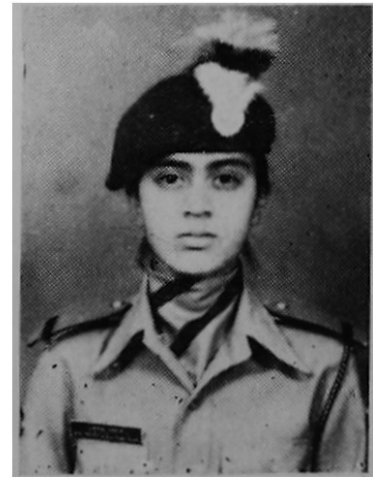
कु. मेघना लेले तृतीय वर्ष संगणक शास्त्रात
पुणे विद्यापीठात सर्वप्रथम (१९९०)

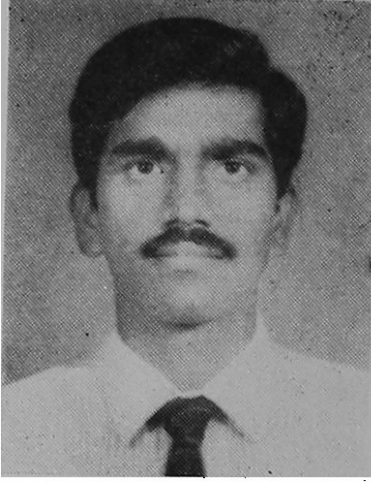
कु. अनिता रानडे (द्वि. व. वाणिज्य) क्रिकेट
(महिला) खेळाडू, पुणे विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व

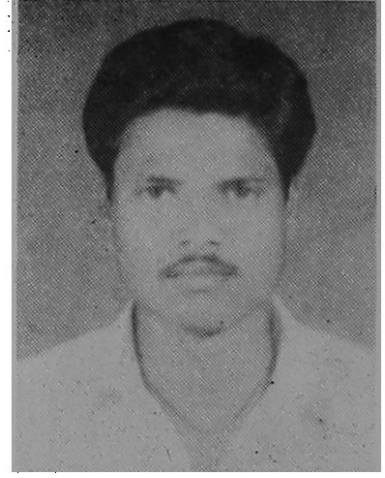
कॅप्टेन श्रीनिवास लिमये (XII वाणिज्य 'जे')
लखनौ येथे 'ऑल इंडिया वायुसैनिक कॅम्प' साठी निवड

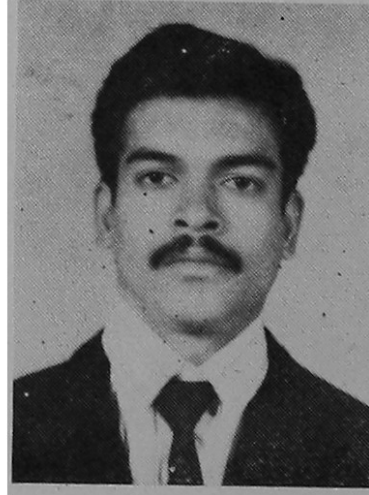
कु. हर्षलता पाठक (तृ. व. शास्त्र) प्रजासत्ताक
दिन संचलनात नवी दिल्ली येथे सहभाग

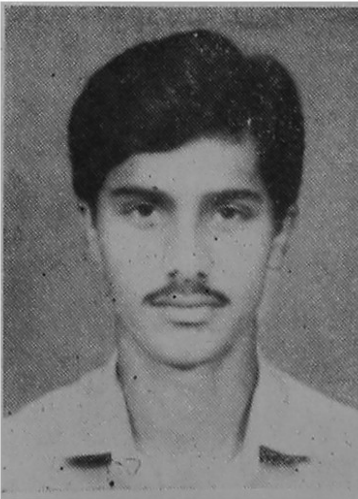
अनिल माने (द्वि. व. वाणिज्य 'B' चौथी महाराष्ट्र)
राज्य मिनी ऑलिम्पिक मुष्टीयुद्ध स्पर्धा कास्यपदक
विजेता व पुणे विद्यापीठ मुष्टीयुद्ध स्पर्धा विजेता

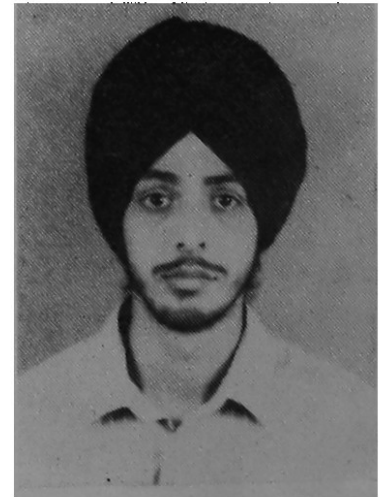
राजेश गायकवाड (तृ. व. कला) अखिल भारतीय
संयुक्त विद्यापीठ व्हॉलीबॉल संघाचे
प्रतिनिधीत्व

संदीप भागवत (तृ. व. वाणिज्य) पुणे विद्यापीठ
व्हॉलीबॉल संघात निवड

सतिश शिवरकर (तृ. व. वाणिज्य) पुणे विद्यापीठ
व्हॉलीबॉल संघात निवड

अमरजितसिंग चौहान (प्र. व. वाणिज्य)
राज्यस्तरीय कबड्डी स्पर्धेत प्रतिनिधीत्व

कु. संगीता सोनावणे (तृ. व. कला)
आंतरविद्यापीठीय कबड्डी स्पर्धा खेळाडू

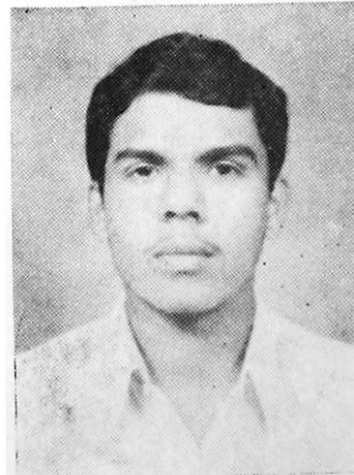
कु. भाग्यश्री पारखे (XII कला)
आंतरराज्य कबड्डी स्पर्धेसाठी निवड

कु. मंदा वहिले (प्र. व. कला)
आंतरविद्यापीठीय क्राँसकंट्री स्पर्धेसाठी निवड

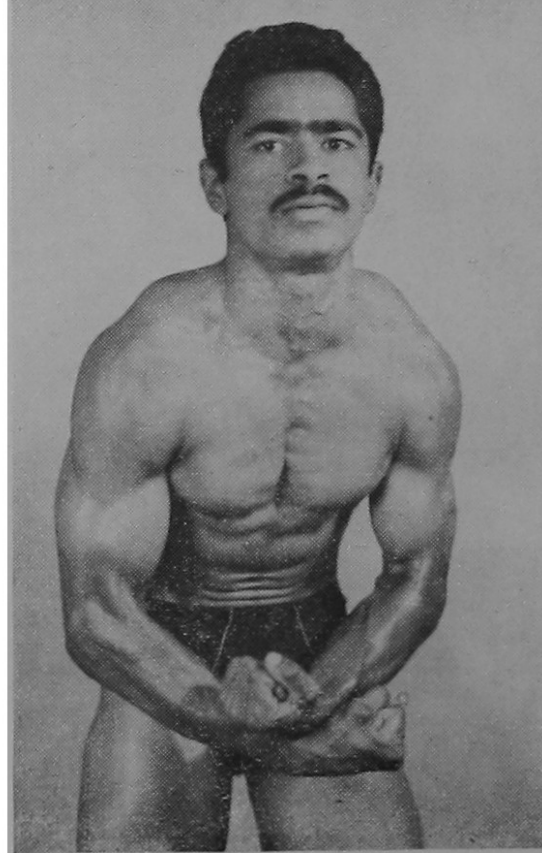
कु. रंजना गवारे (XI वाणिज्य 'J')
आंतरराज्य कबड्डी स्पर्धेसाठी निवड

राहुल आठले (XI शास्त्र 'C')
'सर्वोत्तम विद्यार्थी' कनिष्ठ महाविद्यालय (१९९०-९१)

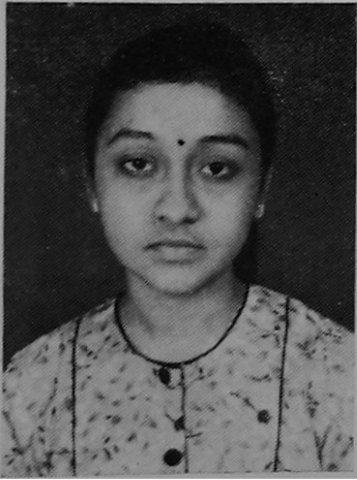
कु. वेंशाली माळगे (प्र. व. कला) राष्ट्रीय पातळीवर
'युवा पुरस्कार' कार्यक्रमात पंतप्रधान चंद्रशेखर
यांच्या उपस्थितीत 'दोरीचा मल्लखांब' साठी
महाराष्ट्राचे प्रतिनिधीत्व. 'फिरोदिया करंडक'
आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेत 'दोरीचा मल्लखांब'
साठी द्वितीय पारितोषक (वैयक्तिक)

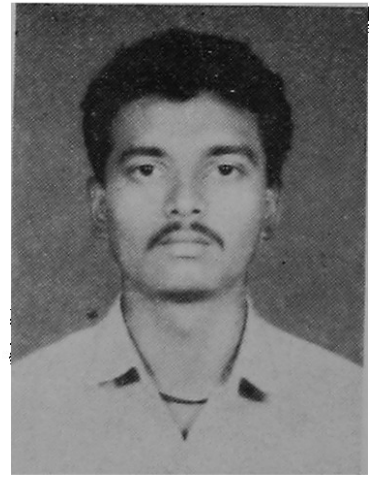
अशोक कुडले (तृ. व. वाणिज्य)
'मॉडर्न श्री' १९९०-९१

कु. वृंदा तांबोळी (द्वि. व. वाणिज्य 'D')
प्रजासत्ताक दिन संचलनासाठी महाराष्ट्रातून
रा. से. यो. तर्फे दिल्ली येथे निवड व सहभाग

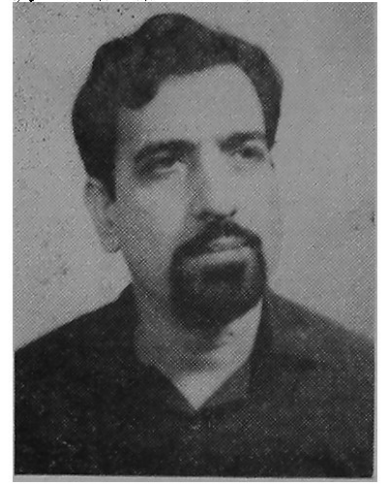
कु. वंशाली पवार (द्वि. व. वाणिज्य)
कोईमतूर येथील 'राष्ट्रीय एकात्मता'
शिबिरासाठी रा. से. यो. पुणे विद्यापीठातर्फे
निवड व सहभाग

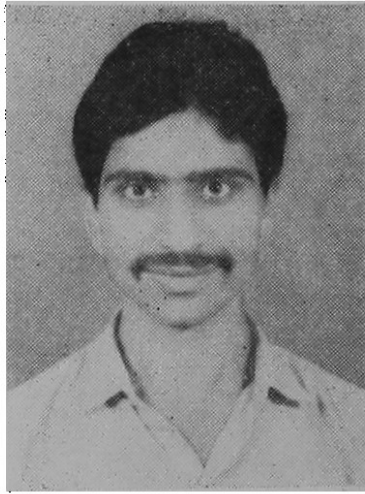
संजय पिरंगुटे, जयपूर येथील
'राष्ट्रीय एकात्मता'
शिबिरासाठी रा. से. यो. पुणे विद्यापीठातर्फे
निवड व सहभाग

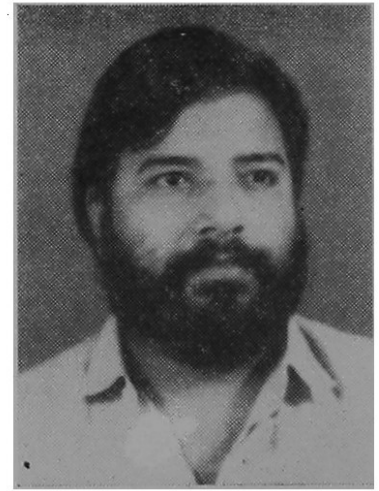
प्रा. मुकुंद महाजन
अर्थशास्त्र विषयात 'विद्यावाचस्पती'
(Ph. D.) पदवी संपादन

प्रा. अविनाश रायरीकर
गणित विषयात 'विद्यापती'
(M. Phil) पदवी संपादन

प्रा. लालासाहेब टकले
संख्याशास्त्र विषयात 'विद्यापती'
पदवी संपादन

श्री. अरविंद काळे (कार्यालय)
L. L. M. परीक्षा उत्तीर्ण

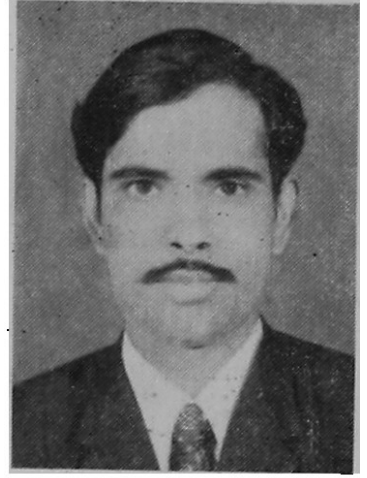
सौ. विनिता कुलकर्णी
अर्थशास्त्र विषयात 'विद्यापती' पदवी संपादन

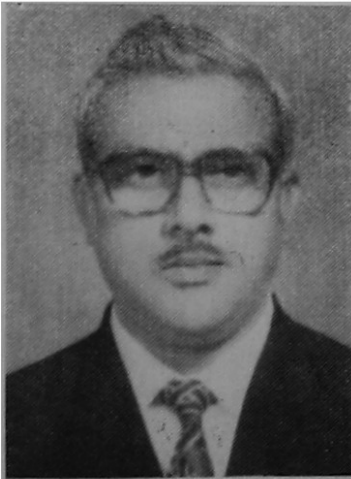
सौ. अरुंधती जोशी
गणित विषयात 'विद्यापती' पदवी संपादन

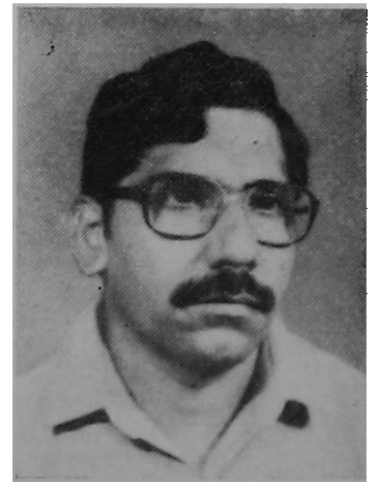
प्रा. प्रमोद पारखी
कॉसमॉस बँकेच्या अध्यक्षपदी निवड

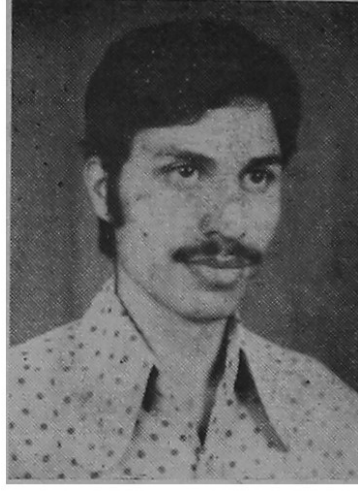
प्रा. अनंत गोसावी
विद्या सहकारी बँकेच्या अध्यक्षपदी निवड

प्रा. पद्माकर आपटे Asia's who's who या
ग्रंथात समावेश व पुणे महानगरपालीके तर्फे गौरव

प्रा. अशोक मेहता
लक्ष्मी बँकेच्या उपाध्यक्षपदी निवड

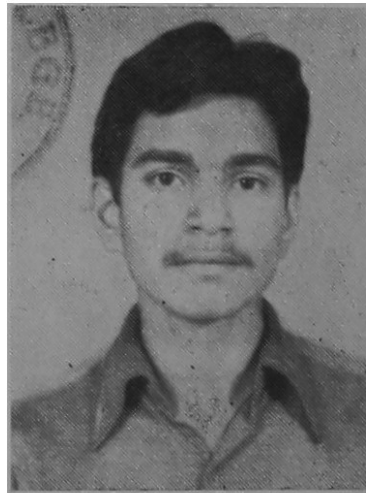
प्रा. जगदीश चिंचोरे
कनिष्ठ महाविद्यालय पर्यवेक्षक (पदोन्नती)

श्री. श्रीपाद कुलकर्णी
कार्यालय प्रबंधक (पदोन्नती)

श्री. दिलीप खोपकर
कार्यालय अधीक्षक (पदोन्नती)

जयदीप रॉय (बारावी)
भौतिक विषयात पारितोषक

मराठी विभाग

शोधयात्रा-एका पुस्तकाचा परिचय

कु. कीर्ति देव तृतीय वर्ष विज्ञान (प्राणीशास्त्र)

कोहं ? मी कोण ? मी कोठून आलो ? माझा जन्म कशासाठी ? कुठ जाणार ? ह्या विश्वाचे प्रयोजन काय ? हे मानवाला फार फार पूर्वीपासून पडत आलेले प्रश्न ! ह्या प्रश्नांची उकल करावयास जावे तर पदरी फक्त मनस्ताप पडतो याचे उत्तर शोधण्यासाठी कोठून यात्रा सुरू करावी ? कोठे संपवावी ? यात अंतिम सत्य काय ?

अरुण साधू यांच्या 'शोधयात्रा' ह्या पुस्तकातील श्रीधर याच शोधयात्रेस बाहेर पडलेला. ही त्याची शोधयात्रा म्हणजेच प्रत्येक वाचकाच्या मनातील प्रश्नांची उत्तरे शोधायला सुरू झालेली मालिका. लेखकाने रेखाटलेला श्रीधर म्हणजे प्रत्येकाच्या मनातील यात्रेकरूचा प्रतिनीधी. जणू आपणच ही शोधयात्रा स्विकारतो. श्रीधर, त्याचे मित्र, मैत्रिणी, नातेवाईक, प्रेयसी, सेक्रेटरी या सर्वांचे प्रकटन म्हणजे विविध

प्रकारच्या विचारांचे अवलोकन आहे. वाचक ह्यातून अलिप्त राहूच शकत नाही.

लहानपणापासूनच अत्यंत संवेदनशील असा हा श्रीधर त्याच्या प्रश्नांच्या चक्रात गुंतलेला आहे. आईच्या धार्मिक भावनांमुळे आणि श्रद्धाळूपणाने त्यानेही कशावर तरी श्रद्धा ठेवली परंतु ऐहिक देवा-वरचा त्याचा विश्वास उडाला होता आणि ज्याला निर्गुण, निराकार परमेश्वर म्हणतात तो परमेश्वर म्हणजे काय ? आपण कोण ? विश्वाच्या पसाऱ्यात आपले स्थान काय ? अशा आवर्तनातून जात असताना श्रीधरने ईश्वराला शोधण्याचा प्रयत्न केला तरीही ते न समजता संभ्रमावस्थेतच राहिला.

बहिण, आई, वडिल यांच्या मृत्युने श्रीधर एकाकी पडला. मित्र, मैत्रिणी, प्रेयसी ह्यांच्या सहवासातही ते प्रश्न अनुत्तरीतच राहिले. निरनिराळ्या ठिकाणी

फिरून, अनुभव जमवून, लोकांचे जीवन पाहून, स्वतःला ठिकठिकाणी झोकून देवून, लोकसेवा करूनही श्रीधर अस्वस्थच राहिला. काहीवेळा लौकिकार्थाने अतिशय अधोगतीला पोचूनही त्यापासूनसुद्धा तो अलिप्तच राहिला व अशा अलिप्ततेनेच सेक्रेटरी लोर्ना हिच्या-बरोबर असताना त्या प्रश्नांनी उचल खाल्ली. वास्तविक आता तो एका मोठ्या उद्योगसमुहात मानाच्या जागी सर्व ऐहिकसुखे उपभोगत होता. परंतु मनातल्या सर्व प्रश्नांनी ह्याही अवस्थेत उफाळून येवून शोधयात्रेस नव्याने प्रारंभ केला.

सर्वांच्याच मनातील हे प्रश्न, पण सामान्य मनुष्य त्यांची उत्तरे मिळवूच शकत नाही. ज्यांना ही उत्तरे मिळाली, आत्मज्ञानाचा साक्षात्कार झाला, ते असामान्य योगी, महापुरुष ठरले. कोणत्याही परिस्थितीत, वातावरणात रहात असताना हे प्रश्न कुठेतरी खोल दडूनच असतात. कोणत्यातरी क्षणी ते उसळी मारून पुन्हा वर येतात. प्रत्येक माणसाला आयुष्यात कधी ना कधी अशी वेळ येतेच, पण सर्वसामान्य मनुष्य ते प्रश्न आपल्या कामात, जबाबदाऱ्यांत, रोजच्या जगण्यात, जगण्याची धडपड करण्यात दडपून टाकतात. श्रीधरनेही ते असेच दडपून टाकले होते. पण तरीही ते विसरले जात नाहीत. पुन्हा पुन्हा अस्वस्थ करण्यासाठी ते जिवंतच असतात. लेखकाने साकारलेला श्रीधर मुक्त आहे. एकटा आहे. कोणत्याही बंधनात अथवा जबाबदारीत अडकलेला नसल्याने तो ह्या प्रश्नांचा पाठपुरावा करू शकतो व शोधयात्रेस बाहेर पडतो. इतरांना हे शक्य नाही किंवा कदाचित त्यांनी हे स्विकारले आहे की ह्या प्रश्नांना उत्तरं नाहीत, ह्या शोधयात्रेचे अंतिम उद्दीष्ट नक्की नाही. जीवनातील वेळ आपले आयुष्य, त्यावर खर्ची घालूनही समाधान मिळेल की नाही हे सांगता येत नाही म्हणून प्रत्येकाने स्वतःवर काही ना काही जबाबदारी लादून घेतलेली आहे. स्वतःला कशाततरी गुंतवून घेतलेले आहे. 'परमेश्वर हे सत्य होय' जगात एक शक्ती अस्तित्वात आहे असे मानून तिथे स्वतःची श्रद्धा ठेवली आहे. श्रद्धाळू माणसे श्रद्धा ठेवतात पण श्रीधरसारखी चिकित्सक माणसे अंतिम सत्य शोधण्याचा प्रयत्न करतात.

शेवटी श्रीधरला जाणवते की ह्या प्रश्नांची उत्तरे कोणीही देवू शकत नाहीत. योगी पुरुष, सामाजिक

कार्यकर्ते, कर्मयोगी हे सर्व लोक क्षणिक समाधान देऊ शकत असले तरी अंतिम सत्याचा साक्षात्कार ह्यातून मिळत नाही किंवा त्यातील बऱ्याच जणांना ती उत्तरे माहित असली तरीही ते लोक त्याची इतरांना अनुभूती किंवा समाधान देऊ शकत नाहीत. दुसऱ्यांची अस्वस्थता दूर करणे शक्य नाही हे ज्याचे त्याने जाणून घेवून शोध घेतला पाहिजे. श्रीधरला हे जाणवले होते त्यामुळे आपली शोधयात्रा त्याने चालूच ठेवली. शेवटी त्याला आत्मसाक्षात्कार झाला व अंती अनुभूती झाली.

हे पुस्तक वाचताना वाचक अस्वस्थ होतो. 'श्रीधर' हा शोधयात्री म्हणजेच स्वतःला वाचक त्यात पहातो आणि शेवटी अंतिम सत्य स्विकारतो. लेखकाने पुस्तक कोठेही कंटाळवाणे केलेले नाही. वर्मा, धनंजय यांसारख्या लोकांनीही आपली श्रद्धास्थाने जपली. इतरांनी स्वतःला कोठेतरी गुंतवले अशातऱ्हेने प्रत्येकाने स्वतःच्या प्रश्नांना आधार शोधण्याचा प्रयत्न केला, हे वाचताना आपणही पुष्कळदा असेच करतो हे पटते, पण तरीही श्रीधरच्या मनस्थिती प्रमाणेच पुन्हा पुन्हा हे प्रश्न छळत रहातात.

शेवटी ह्या शोधयात्रेचे प्रयोजन काय? हे प्रश्न अनुत्तरीतच रहाणार. परंपरागत, अनंतकाळापासून पडत असलेल्या प्रश्नांची उत्तरे काय हे माहित नसूनही श्रीधरप्रमाणेच वाचकही शोधयात्रेत सामिल होतो. जीवनावर प्रेम करत जगावे, क्षण न क्षण जगावा, दुसऱ्याला जगवावे, मदत करावी. आनंद द्यावा असे करतच प्रत्येकजण शेवटी आपापल्या परीने जगतो. मृत्यू हे अंतिम सत्य मानले तरी प्रश्नांची उत्तरे न मिळता 'शोधयात्रा' सुरूच राहते !

प्रस्तावनारहित, फलशर्क पद्धतीचे चित्रण केलेले असे हे पुस्तक अतिशय स्पर्शून जाते. अत्यंत सुंदर, ओघवती भाषा, स्पष्ट विचार, सत्याचे खरेखुरे दर्शन ह्या पुस्तकात घडते. आपण त्यापासून अलिप्तच राहू शकत नाही. पुस्तक वाचताना ते प्रसंग आपण जगतो. लेखकाने मानवाला छळत असलेल्या प्रश्नांची उत्तरे शोधण्यासाठी प्रतिनिधी म्हणून श्रीधरला रेखाटून सूप्त विचारांना चालना दिली आहे. श्रीधरची शोधयात्रा म्हणजे प्रत्येक व्यक्तीची शोधयात्रा आहे. लेखकाने प्रभावी शब्दात, प्रसंगाच्या रेखाटनात सर्वांच्याच प्रश्नांना चालना दिलेली आहे. मानवी मूल्ये जपण्यातच

जगण्याचा अर्थ सामावलेला आहे हेच कदाचित समाधान असेल. तटस्थपणे विचार करताना कदाचित कुठेतरी श्रद्धा ठेवून, तडजोड करून स्वतःचे आत्मिक समाधान शोधण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे याची जाणिव होते. ही शोधयात्रा वाचकाला विचार करण्यास भाग पाडते हे लेखकाने शेवटी साध्य केले आहे.

एक क्षण

एक क्षण सुखाचा

दुःखाला विसरणारा

सुखात रमणारा

एक क्षण दुःखाचा

दुःखात खिचपत पडलेला

सुखाचा शोध घेणारा

एक क्षण आठवणींचा

वर्तमान विसरून

भूतकाळात विलीन होणारा

एक क्षण प्रेमाचा

एका वेगळ्याच विश्वात रमणारा

कल्पनेने पुढारलेला

एक क्षण अंधाराचा

प्रकाशाच्या प्रतिकेते पण

अंधारात जगत असलेला

एक क्षण अंताचा

जगण्यासाठी झगडत असलेला पण

मृत्यूच्या सापळाचात अडकलेला

एक क्षण... एक क्षण... !

संजय राजाराम पाटोळे

तृतीय वर्ष साहित्य

तू असाच का ?

जेव्हा तुझी माझी होते भेट

काही क्षणाची

तेव्हा तुझ्या वागण्याचा अर्थ

स्पष्ट होत नाही मनाशी

पण तू गेल्यावर कळतो

तुझ्या वागण्याचा अर्थ

आणि पुन्हा एकदा मन आतुर होते

तुझ्या भेटीसाठी

कु. सुधा जाधव

तृतीय वर्ष वाणिज्य

देवपण

तूच देव आहेस तुझा

तूच भक्त आहेस तुझा

तूच समजून घे शक्ती तुझी

तूच वापर कर तिचा तुझ्यासाठी

तूच आहेस निर्माता विश्वाचा तुझ्या

तूच जगणार आहेस ते तुझ्यासाठी

तूच विश्वास ठेवशील तुझ्यावर

तूच रक्षक आहेस तुझा

तूच ओळख करून घे तुझी

तेव्हा तूच तुझे उखडशील पुतळे दगडी

तुझ्याच साठी

तूच घे कसोटी तुझी

त्यातच तुझं देवपण सिद्ध होईल !

जयंत म. मोरे

तृतीय वर्ष साहित्य

बाहुल्या

कु. दिपाली सुरेश सरोदे, तृतीय वर्ष विज्ञान

सर्वसामान्य मध्यमवर्गीय घरांमध्ये असा समज असतो की मुलांनी मोटारी, पतंग, गोट्या इत्यादी खेळण्यांनी खेळाव आणि मुलींनी बाहुल्या, भातुकलीची भांडी यांच्याशी. त्याचप्रमाणे मला बाहुल्यांशी खेळायला मिळाल. मी घरात जास्त लाडकी असल्यामुळे मला खूप प्रकारच्या मैत्रिणींशी, हो मैत्रिणींशीच मी बाहुल्यांना कधी निर्जीव मानलच नाही. त्यांना मी खूप दिवस सांभाळून ठेवत होत. जसजशी मी वरच्या वर्गात जात होते तसतसा त्यांच्याकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन बदलत गेला.

बाहुली म्हणजे खेळण्यासाठी वापरण्यात येणारी मनुष्याकृती. बाहुलीला मानवी इतिहासाइतकाच जुना इतिहास आहे. बाहुली हे मानवाच सर्वात जुन खेळणं समजल जात.

इतिहासपूर्वकाळात थडग्यांमध्ये बाहुल्या सापडल्या नाहीत याच एक मुख्य कारण अस असू शकेल की त्या नाशवंत पदार्थापासून बनलेल्या असाव्यात. उदाहरणार्थ लाकूड, लोकर, कापड इत्यादी. इजिप्तमधल्या थडग्यांमध्ये ख्रिस्तपूर्व ३००० ते २००० या काळातल्या ज्या बाहुल्या सापडल्या त्यांचे केस म्हणजे मातीच्या किंवा लाकडाच्या मण्यांपासून माळा आणि शरीर लाकडात कोरलेले. कोरियामध्ये ज्या बाहुल्या सापडल्या त्यांना धार्मिक महत्त्व होते आणि त्या होत्या ख्रिस्तपूर्व १०० काळातल्या. प्राचीन ग्रीस आणि रोममधल्या मुली बापरात नसलेल्या किंवा खराब झालेल्या बाहुल्या व्हीनस किंवा डायनामध्ये टाकून पवित्र करत असत. दक्षिण संघराज्यात अजूनही

बाहुल्या, खेळण्यांसह काचेची बाहुली घरं मुलांच्या थडग्यांवर स्थापन करण्याची प्रथा आहे.

मधल्या काळातल्या बाहुल्यांबद्दल फारकमी माहिती उपलब्ध आहे. या मधल्या काळात फक्त मातीचे घोडे आणि सरदार सापडले.

ख्रिस्ती धर्मदाते लहान मुलांना साध्या मातीची बाहुली भेट देत असत. तिच्या छातीला ख्रिस्ती नाण मावेल इतका खळगा होता. या काळात कुटुंबाचे, एखाद्या दृष्याचे संच करून घरात ठेवण्याची पद्धत होती. मांग आणि घनगर लोक, मुलांच्या संगोपन स्थानाच्या आणि पवित्र कुटुंबाच्या काळजीपूर्वक तयार केलेल्या प्रतिमा आजच्याप्रमाणे तेव्हाही घरात मांडून ठेवत.

बाहुल्या तयार करण्याच्या धंद्याचे खूप कष्टांनी पुनरुज्जीवन झाले आणि ते १७ आणि १८ व्या शतकात, कळसाला पोहोचले. याच काळात युरोपने खूप मोठे बाहुलीघर बनवले. पॅरिस हे दुसरे अस शहर होत जे खूप मोठ्या प्रमाणात बाहुल्यांच्या उत्पादनात गुंतल होतं इथे युद्धकाळात बाहुल्या विद्रूप होऊ नयेत म्हणून विशेष निर्बंध केला होता आणि या उत्पादनावर कर माफ केले होते. १३९१ मध्ये इंग्लंडच्या राणीने अध्यावत् पद्धतीच्या बाहुल्या फ्रान्स आणि इसाबेलाकडून मागवल्या. १४९६ मध्ये स्पेनच्या राणीला ब्रिटनच्या अॅनीकडून पूर्ण आकाराची बाहुली मिळाली.

१८२० मध्ये चमकदार चिनी मातीची बाहुल्यांची डोकी प्रसिद्ध होती. १८६२ मध्ये जेम्स कुटुंबाने तयार

केलेल्या कातड्याने झाकलेल्या लाकडाच्या किंवा कातड्यात भुस्सा भरून केलेल्या बाहुल्या प्रसिद्ध होत्या, पण जेव्हा प्लॅस्टिकच्या बाहुल्यांचे उत्पादन सुरू झाले तेव्हा या मागे पडल्या. १८६० ते १८९० हा पॅरिसच्या अद्ययावत बाहुल्यांचा सुवर्णकाळ होता.

अमेरिकेत सुरुवातीच्या वसाहतकाळात चिंध्या भरलेल्या बाहुल्या अग्रगण्य होत्या. १८२० च्या जवळपास चीन बाहुल्यांची डोकी युरोपकडून आयात करत असे. मात्र पोषाख स्थानिक कापड वापरूनच करत असत. लुडविग ग्रीनर हा पहिला अमेरिकन कायदेशीर विक्रेता होता. याने पहिल्यांदा बाहुल्यांना काचेचे डोळे दिले.

बाहुली आणि जपान ह्या दोहोंच इतकं जवळच नात आहे की नुसता एक शब्द कधीच येऊ शकत नाही.

जपानमध्ये बाहुली ही खेळण्यापेक्षा जास्त उत्सवाचीच प्रतिमा आहे. नववधू आपली बाहुली नवीन घरात घेऊन जाते. आपल्याकडे नाही का माहेरची एकजण पाठराखीण म्हणून जात, तशीच कल्पना तर यामागे नसेल ?

मुलींच्या सणाला मुली राजा राणी आणि त्यांचा दरबार असा संच मांडतात. ७ ते १७ वर्षांच्या मुली एकमेकींच्या संग्रहाला भेट देतात. फराळाचे पदार्थ देऊ करतात. या फराळाच्या नेवद्याचा मान राजा-राणीचा असतो आणि नंतर पाहुण्यांचा. हा संस्कार १०० वर्षे जुना आहे.

सुरुवातीला जपानी मुल गवताच्या काडीची बाहुली, कागदाचे कपडे आणि दोऱ्याचे केस अशा बाहुल्या तयात करत. कोरियन मुल अशाच बांबूच्या काड्यांच्या बाहुल्या आणि लांब गवताचे केस अशा बाहुल्या बनवत. कोरीयामध्ये मुलांच्या सणासाठी कागदाची प्रतिमा करतात आणि ताठ उभे राहण्यासाठीच मातीचा आधार देतात. जपानमध्ये अशीच प्रतिमा मुल बुद्धाच्या मंदिराजवळ विकत घेतात.

भारतात सुंदर पोषाख असलेल्या बाहुल्या बाल-वधूला देण्यात येत. ही प्रथा जशी हिंदूमध्ये होती तशीच ती मुस्लिमांमध्येसुद्धा होती.

बाहुल्यांसारख्या निष्पाप खेळाला अपशकून समजाव यासारख दुसरं दुर्दैव कोणतं ? पण हे खरं आहे. बगदादमध्ये बाहुल्यांना अभागी समजतात. इथल्या

मुलींनी तात्पुरत्या केलेल्या उशीच्या लिता लाकडाच्या बाहुलीवरच समाधान मानायचं. इराणमध्ये कापसाच्या घडीच्या बाहुल्या वापरल्या जातात. सिरियामध्ये उपवर मुली घराच्या खिडकीत बाहुल्या बांधतात.

सध्या विसाव्या शतकात अशा बाहुल्या फार जुन्या वाटतात ना ! आता Twinkle, twinkle little star ही कविता म्हणणाऱ्या बाहुल्यासुद्धा मागे पडल्या आहेत. पुढच्या पिढीच्या मुलीसुद्धा खूप पुढारलेल्या आहेत. सगळी क्षेत्र त्यांनी व्यापली आहेतच पण तरी-सुद्धा त्यांच्या मनातल बाहुलीच स्थान तसच आहे आणि तसंच राहिल.

तुझे प्रेम

तुझे प्रेम उतरले जेव्हा

कवितेत माझ्या,

जीवनाचे सारे रंग बहरले तेव्हा

कवितेत माझ्या...

माझी कविता माझी

राहिलीच नाही मुळी,

फक्त शब्द होते माझे

प्रेरणा मात्र तुझी !

तुझी आठवण ठेवून

माझ्या कवितांना गेलो मी भुलून

क्षणभर विसर पडला होता

तू गेली आहेस मला सोडून...

संजय राजाराम पाटोळे

तृतीय वर्ष माहित्य

भारतीय तत्त्वज्ञानाचे ऐतिहासिक समालोचन

प्रसाद नरहरी पाटसकर, प्रथम वर्ष वाणिज्य (ब)

तत्त्वज्ञान हे त्या त्या काळाची गरज म्हणून निर्माण झालेले असून ते काही उपटसुंभासारखे एकदम आकाशातून पडलेले नाही किंवा मानवाच्या बुद्धिचे चोचले पुर्विण्यासाठीही फावल्या वेळेतील कामगिरी म्हणून उत्पन्न झालेले नाही.

अगदी प्रारंभापासून भारतात जेव्हा टोळ्याटोळ्यांनी आर्यलोक वस्ती करण्यासाठी आले तेव्हा येथे काही रानटी मानव-जात राहत असे. ह्या मानवांनीच आर्यांना यज्ञ संस्थेचे महत्त्व पटविले आणि समजावले. त्याकाळी समिधांचे ज्वलन, पशू हनन ह्या तत्कालीन दैनंदिन जीवनांतून निर्माण होणाऱ्या गोष्टी होत्या. अशाप्रकारे आवश्यकतेनुसार यज्ञसंस्था जिकडे तिकडे प्रबल झाल्या, आणि त्यामुळेच हिंस्र पशूंचे वसतिस्थान असलेली ही भूमि मानवास वस्ती करण्यास योग्य अशी झाली. शेती हळूहळू वाढू लागली. हिंस्र पशूंचा त्रास कमी होऊन पाळीव जनावरांची वाढ होऊ लागली. मानव सुखासमाधानाने राहू लागला असता आपापली शेती उत्तम पिकाची याकरिता पाटबंधारे इ. करून भांडणे उत्पन्न होऊ लागली, ही भांडणे विकोपास जाऊन आपापसात युद्धेही होऊ लागली आणि याच काळात बुद्धाचा जन्म झाला. समृद्धतेसाठी जेव्हा मानवजातच आपापसात युद्धे करून नाश पावू लागली तेव्हा बुद्धाने विचार करून सर्वांना सुखाने जगता यावे यासाठी 'अहिंसादि' तत्वे लोकांना शिकविली. मारामारी आणि युद्धे ह्यांना कंटाळलेले मानव बुद्धाच्या ह्या उपदेशास लवकर वश झाले आणि

अशाप्रकारे शांतता निर्मितीसाठी बुद्धाचे तत्त्वज्ञान पुढे आले.

ह्यापुढे जाऊनही सर्वत्र शांतता नांदल्यावर मनुष्यास आपल्या जीवनात स्वारस्य वाटेना आणि जगावेच का? असा प्रश्न प्रत्येकासमोर येऊ लागला. तू कोण आहेस? कोठून आलास? इत्यादि प्रश्न उत्पन्न होऊ लागले आणि आपल्या जीवनाच्या हेतूची नीटशी कल्पना मानवास येईना. तेव्हा 'मायावाद' पुढे आला. आद्य शंकराचार्यांनी बौद्ध मताचे खंडन करून आपला मायावाद आणि अद्वैत मत प्रस्थापित केले. लोकांना नवे ध्येय व दिशा मिळाली. अशा रीतीने हाही सिद्धांत त्या काळाच्या मानवी जीवनाच्या गरजेतूनच निर्माण झाला.

अशा प्रकारे दरवेळी तत्त्वज्ञानाच्या क्षेत्रात जेव्हा नवा सिद्धांत निर्माण झाला तेव्हा तेव्हा तत्कालीन परिस्थिती नि त्या काळाची गरज म्हणून निर्माण झाला आहे. अगदी आजपर्यंत हे तत्त्व तसेच अबाधित आहे.

आज आपण पाहत आहोत की जे पूर्वीचे तत्त्वज्ञान समाजात पसरलेले, समाजाच्या अंगी खिळलेले आहे, ते आजच्या माणसाच्या जीवनांतील गरज भागविण्यास असमर्थ आहे. आधुनिक काळाला पूर्वीचे तत्त्वज्ञान अपुरे पडू लागले. आधुनिक विचारसरणीशी त्याच विरोध होऊ लागला. विज्ञानानुसार विचारसरणीने पूर्वीची तत्त्वज्ञाने विश्वविद्यालयीन अभ्यासक्रमात आणि शास्त्री पंडितांच्या सीमित विचारसभामध्ये बंदिस्त झाली. आणि म्हणूनच ही कोंडी फोडून या

काळाचीच गरज म्हणून नवा सिद्धांत, तत्वज्ञानातील नवे प्रमेय—‘मानवी जीवन’ हाच केंद्रबिंदू मानून ‘पूर्णवाद’ ह्या नावाने पुढे आले. आजच्या ह्या आधुनिक युगातील मानवी जीवनाच्या समस्यांवर प्रकाश पाडून ह्या मानवाला परम सुखाचा एक आगळा वेगळा मार्ग दाखविणारे ‘पूर्णवाद’ हे तत्वज्ञान आणि त्यातील सिद्धांत हे आजच्या मानवाची हानी थांबविण्यास निश्चितच उपयुक्त आणि मार्गदर्शक आहेत. म्हणूनच पूर्णवादाच्या संपर्कात आलेला प्रत्येक माणूस अभिमानाने नेहमीच म्हणतो, पूर्णवाद सर्व जगाला प्रकाश देईलच देईल !

प्रवास

प्रवास जीवनाचा...

जन्माला येताना प्रत्येकाला

आधीच मृत्युशी नाते जोडावे लागते

जीवनात येताना प्रत्येकाला

सुखदुःखाला भागीदार करावे लागते

तारुण्यात येताना प्रत्येकाला

असत्यही कवटाळावे लागते

जीवनाचा पहिला अंक संपताना

आधी दुःखाचा चषक प्यावा लागतो

जीवनाच्या दुसऱ्या अंकात

फसवणुकीला जवळ करावं लागतं

अणि....जीवनाच्या तिसऱ्या अंकात

सगळ्या वेदना डोळ्यात साठवून

मृत्यूची चाहूल घ्यावा लागते

अनिल डी. ननावरे

तृतीय वर्ष वाणिज्य (ड)

गूढ

मी कोण आहे कशी आहे

माझं मलाच कळत नाही

तुम्हांला तरी कळलय का ?

कुणीतरी सांगाल काय ?

क्षणात हसू तर क्षणात आसू

कधी तूफान तर कधी मृदू

दोन तऱ्हेची दोन टोके

कधीतरी जुळतील काय ?

कधी शब्दांचे सुटतात बाण

कधी शब्दच होतात निःशब्द

या मूक शब्दांचा अर्थ मला

तुम्ही तरी सांगाल काय ?

कधी हार तर कधी जीत

हसण्यात कधी खंड नाही.

या हसण्यामागे दडलय काय ?

तुम्हीतरी सांगाल काय ?

वाटत असच हसत राहाव

हसत-हसवत जगाव

हसता-हसता एक दिवस

अखेर आपण निघून जाव !

कु. मेधा बाविस्कर

तृतीय वर्ष विज्ञान

असा झाला ऑल इंडिया वायु सैनिक कॅम्प

कॅडेट श्रीनिवास प्र. लिमये, बारावी वाणिज्य (जे)

सालाबादप्रमाणे दरवर्षी जसे माणसाला हुरूप आणणारे विविध रंगी, विविध ढंगी उत्सव होतात, त्याचप्रमाणे एन्. सी. सी. कॅडेट्सना हुरूप आणणारे विविध ढंगी उत्सव म्हणजे दरवर्षी ठिकठिकाणी होणारे निरनिराळे कॅम्प. त्यातीलच एक म्हणजे 'ऑल इंडिया वायु सैनिक कॅम्प' प्रत्येक एअरविंगमधील कॅडेट्सच्या एन्. सी. सी. लाईफमध्ये एकदाच येणारा एक अती महत्त्वाचा कॅम्प.

यंदा हा कॅम्प तसा राजकीय धामधुमीतच लखनौ (उ. प्र.) येथे पार पडला. तो २९ ऑक्टोबर ९० ते ११ नोव्हेंबर ९० ह्या दरम्यान पार पडला. ह्या कॅम्पच्या निवडीसाठीच्या सूचना आम्हास जवळ-जवळ दोन महिने आधी परेडच्या दिवशी देण्यात आल्या. इतरांप्रमाणेच मीही निवडीकरिता माझे नाव दिले. ह्या कॅम्पकरिता आपल्या कॉलेजमधील मी एकटाच एअरविंगचा कॅडेट होतो. मला आपल्या कॉलेजमधील माननीय उप-प्राचार्य श्री. आपटे सर तसेच माझ्या वर्गाच्या क्लास-अॅडव्हायझर सौ. नरगुंद ह्यांनी खूप सहकार्य दिले.

आमची अंतिम निवड होवून ३ (MAH) AIK SQN N. C. C. PUNE ह्या पुण्यातील युनिटतर्फे आठ बॉईज् कॅडेट्स व गर्ल्स कॅडेट्सची निवड करण्यात आली.

यदाचा कॅम्प उ. प्र. प्रश्नाच्या वेळीच घेतल्याने आम्हास सारखी कॅम्प होणार की नाही अशी धाक-धूक वाटत होती. त्या तणावाखालीच आम्ही

२२।१०।९० रोजी लखनौकडे प्रयाण केले. परंतु तेथे चालू असलेल्या अयोध्या प्रश्नामुळे आम्हास वाटेत झाशीमध्ये उतरावे लागले. तेथून आम्हास रात्रीची लखनौ पॅसेंजर मिळाली. रेल्वे सतत वाटेत थांबत असल्याने तो प्रवास थोडा कंटाळवाणा झाला. आम्ही लखनौ कॅम्प एरीयात २९।१०।९० ला सायंकाळी ४-३० वाजता पोहोचलो. हा कॅम्प लखनौ आर्मी परेड ग्राऊंड येथे पार पडला. त्या सुंदरपणे सुशोभित केलेल्या एरीया-मध्ये भारताच्या काना-कोपऱ्यातून सोळा डायरेक्टरेट-मधून सुमारे पाचशे ते सातशे कॅडेट्स एकत्र आले होते. आम्ही महाराष्ट्र डायरेक्टरेटमधून केवळ पुण्याचेच कॅडेट्स हजर होतो. मुंबई व नागपूरचे कॅडेट्स सहा तारखेस तेथे हजर झाले.

ह्या कॅम्पमधील ट्रेनिंगचे व स्पर्धांचे वेळापत्रक एकदम मस्त होते. आम्हास पहाटे साडेपाचला उठ-वायचे. सव्वासहा ते साडेआठपर्यंत पी.टी. असावयाची. नंतरचा साडेआठपर्यंतचा वेळ आम्हास नाशत्यास दिलेला असायचा. साधारण साडेआठ ते साडेबारापर्यंत जनरल परेड व स्पर्धा चालावयाच्या. नंतर साडेबारा ते अडीचपर्यंत जेवण व विश्रांती असावयाची. नंतर तीन ते पाचपर्यंत परत स्पर्धा ठेवलेल्या होत्या. साडेपाच वाजता रोल-कॉल परेड असावयाची, ती साधारण साडेसहा ते सातपर्यंत चालायची. पहिले काही दिवस सकाळचा मधला वेळ तसेच संध्याकाळचा काही वेळ मोकळाच होता त्यामुळे तो वेळ टेंटपिचिंग व ले आऊटकरिता देता यायचा. रात्री साडेआठ वाजता

रात्रीचे जेवण-असायचे व नंतर एकत्र सांस्कृतिक कार्यक्रम व्हायचे.

ह्या कॅम्पमध्ये ग्लायडिंग, स्किटशुटिंग, टेंट-ले-आऊट, फ्लायंग एअरोमॉडेलिंग, स्टॅटिक एअरोमॉडेलिंग, कंट्रोललाईन एअरोमॉडेलिंग, बेस्ट कॅडेट, बेस्ट स्ववार्डन, कल्चरल प्रोग्रॅम अशा विविध स्पर्धा होत्या. महाराष्ट्र डायरेक्टरेटला यंदा बेस्ट कॅडेटमध्ये दोन सुवर्ण, स्किट शुटिंगमध्ये एक सुवर्ण तसेच एअरो मॉडेलिंगमध्ये एक सुवर्ण अशी चार सुवर्णपदके मिळाली.

सांस्कृतिक कार्यक्रम सात तारखेपासून सुरू झाले. ह्या जंगी कार्यक्रमात Deputy D. G. ब्रिगेडियर श्री. भाटिया ह्यांनी भेट दिली. सांस्कृतिक कार्यक्रमात पंजाबचा भांगडा तसेच दिल्ली, कर्नाटक, बिहार ह्यांची समूहगीते तसेच गुजराथचे सोलो-सांग विशेष वाखाणण्याजोगे होते.

जसजसे कॅम्पचे दिवस सरत होते तसतसे कॅम्पच्या समारोप समारंभाचे वेध लागले होते. भरगच्च अशा कार्यक्रमांचा समारंभ कॅम्पच्या शेवटच्या दिवशी अकरा तारखेस पार पडला. त्याच्या आदल्या दिवशी दहा तारखेस ह्या कार्यक्रमांची एक रंगीत तालीम पार पडली.

अकरा तारखेस सर्व कॅडेट्स सकाळी साडे-आठ वाजता कडक गणवेशात फॉलिन झाले. मुख्य टेंट एरियासून सुमारे एक किलोमीटरवर असलेल्या मुख्य मैदानावर समारोप समारंभ पार पडला. ह्या भरगच्च कार्यक्रमात तशी बरीच आकर्षणे होती. सकाळी ठीक नऊ वाजता कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे एअरमार्शल श्री. कौल हे आले. पंचवीसजणींच्या गर्ल्स कॅडेटच्या ग्रुपने त्यांचे स्वागत केले. नंतर त्यांनी व्यास-पीठावर जाऊन एन्. सी. सी. कॅडेट्सचा गार्ड-ऑफ-ऑनर स्विकारल्यावर मुख्य कार्यक्रमास सुरवात झाली. प्रथम तीन पाँवर ग्लायडर्सनी मुख्य सलामी दिली. नंतर पॅरासेलिंग तसेच टायकोंदो कराटेची उत्तम अशी प्रात्यक्षिके झाली. नंतर युद्धाच्यावेळी I. A. F. ची हेलिकॉप्टर्स कशी मदत करतात त्याचे अती सुंदर असे प्रात्यक्षिक झाले, त्यानंतर फ्लायंग-एअरो मॉडेल्स तसेच कंट्रोल-लाईन एअरो मॉडेल्सची खुल्या आभाळात स्वच्छंद अशी प्रात्यक्षिके पार पडली व शेवटी तो क्षण आला.

आपले हृदय धडकावणारे, रोमांच उभे करणारे असे एक अविस्मरणीय प्रात्यक्षिक झाले ते म्हणजे स्ववार्डन लिडर बॅनर्जी ह्यांच्या दहाजणांच्या आकाशगंगा ह्या ग्रुपने केलेल्या सहा हजार फुटांवरील फ्री स्काय-डाय-व्हिंगचे. ह्या सर्वानंतर कॅडेट्सची निघडी छाती फुगविणारा असा बक्षिस-समारंभाचा कार्यक्रम व सर्वात शेवटी ह्या अप्रतिम कॅम्पचा समारोप समारंभाचा समारोप एन्. सी. सी. गीत व राष्ट्रगीताने झाला.

दुपारच्या वेळात आम्ही तसे मोकळेच होतो व सर्व सामानाची आवरा आवर करण्यात गुंतलो होतो. तसेच सर्व कॅडेट्स मनाच्या एका कोपऱ्यातील एका भावनेने एकमेकांचे पत्ते देत-घेत होते. तसेच एकमेकांना घरी येण्याची आमंत्रणे देत होते. मी सुद्धा बऱ्याच-जणांचे पत्ते घेतले व दिले. सर्वात धमाल आली ती रात्रीच्या बडा-खानाच्या वेळेस. सर्वजण एकमेकात मिसळत आपल्यातील एक घास मित्रांना देत असे आनंदाने जेवत होते. तसेच अविस्मरणीय अशी धमाल आली ती रात्रीच्या सांस्कृतिक कार्यक्रमात. आम्ही सारेजण बेभान होऊन नाचत होतो. ह्या आमच्या आनंदात इतर दिवसांप्रमाणे अधिकारी शिक्षकवर्गानेही विरजण घातले नाही. उलट त्यांनीही आमच्या आनंदातील वाटा उचलला.

कॅम्प संपल्यानंतर दुसऱ्या दिवशी कोणीच कोणाशी बोलत नव्हते. सर्वजण एकमेकांना मुकपणे व भरल्या अंतःकरणाने निरोप देत होते. न जाणो हे आपले भारतीय बंधू भगिनी पुन्हा आपल्यास भेटतील की नाही ?

आम्हीही बारा तारखेस सर्व आवराआवर करून भरल्या अंतःकरणाने सर्वांचा निरोप घेऊन परतीच्या प्रवासास निघालो. आता आम्हासही आपल्या महाराष्ट्र-भूची आठवण यायला लागली. पण तेथून निघताना मनात कोठेतरी एक निराळीच हुरहुर होती. कारण हा एक अविस्मरणीय असा अनुभव होता.

जाने कहाँ गये वो दिन ?

कु. रोहिणी केशव कुलकर्णी, तृतीय वर्ष वाणिज्य (ब)

अजूनही मला या कॉलेजमधला पहिला दिवस आठवत आहे. मी ह्या कॉलेजमध्ये एफ. बाय. ला प्रवेश घेतला. शालेय जीवन संपवून एका नवीनच विश्वात पदार्पण केले होते. सगळी कस नव-नव होती. कॉलेज, शिक्षक, मित्र, मैत्रिणी, अभ्यास सारच नव. पहिल्यांदा तर खूप भीती वाटत होती. पण नंतर मात्र इथला (मॉडर्न) आपलेपणा पाहिला आणि आपो-आपच सवय झाली.

पहिल वर्ष तर पूर्णपणे अभ्यासात गेल. दुसऱ्या व तिसऱ्या वर्षात वेगवेगळ्या कार्यक्रमांमध्ये भाग घेता आला. वादविवाद, वक्तृत्व, नाट्यवाचन इत्यादी अनेक स्पर्धांमध्ये भाग घेताना गायकवाड सरांचे सतत मार्गदर्शन लाभले. तसेच अभ्यासाच्या बाबतीत मित्रा मंडमचे व इतरही शिक्षकांचे अतिशय उत्तम मार्गदर्शन मिळाले. आमचे सर्वच शिक्षक अभ्यासाच्या बाबतीत मदतीला एका पायावर तयार असतात. याचे महत्त्वाचे कारण म्हणजे आमचे प्राचार्य नवलगुंदकर. त्यांची प्रेरणा सर्वच शिक्षकांना असते. ही तर आमच्या कॉलेजची खासियत आहे. इथला प्रत्येक शिक्षक जणू काही आपले ज्ञान विद्यार्थ्यांना द्यायला सदैव तयार असतो. तसेच लायब्ररी स्टाफ, ऑफिस स्टाफ नेहमीच विद्यार्थ्यांना मदत करतात.

पण आज मागे वळून पहाताना कॉलेज जीवनाचा विचार केला तर ३ वर्ष किती झटकन् निघून गेली हे कळलं देखील नाही. कॉलेजला येण्यापूर्वी अनेक कथा, कादंबऱ्यांतून कॉलेजजीवनाबद्दल वाचल होत. आणि

चित्रपटवाल्यांचा तर काय हा आवडीचा विषय. तेव्हा यातूनच आपण समजू लागतो की ईशारो में दिल कैसे दिया जाता है ? पण अनेक आठवणी ज्यामध्ये लप-लेल्या आहेत. असा जाने कहाँ गये वो दिन हा प्रश्न मनात येतो आणि एकएक आठवणी नजरेसमोर दिसू लागतात:

ते वाङ्मय मंडळ, त्या वाद-वक्तृत्व स्पर्धा, स्नेह-संमेलने, त्या निवडणुका, सहली, अभ्यास सहली, प्रेमप्रकरणे, केलेली नाटक किंवा पास झाले अस कळल तो अत्यानंदाचा आणि सुखद धक्का देणारा क्षण इत्यादी सर्व गोष्टी आठवतात. पण या विद्या मंदिरात मी पुस्तकी शिक्षणाव्यतिरिक्त बरंच काही शिकले. इथे सर्वांगीण विकासाची अनेक साधने कॉलेजमधून बाहेर पडलेल्या 'गगनविहारी बोराटेचे' 'सूर्योदय' नावाच्या चित्रपटाला जेव्हा अॅवॉर्ड मिळते किंवा त्यागराज खाडिलकर जेव्हा दूरदर्शनवर येतो तेव्हा आम्ही अभिमानाने सांगतो की हे आमच्या कॉलेजचे विद्यार्थी आहेत.

बघता बघता ३ वर्षे कशी गेली हे कळलं देखील नाही. पण आज कॉलेज जीवन संपणार या जाणीवेतून मन उदास झालय, चागल्या-वाईट स्मृती एकाच वेळी दाटून आल्या आहेत. कॉलेजमध्ये अनेक मित्र, मैत्रिणींची साथ लाभते, जळते पण कॉलेजमधून बाहेर पडलो की आपले विश्वच बदलून जाणार आहे. त्यासाठीच आपण कॉलेजमध्ये जुळलेले स्नेहाचे धागच पक्के करायला हवेत. अस करताना अनेक अडचणी येतील, पण प्रयत्न

करायला. काहीच हरकत नाही. मी आणि माझ्या मैत्रिणी तरी तसा प्रयत्न करणार आहोत. नशिबाची साथ कोठवर लाभते ते पहायचे.

ह्या कॉलेजने अनेक विद्यार्थ्यांना आपल्यात सामावून घेतले आहे आणि म्हणूनच कॉलेजचा निरोप घेताना स्वर्गीय मुकेशजींचे एक गाण सतत आठवतयं जाने कहाँ गये वो दिन ?

प्रीती

डोळ्यातल्या आसवांचा
गुंफला मी हार,
तू म्हणतेस कविता
लिहिलीस सुंदर फार !

ढळणाऱ्या आसवाना
आवरशील किती,
गालावर ओघळलेले
दंव आहे का मोती ?

तू मिळाली नाहीस तर
काय आहे या जगात ?
तूजविण स्वप्नगंधे
अर्थ नाही जीवनात !

ठेवला जर का ज्योतीवर
पहारा या जगान,
मरण्यासाठी सांगा
जाव कुठ पतंगान ?

स्पर्श

मी तुझाच आहे
तुझाच राहीन,
तुझ्या प्रतिकेत
जगत राहीन,
तू माझी नसलीस तरी
प्रेम तुझ्यावर करत राहीन.
तू दिसलीस तरी
हाक मी देणार नाही,
नजरेचा स्पर्श हा पुरे मला
स्पर्श तुला मी करणार नाही.

शिक्षा

अनंताच्या यात्रेत
सोडून जात कोणी
मनात फक्त उरतात
सतावणाऱ्या आठवणी
येशील म्हणून तू
करतोय तुझी प्रतीक्षा
तुझ्यासाठी भोगतोय
जगण्याची शिक्षा

शिवाजी व. गायकवाड
द्वितीय वर्ष वाणिज्य (अ)

राळेगण सिंदी : आधुनिक रामराज्य !

काशिनाथ बिरदवडे, एस. वाय. बी. एस्सी. (ब)

ब्रिटिशांच्या गुलामगिरीतून भारत स्वतंत्र झाला. अद्यापही अज्ञान, दारिद्र्य, भ्रष्टाचार, माणसामाणसातील स्पृश्यास्पृश्यता, अंधश्रद्धा यांचे जोखड आपल्या मान गुटीवर बसलेले आहे. स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर काळात कित्येक देशसेवकांनी मोलाचे कार्य केले. त्यापैकी स्वामी विवेकानंदांनी 'मानवता' हाच खरा धर्म सांगितला. ह्या मानवता धर्माचा स्विकार करून आपले जीवन समाजकार्यासाठी समर्पित करणारे 'इंदिरा वृक्षमित्र' आणि 'पद्मश्री' ह्या आणि अशा १५ हून अधिक पुरस्कारांचे मानकरी श्री. अण्णासाहेब हजारे यांच्या राळेगण सिंदी या आदर्श गावाला आम्ही मित्रांनी भेट देण्याचे ठरविले.

दि. ९ डिसें. १९९० रोजी सकाळी ९ वाजता आम्ही चाकणहून सर्व तयारीसह सायकलवर निघालो. हसत-खेळत सायकल चालवत सायंकाळी ४ वाजता तेथे पोहचलो. आम्ही येणार हे त्यांना अगोदरच पत्राने कळविले असल्याने त्यांनी आमचे यथोचित स्वागत केले. तेथील 'यादवबाबा' वसतीगृहात सर्व सामान ठेवून आम्ही पोहायला निघालो. खरेतर चाकण ते राळेगणसिंदी हा ८० ते ८५ कि. मी. चा सायकल-वरचा प्रवास आम्ही प्रथमच करत होतो, पण तिथली हिरवीगार शेते, उंच हिरवेगार डोंगर आणि झाडे, स्वच्छ वातावरण, ओढ्याचे खळखळ वाहणारे पाणी यामुळे आमचा प्रवासाचा शीण कुठल्याकुठे पळून गेला. गावची विहिर खूपच मोठी आणि तुडुंब भरलेली असल्याने पोहायला एक वेगळीच मजा आली. संध्याकाळी आम्ही परत वसतीगृहाकडे येताना त्या मार्ग-

दर्शकाने अण्णांच्या पूर्वायुष्याबद्दल आणि सामाजिक कार्याबद्दल थोडक्यात सांगायला सुरुवात केली.

किसन बाबुराव उर्फ अण्णासाहेब हजारे यांचा जन्म दि. १५ जाने. १९४० रोजी अहमदनगरपासून ५३ कि. मी. वर पश्चिमेस असणाऱ्या भिंगार या गावी झाला. घरची आर्थिक परिस्थिती बिकट त्यामुळे गावच्या शाळेत कसेबसे ७ वीपर्यंत शिक्षण घेतले. पुढे पोटापाण्याचा व्यवसाय करण्यासाठी ते मुंबईला आले व फुलांचा व्यवसाय सुरू केला. पुढे १९६२ साली ते लष्करात भरती झाले. १९६५ च्या भारत-पाक युद्धात त्यांच्या तुकडीवर हल्ला झाला आणि त्यांचे इतर सहकारी मृत्युमुखी पडले, पण सुदैवाने ते बचावले. पुढे पुढे त्यांना लष्करी जीवन रुचेना, मनात आत्म-हत्त्येचे विचार येऊ लागले पण बहिणीच्या लग्न-कतंव्यामुळे हा विचार सोडून दिला. पुढे त्यांनी स्वामी विवेकानंदांचे पुस्तक वाचले आणि त्यांच्या मनात एक आशेचा किरण प्रसवला.

१९७५ साली त्यांनी स्वेच्छेने निवृत्ती स्विकारली आणि थेट राळेगणसिंदीला येऊन स्वतःला गावाच्या विकासकार्याला वाहून घेतले. त्यांनी जेव्हा विकास-कार्याला सुरुवात केली तेव्हा त्या गावची दशा अत्यंत दयनीय होती. गावात राजरोसपणे ४० हातभट्ट्यांची दारूची दुकाने चालत होती. सगळे तरुण नशाबाज झालेले, शेतकरीवग पाण्याअभावी दुष्काळ-दुष्काळ म्हणून दुःखी तर स्त्रिया अत्याचारांमुळे भयभीत झाल्या होत्या. अशा अवस्थेत अण्णांनी प्रथम सेवानिवृत्तीनंतर मिळालेले

२० हजार रुपये गावदेवीच्या मंदिराच्या जीर्णोद्धारसाठी खर्च केले. पुढे लोकांना एकत्र करून त्यांचा विश्वास संपादन केला. गावदेवीच्या यात्रेत शेकडो बकरे बळी दिली जात असत. ते प्रथम त्यांनी बंद केले. संध्याकाळी जेव्हा देवीच्या भक्तांच्या अंगात आले तेव्हा अण्णांनी त्याला काठीने झोडपून काढले. मग मात्र भगत पळून गेला आणि त्याचबरोबर एक जीवघेणी अंधश्रद्धाही नष्ट झाली. २० हजार रुपये विद्यामंदिरावर खर्च न करता मंदिरावर का खर्च केले असे आम्ही त्या मार्गदर्शकाला विचारले असता त्यांनी दिलेले उत्तर चितनीय आहे. “विद्यामंदिरामुळे भानवाच्या बुद्धीचा विकास होतो तर मंदिरामुळे हृदयाचा, प्रत्येक प्राणिमात्रास जगण्यासाठी प्रेमाची, आपुलकीची आणि मायेची जरूरी असते आणि हे प्रेम हृदयातून येते. म्हणजेच प्रथम मंदिर नंतर विद्या-मंदिर.” या गावचे एक वैशिष्ट्य म्हणजे कुणाच्याही घराला कुलूप नाही आणि शाळेतील शिक्षक सकाळी ६ ते संध्याकाळी ७ वाजेपर्यंत स्वेच्छेने काम करत असतात. आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे या गावच्या सरपंच व इतर पदांवर स्त्रियांचे काम पाहतात व त्यांची निवडही विनविरोध केली जाते. आम्ही संध्याकाळी वसतीगृहावर मुक्काम केला आणि सकाळी पुन्हा गावची इतर माहिती गोळा करण्यासाठी निघालो.

मार्गदर्शकाने पुढे सांगण्यास सुरवात केली. गावातील ४० दारुभट्ट्या बंद केल्या. तरीही जे लोक चोरून दारु पीत किंवा तयार करत त्यांना कडक शासन करून संपूर्ण दारुबंदी केली. पाण्याशिवाय शेती नाही म्हणून प्रथम एक पाझर तलाव गावकऱ्यांच्या श्रमदानाने बांधला. पावसाच्या पाण्याचा प्रत्येक थेंब अडवून जमीनीत जिरविण्यासाठी ओढ्याला जागोजागी बांधारे घातले, नालाबंदींग तसेच ताली बांधल्या. अशाप्रकारे जेथे ५० ते ६० एकर बागायती शेती होत होती तेथे ५२५ एकर बागायती शेती झाली. परिणामी सर्व दृष्टीने गाव समृद्ध होऊ लागला. हरिजननांना १ लाख १३ हजारांची घरे बांधून दिली. सौरशक्तीचा वापर करून चूल, पंप, ट्यूब यासारखी उपकरणे चालविली. फिरता फिरता आम्हाला स्वच्छंदपणे पळत जाणारा हरणांचा कळपही दिसला. अशाप्रकारे दुपारी १२ वाजता आम्ही परत निघालो. अण्णासाहेब हजार

यांचा अमोल संदेश पुढे देत आहोत. “कार्यकर्त्याने समाजकार्य हाती घेतले की विरोध हा ठरलेलाच असतो कारण विरोध हीच कार्यकर्त्याची खरी कसोटी असते. निसर्ग आपल्याला हेच सांगत असतो ज्या झाडांना फळे लागलेली आहेत अशाच झाडांना लोक दगड मारतात. वांझ झाडाला कुणीही दगड मारीत नाही. किंवा दाण्याने भरलेली भरघोस कणस शेतामध्ये दिसतात पण त्यांची पार्श्वभूमी हेच सांगत असते की आधी एका दाण्याने स्वतःला जमिनीत गाडून घेतलेले असत. जे स्वतःसाठी जगतात ते कायमचे मरतात पण जे दुसऱ्यासाठी जगतात ते कायमचे अमर होऊन जातात. हा संदेश घेऊनच आम्ही समाधानाने घरी परतलो.

मी

मीच असतो माझा

नसतो मी कुणाचा

या कोणाच्या असण्या नसण्यात

मी असतो कोणाचा तरी

पण नसते खात्री की, कोणी असेल माझे ?

तेव्हाही मीच माझा असतो

माझाच माझाच करण्यात

शेवटी मी माझाच राहतो

तेव्हा मात्र खरेच कोणी नसते माझे. . . .

चंद्रशेखर र. कुथे

तृतीय वर्ष साहित्य

रोजगारक्षम शैक्षणिक धोरणाची आवश्यकता

जितेंद्र रामदास ओन्हाळ, प्रथम वर्ष वाणिज्य (ब)

सकाळी सकाळी वर्तमानपत्र वाचत असताना वर्तमानपत्राच्या कोपऱ्यात असलेल्या व्यंगचित्रावर नजर गेली, त्यावेळी हास्याबरोबर वाईटही वाटले. त्या चित्रात एक शाळेत जाणारा मुलगा-त्याच्या डोक्यावर व्ह्यापुस्तकांचा भलामोठा गट्टा होता. ते ओझे पेलत तो शाळेत निघाला होता.

खरेच आजचे शैक्षणिक धोरण असे आहे. येथे ज्ञान मिळविण्यासाठी विद्यार्थ्यांवर पुस्तकाचा फार बोजा आहे. सर्व विषय त्यांना अभ्यासावे लागतात. हा अभ्यासक्रम भरीव आहे. विद्यार्थी परीक्षा हेच उद्दिष्ट मानतात. परीक्षेत चांगले गुण मिळावे हेच ते पाहतात. कारण त्यांना पुस्तकांचा बोजा नको असतो. सर्व विषयांचा संपूर्ण अभ्यास करणे, हुशार विद्यार्थी सोडले तर इतरांच्या कुवतीबाहेरचे असते. पण ह्या शिक्षणाचा उपयोग कमी असतो. त्यामुळे ते केवळ परीक्षा व परीक्षेला असणारे प्रश्न, अभ्यास याचाच विचार करतात. त्यामुळे विद्यार्थी हे परीक्षार्थी बनत चालले आहेत.

विद्यार्थी हे पदवी घेऊन महाविद्यालयातून बाहेर पडतात परंतु त्यांचे केवळ पुस्तकी ज्ञान व्यवहारात कमी उपयोगास येते. उदाहरण बघायचे झाले तर आमच्या अभ्यासक्रमातील अकाऊंट अथवा लेखाकर्म हा विषय पहा. यात भागीदारी संस्था बंद करायची तेव्हा हिशोब कसे लिहिले जातात, हे प्रथम वर्ष वाणिज्य या वर्गात शिकविले जाते. प्रथम वर्ष वाणिज्य या वर्गात आपल्या महाविद्यालयात ४०० हून अधिक विद्यार्थी आहेत. पण त्यापैकी किती जणाना व्यवहारात हे

हिशोब करण्याची संधी मिळते ? तर जास्तीत जास्त दहा टक्के विद्यार्थ्यांना !

आजचे शिक्षण नोकरी मिळविण्यासाठी पुरेसे नाही. कारण देशाची लोकसंख्या अफाट आहे. तसेच पदवीधरांची, शिकलेल्यांचीही संख्या वाढते आहे. त्याचप्रमाणात रोजगाराची संधी प्रत्येकाला उपलब्ध होऊ शकत नाही. नोकरीतसाठी अनुभवाची अट असते. अनुभव नाही म्हणून नोकरी मिळत नाही आणि नोकरी नाही म्हणून अनुभवही मिळत नाही. असे दुष्टचक्र चाललेले आहे. विद्यार्थी या दुष्टचक्रात भरडले जात आहेत. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना वाटते या शिक्षणाचा व्यवहारात उपयोग होत नाही, तसेच नोकरीतही नाही तेव्हा ह्या शिक्षणाचा उपयोगच काय ? त्यापेक्षा न शिकलेले बरे असे स्पष्ट म्हणणारे बहुतेकवेळा आपण पाहतो. विद्यार्थी निराश होतात. देशाच्या बेकारीत वाढ होते. अशावेळी काहीजण तर अशा बेकारीला कंटाळून जीव देतात. अशा बातम्या वारंवार वर्तमानपत्रात आपण वाचतो. यासर्व गोष्टींवर मात करण्यासाठी नवीन शैक्षणिक धोरण सुरू केले पाहिजे. नव्या शैक्षणिक धोरणात विद्यार्थ्याला नोकरी मिळू शकेल, त्याला रोजगार मिळू शकेल, स्वतःच्या पायावर त्याला उभे राहता येईल असा आकृतिबंध असावा. अशा शैक्षणिक धोरणाची आज खरी गरज आहे.

शिक्षण पद्धतीतच मूलभूत बदल केले पाहिजेत. केवळ पुस्तकी ज्ञान न मिळता शिकल्यावर स्वतंत्र व्यवसाय करता आला पाहिजे.

भाजची लोकसंख्याही प्रचंड आहे. त्यामुळे प्रत्येका-
लाच रोजगार मिळेल असे नाही. म्हणून तरुण मुलांनी
केवळ नोकरीवर अवलंबून न राहता त्यांना स्वयंरोजगार
करता येईल. त्यासाठी ठाम तरतूद अभ्यासक्रमात केली
जावी. जेणेकरून त्या ज्ञानाचा विद्यार्थ्यांना फायदा
होईल. उदा. ह्यावर्षी पुणे विद्यापिठाने 'प्रथम वर्ष
वाणिज्य' या वर्गास प्रात्यक्षिक आवश्यक केलेले आहे.
प्रायोगिक परिक्षेचा अंतर्भाव झालेला आहे. लेखाकर्म
किंवा हिशोबलेखनामध्ये सहकारी संस्था, पतपेढ्या,
सहकारी गृहसंस्था ह्यांचे हिशोब लिहिण्याचे काम
विद्यार्थी शिकता शिकताच करू शकतील. तसेच बँकींग
किंवा अधिकोष या विषयाचीही प्रात्यक्षिके आहेत.
त्यामुळे बँक व्यवसायाची माहिती होते. बँकेतील
काम जवळून पाहता येते, अनुभव मिळतो व
पुढे नोकरीत त्याचा उपयोग होतो. तसेच स्वतंत्र
व्यवसाय करतानाही त्याचा फायदा होतो.
'चिटणिसाचा व्यवसाय' या विषयाबाबतही असे
म्हणता येईल. या विषयातील प्रात्यक्षिकांमुळे कंपनी,
कंपनीचे व्यवस्थापन, कार्यपद्धती याविषयी विद्यार्थी
प्रत्यक्षपणे पाहू शकतो. अनुभव घेऊ शकतो. प्रात्यक्षिकां-
मुळे आम्हा विद्यार्थ्यांना त्या प्रत्येक विषयातील
बारकावे समजतील. केवळ पुस्तकात वाचून यंत्र कशी
चालवावी हे येणे जसे शक्य नाही. त्याचप्रमाणे केवळ
अभ्यास करून उपयोग नाही तर प्रत्यक्ष पाहणी करणे,
प्रयोग करणे हे प्रात्यक्षिकांद्वारे आम्हाला शक्य होईल.
त्यामुळे एक नवा दृष्टिकोन येईल, ज्ञानात भर पडेल.

या ज्ञानाचा उपयोग पदवीनंतरही आम्हाला होऊ
शकतो. त्यामुळे कुठेही नोकरीत असल्याने प्राधान्य
मिळेलच व नोकरी मिळाली नाहीतर स्वयंरोजगार
करता येऊ शकेल.

महाविद्यालयात धंदे शिक्षण सुरु केले जावे यासाठी
वेगवेगळे कोर्सेस सुरु करावेत, हे पुणे विद्यापीठाच्या
विचाराधीन आहे पण आर्थिक अडचणी व विद्या-
र्थ्यांची अफाट संख्या या व अशाच काही अडचणींमुळे
कार्यवाही होत नाही. दूरदर्शनसंच दुरुस्ती, रेडिओ,
व्हिडीओ दुरुस्ती, मटार रिवायडिंग, मोटारीचे सटे
भाग तयार करणे, जीवनावश्यक वस्तू तयार करणे
तसेच टंकलेखन, लघुलेखन, संगणक शिक्षण किंवा

तत्सम कोर्सेस सुरु केले जावेत, विद्यार्थीनींसाठी
व्युटीपार्लर, कॅटरिंग, शिवणकाम, भरतकाम,
कलाकौशल्याच्या वस्तू बनवणे यासारखे कोर्सेस
सुरु केले जावेत. जेणेकरून विद्यार्थी-विद्यार्थिनी
त्याचा पुरेपूर फायदा घेतील. केवळ नोकरीवर त्यांना
अवलंबून रहावे लागणार नाही. तसेच हे कोर्सेस
शिक्षणाबरोबरच सुरु केल्यास शिक्षणाबरोबरच पूर्ण
होतील व विद्यार्थ्यांना भावी काळात उपयुक्त ठरतील.

काही ठिकाणी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था आपण
पाहतो. त्या संस्था जर महाविद्यालयाशी जोडल्या तर
विद्यार्थ्यांना त्याचा नक्की फायदा होईल. जास्त वेळ
व पैसाही खर्च होणार नाही.

विद्यापीठ सर्व महाविद्यालयांना स्वायत्तता देणार
असे म्हटले जात आहे. यातून सर्व महाविद्यालयांना
स्वातंत्र्य दिले जाईल त्याच्यावर विद्यापीठाचे नियंत्रण
असणार नाही. महाविद्यालयातून शिक्षण घेऊन बाहेर
पडणाऱ्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाच्या नावाने पदवी
दिली जाईल. त्यामुळे महाविद्यालये शैक्षणिक दर्जा
वाढविण्याचा प्रयत्न करतील किंवा नवे शिक्षणक्रम,
प्रशिक्षण वर्ग सुरु करायचा प्रयत्न करतील. परिणामी
विद्यार्थ्यांना फायदा होऊ शकेल.

काही महाविद्यालयात स्तुत्य असे उपक्रम सुरु केले
आहेत. आपल्या मॉडर्न कॉलेजमध्ये गेली दोन
वर्षे 'कचेरी व्यवस्थापन' 'व्यावसायिक हिशोबलेखन'
असे कोर्सेस दुपारच्या वेळेत घेतले जातात. विद्यार्थी
याचाही फायदा घेतात. नाट्यप्रशिक्षण वर्ग घेतले
जातात. त्यातून कलाक्षेत्रात वाव मिळू शकेल. याचा
फायदा नोकरीत किंवा स्वतःचा व्यवसाय सुरु करण्यास
निश्चितपणे होऊ शकेल.

अशा उपक्रमांचा विद्यार्थ्यांना नक्कीच उपयोग
होतो. मोकळ्या वेळात त्यांचे हे कोर्सेस पूर्ण झाले की
त्यांचे अनुभव, ज्ञानही वाढते व ते त्यांना पुढे
उपयुक्त ठरते. म्हणून नव्या शैक्षणिक धोरणाची
आजच्या समाजात, शिक्षणात नितांत आवश्यकता आहे.
थोडक्यात, नवे शैक्षणिक धोरण आखण्यासाठी
विद्यापीठाने, सरकारने अग्रक्रम द्यावा. रोजगारक्षम
नवे शैक्षणिक धोरण सुरु केले गेले तर आपण सारेच
त्याचे स्वागत करू.

द. मा. मिरासदार - एक मुलाखत

रवि अणवेकर, अकरावी वाणिज्य (H)

माकड मेवा, भुताचा जन्म, गुदगुल्या, हसणावळ, छक्के पंजे, विरंगुळा अशा अनेक विनोदी गोष्टी लिहिणाऱ्या श्री. द. मा. मिरासदार यांची मुलाखत मासिकात घेण्याचे ठरवले. प्रोफेसर असणारा हा माणूस निश्चित डोक्यावर पौर्णिमेला चंद्र असणारा वगैरे असणार. ह्या विचारात फोनचा नंबर फिरवला आणि चक्र त्या द. मा. मिरासदार नामक माणसाने गावाला जाण्याची घाई असतानाही मला मुलाखत देईन अस कबूल केल.

शेवटी तो दिवस उजाडला. मी मिरासदारांच्या घरांची बेल वाजवली ! साधारण प्रौढ असणाऱ्या व्यक्तीने दार उघडले. हसत आमचे स्वागत केले. परिक्षेला सुरुवात झाली. (?) मुलाखत घेण्याची ही माझी पहिलीच वेळ होती.

मी : तुमचे बालपण कुठे व कसे गेले ?

मिरासदार : सोलापूर जिल्ह्यातील अकलूज गावात ! अतिशय सुंदर पण लहानसा गाव, नदीच्या काठचा. आता विस्तार वाढलाय ! वयाच्या सातव्या, आठव्या वर्षापर्यंतच मी अकलूजसारख्या खेड्यात राहिलो. पुढे पंढरपूरला आलो. माझे मॅट्रिकपर्यंतचे शिक्षण पंढरपूरला झाले. माझे लहानपणचे दोस्त बहुजन समाजातले होते. आसपास वस्ती तोच होती. दोस्त मंडळी बरोबर घेऊन मी सदैव भटकत असे. त्या काळात भटकणाऱ्या नादामुळे आणि पोहण्यामुळे आसपासची अनेक खेडेगावे मी पालथी घातली होती. त्यामुळे खेडेगावात प्रत्यक्ष न राहताही त्या वातावरणाशी बरीचशी तद्रूपता मला लाभली. लिहिण्याची माझी हास माझ्या वाचन वेडातून निर्माण झाली

आणि माझ्या या लेखनाला या विशिष्ट वातावरणामुळे विशिष्ट वळण मिळाले.

मी : लेखन ही कला लहानपणापासून अवगत होती का ?

मिरासदार : कला अस म्हणता येणार नाही. लहानपणापासून लेखनाची आवड होती. लेखन कलेच्या आधीची सुरुवात नेहमी वाचन ही असते. वाचनाची आवडही निर्माण झाली. अनेक प्रकारच्या कथा, कादंबऱ्या, नाटके मी वाचत असे. विनोदी कथांचे त्यावेळी मला फार आकर्षण होते. सुदैवाने पुस्तकांचा एक मोठा खजिनाच मला एका ठिकाणी सापडला. आमच्या शेजारी 'सुरस ग्रंथमाला' या जुन्या प्रकाशक संस्थेचे चालक श्री. व्होरा वकील रहात असत. 'माले' च्या पुस्तकांनी भरलेली एक मोठी खोली त्यांच्या घरात होती. ती सर्व पुस्तके मी वाचली. अगदी लहानपणापासून आपण लेखक व्हावे हीच एकमेव इच्छा होती.

मी : लेखनाचा वारसा तुम्हाला कसा लाभला ?

मिरासदार : माझे मामा स्वतः लेखक होते. त्यांनी मला लेखनास प्रोत्साहन दिले. माझ्या मुंजीत त्यांनीच मला दोन गोष्टींची पुस्तके भेट दिली. तीच माझी खरी भेट. कारण प्रथमच अशी भेट मिळाली. त्यामुळे माझी वाचनाची गोडी वाढत गेली.

मामा स्वतः लेखक. झंकार साप्ताहिकाचे संपादक, त्यामुळे वाचनाचे महत्त्व कळले व लेखन करायला स्फूर्ति मिळाली.

मी : तुमची पहिली कथा कोणती ?

मिरासदार : १९४५ साली 'झंकार' या साप्ताहिकांत 'पत्रांचा पराक्रम' ही कथा प्रसिद्ध झाली. अर्थात मामांचे संपादन होते व त्यांना कथा बरी वाटली.

मी : विनोदी लेखनाकडे कसे वळलात ?

मिरासदार : लेखन करायला प्रथम वाचन हवे. सर्व प्रकारचे वाचन हवे. कादंबऱ्या, वाङ्मयीन वगैरे. पण मला विनोदी लेखन करणारे लेखक जास्त आवडत. जसे प्र. के. अत्रे, चि. वि. जोशी, कोल्हटकर, गडकरी यांचे विनोदी लेखन मी चविष्टपणे वाचले. अभ्यांच्या नाटकातले विनोदी संवाद तर पानेच्या पाने पाठ होते. चि. वि. जोशी यांचे चिमणराव कुटुंब आणि गुंड्या-भाऊ ही मंडळी माझी अत्यंत लाडकी होती. मी त्यांच्या लेखातील उतारे तोंडपाठ म्हणून दाखवत असे. अशा प्रकारे विनोदी लेखात रस निर्माण झाला.

मी : केवळ विनोदी लेखनच केलं का इतर गंभीर वगैरे ?

मिरासदार : विशेषतः विनोदी लेखनच केलं. कारण माझा पिंड विनोदी आहे. गंभीर लेखन फार कमी. तशी माझी पहिली कथा 'पत्रांचा पराक्रम' ही गंभीरच आहे. माझ्या खऱ्या लेखनाला सत्यकथांपासून प्रारंभ झाला, तत्पूर्वी मी झंकार, वाङ्मयशोभा, विविधवृत्त इत्यादी नियतकालिकांत प्रसिद्ध केलं होतं. बी. ए. नंतर पुण्याच्या 'दैनिक भारत' मध्ये संपादक विभागात काम करीत असे. तेथेही मधून मधून काही लिहीत होतो. यातले बरेचसे लेखन विनोदी होते.

मी : विनोद हा दर्जेदार होण्यासाठी तुम्ही काय प्रयत्न केला ?

मिरासदार : विनोद नेहमी दर्जेदार असावा पण त्याचबरोबर त्याने मनोरंजनही व्हावे. इतरांना हसायला यायला पाहिजे. समाजात विनोदाचे अनेक प्रसंग घडतात. त्यातील विनोद बारकाईने समजून घ्यायला पाहिजे.

मी : केवळ मनोरंजन हाच उद्देश की विनोदातून परिस्थितीची जाणीव करून देणे ?

मिरासदार : दोन्हीही उद्देश असावेत कारण तोच खरा दर्जेदार विनोद होऊ शकतो. रंजन एक मोठे मूल्य आहे असे मी मानतो. मनोरंजनाची उत्तम पातळी

गाठता आली तर तीही एक कलात्मक स्वरूप धारण करते.

मी : तुम्ही एकूण किती कथा लिहिल्या ?

मिरासदार : साधारणपणे २८० ते ३०० असाव्यात. त्यातील मला 'पळस', 'वेगळेपणा', कोणे एकेकाळी' या कथा आवडतात.

मी : तुमच्या कोणत्या कथेवर चित्रपट काढला गेला ?

मिरासदार : 'व्यंकोची शिकवणी' या कथेवर चित्रपट काढला गेला. काही चित्रपटांसाठी पटकथा व संवाद लिहिले आहेत.

मी : तुमच्या नावे १५ कथासंग्रह असताना टी. व्ही. सिरीयल निर्मात्यांचे तुमच्याकडे लक्ष गेले नाही का ?

मिरासदार : सध्या निर्मात्यांना कथा पाठवल्या आहेत. १३ भागांच्या २ मालिका आहेत. अजून निर्णय कळायचा आहे.

मी : तुम्हाला ऐवढ विनोदी लेखन सुचत कस ?

मिरासदार : त्याच अस निश्चित सांगता येणार नाही. पण लहानपणी विनोदी वाचनाकडे कल, मामांचे प्रोत्साहन आणि पंढरपुरची तत्कालीन परिस्थिती मुळातच मनोरंजक होती. त्यामुळे विनोदी लेखन सुचत गेले.

मी : वाचकांना संदेश ?

मिरासदार : संदेश देण्याइतपत मी मोठा नाही.

मी : पण संदेश दिल्याने मुलाखतीचे वजन, वय वाढते ! नाही ?

मिरासदार : असे वजन मला नको आहे, पण लेखन करायचे असेल तर वाचन हवे, इतरत्र उघड्या डोळ्यांनी पाह्यावं, प्रवास करावा, अनुभव गोळा करावेत आणि विनोदी लेखन करताना परिस्थितीचा अभ्यास करावा. विनोद समजावून घेण्याचा प्रयत्न असावा.

प्रजासत्ताक दिन संचलन

कु. वृंदा तांबोळी एस. वाय्. बी. कॉम. 'डी'

संचलन म्हणले की डोळ्यासमोर येतो तो एक शिस्तबद्धपणे बंडच्या तालासुरात पुढे जाणारा समूह, की ज्या समुहाच्या प्रत्येक उमेदवाराच्या मनात एक सळसळता उत्साह, जोश आणि डोळ्यासमोर एक ध्येय असते. ह्या अनुभवाचा प्रत्यय 'प्रजासत्ताक दिन संचलन' शिबिराच्या निमित्ताने मला आला.

'प्रजासत्ताक दिन संचलन' ह्या शिबिराची निवड महाविद्यालयीन व विद्यापिठ स्तरावर केली जाते. राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या अंतर्गत मॉडर्न महाविद्यालयातून माझी निवड झाली. नंतर पुणे विद्यापीठात २६ ऑक्टोबर रोजी मुलाखत घेतली गेली. मुलाखतीत सामान्य ज्ञान, शारिरीक क्षमता व सांस्कृतिक कार्यक्रम ह्या विषयांवर जास्त भर दिला होता. ह्या मुलाखतीसाठी मला नाशिकच्या भोसला मिलीट्री स्कूलच्या कोर्सचा फारच उपयोग झाला. ही लढाई मी जिंकली आणि मग दिल्लीला ह्या शिबिराला जाण्यासाठी मला दरवाजा खुला झाला.

राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत केलेले दहा दिवसाचे शिबिर आणि समाजकार्याची थोडीबहुत पार्श्वभूमी व आवड पाठीशी घेऊनच मी दिल्लीच्या पूर्वतयारीस लागले. त्यासाठी विविध माहितीपर पुस्तके, सामाजिक प्रश्नविषयी चर्चा, महाराष्ट्रीयन संस्कृतीची सविस्तर माहिती, राष्ट्रीय सेवा योजनेचा इतिहास आणि इतर आवश्यक वस्तुंची जमवाजमव सुरु केली. मित्र-मैत्रिणी, पालक, नातेवाईक आणि प्राध्यपक या सर्वांनी मनापासून मदतीचा हात पुढे केला आणि माझी शिबिराला जायची मानसिक तयारी झाली.

पुणे विद्यापीठातर्फे पाच जणांची निवड झाली. त्यामध्ये पुण्यातून माझी व स. प. महाविद्यालयातून कु. आनंद सावंतची निवड झाली. बाकी तिघेजण भोर, अकोले (जिल्हा-नगर) व जळगांव या ठिकाणांहून आले होते. खूप मोठ्या कामगिरीवर चालल्यासारखे घरातील मंडळी, मित्र मंडळी, कौतुकाने पुणे-स्टेशनवर ५ जानेवारीला सोडविण्यास आली होती. संध्याकाळी ५.४५ वाजता झेलम एक्सप्रेस सुटली. मनात अनेक शंका होत्या. परंतु लगेचच आम्ही सर्वांनी एकमेकांची ओळख करून घेतली. ६ जानेवारी रोजी रात्री ९-३० च्या सुमारास निजामुद्दीनला पोहोचलो. जस जस स्टेशन जवळ येत होते तस आम्हाला वाटत होते की आमचे स्टेशनवर स्वागत करण्यासाठी स्वयंसेवक किंवा तेथील संयोजक येतील. परंतु स्टेशनवर उतरलो तर खूप शुकशुकाट होता. प्रथम विश्वासच बसेना. शेवटी राष्ट्रीय सेवा योजनेचा एखादा तबू तरी असेल म्हणून सर्व स्टेशन शोधून पाहिले. पण आमची निराशा झाली. तेथील चौकशी कक्षावर विचारले तर त्यांनी चक्क कामगारांचे तंबू दाखविले. शेवटी दूरध्वनीवरून आम्ही संपर्क साधला व एकदाचे योग्य ठिकाणी पोहोचलो.

८ जानेवारीपासून शिबिराची सुरुवात झाली. रोज सकाळी ५-३० वाजता प्रभातफेरी असे. क्रमाक्रमाने एकेका तबूने भजन आणि भक्तीपर गीते म्हणत इतगना उठवायची पद्धत होती इतरवेळी सिनेमाची गाणी म्हणणारी मूले इथे आवडीने भक्तीगीते, भजने व अभंग म्हणत होती. त्यानंतर एक तास पी टी असे. पी टी झाल्यावर राष्ट्रभक्तीपर गीते म्हणली जात असत.

त्यावेळी एक चैतन्यमय वातावरण निर्माण होत होते व आपण सर्व भारतीय आहोत ही भावना प्रत्येकाच्या रूजू मनात लागली. बरीच नवीन गाणी शिकायला मिळाली. यानंतर आमचा महत्वाचा उद्देश म्हणजे संचलन. याची तयारी तीन ते चार तास चालायची. सुरवातीस खूप त्रास झाला. एकमेकांना हात लागायचे. ओळींमध्ये खूप अंतर कमी-जास्त होत होते. पण हळूहळू त्यात सुधारणा होत गेली. दुपारच्या वेळात आम्ही कधी बाहेर भेट द्यायचो नाहीतर परेड असायची व संध्याकाळी सांस्कृतिक कार्यक्रम असायचे. त्यात आम्हीही सहभागी व्हायचो. सर्वांना समजावे यासाठी मूक नाट्ये, जोशपूर्ण कोळीनृत्य, राष्ट्रीय एकात्मतेवर मूक नाट्य बसवले होते. महाराष्ट्राची प्रसिद्ध लावणी व गोंधळ सादर केला. सर्वात महत्वाचे म्हणजे नेमके आमच्या कार्यक्रमाच्या दिवशी प्रमुख पाहुणे म्हणून श्री. प्रविणकुमार म्हणजे महाभारतातील 'भीम' उपस्थित होते. मग आमचा उत्साह काय विचारता ?

दिनांक १४ जानेवारी म्हणजेच मकर संक्रांत. तीथे-ही काही औरच होती. त्या दिवशी सर्व भारत आमच्या-बरोबर हा सण साजरा करीत असल्याची जाणीव फार सुखदायक होती. त्यावेळी पारंपारीक पद्धतीने हळदी-कुंकु समारंभ साजरा करण्यात आला. तिळगुळाचा अभाव असल्याने तिळगूळ समजून रेवड्या वाटल्या.

आमच्या मनोरंजनासाठी व आम्हाला नवीन माहिती देण्यासाठी अनेक नामवंत मंडळींनी ह्या शिबिराला भेट दिली. त्यात उमाशंकर यांचे कथक नृत्य झाले. उषा माथुर यांनी जपानी कलाकुसरीच्या वस्तू शिकविल्या. ट्रॅफिकवर फिल्म शो दाखविला. समाजसेवक श्री. मुव्वाराव ज्यांनी चंबळच्या खोऱ्यातील डाकूंना सुधारण्यात हातभार लावला, त्यांची भेट झाली. तसेच सुप्रसिद्ध कवी श्री. सुरेंद्र शर्मा यांना भेटण्याची संधी मिळाली.

शिबिरात विविध प्रकारच्या स्पर्धा घेण्यात आल्या. त्यामध्ये पेंटिंग, व्यंगचित्र, कोलाज, वक्तृत्व, प्रश्नमंजूषा असे विविध विषय होते. या सर्वांमध्ये सहभागाला महत्त्व होते.

इतर व्यक्तींप्रमाणेच राजकीय व्यक्तींनाही आम्ही इथे भेटलो. त्यामध्ये माननीय पंतप्रधान श्री. चंद्रशेखर, माननीय उपराष्ट्रपति श्री. शंकरदयाळ शर्मा व माननीय माजी राष्ट्रपति श्री. झैलसिंग यांचा समावेश होता.

दिल्ली दर्शन तसेच दिल्लीच्या आसपास असलेली प्रेक्षणीय स्थळे- आग्रा, मथुरा, फतेहपूर सिक्री पाहण्याची संधी आम्हाला मिळाली. इतके दिवस कवितांमध्ये व फोटोंमध्ये पाहिलेला ताजमहाल प्रत्यक्ष पाहिला तेव्हा स्वतःवर विश्वासच बसेना.

एक वेगळाच अनुभव म्हणजे, एक दिवस संपूर्ण नियोजनाची जबाबदारी आमच्यावर सोपविली होती. त्या दिवशी संयोजक सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात गुंग होते. त्यावेळी संयोजक व विद्यार्थी या दोघांमधील अंतर कमी होऊन दोघेही एकमेकांच्या जबाबदाऱ्या समजू शकले. परंतु दुःखाची गोष्ट म्हणजे शिबिरार्थी ही जबाबदारी पेलण्यास असमर्थ ठरले. अधिकाराचा दुरुपयोग झाला.

शिबिराचा सर्वात महत्वाचा दिवस म्हणजे २६ जानेवारी. अखेर तो दिवस उजाडला. त्या दिवशी प्रत्येक हालचालीत एक प्रकारचा जोश, उत्साह होता त्याचबरोबर त्याला जबाबदारपणाची जोड होती. त्या दिवशी पहाटेचे वातावरण सुद्धा उत्साहवर्धक वाटत वाटत होते. सकाळी ८ वाजता आम्ही गणवेशात तयार झालो. ९.०० च्या दरम्यान विजय चौक इथे गाडीने पोहोचलो. ९.३० च्या दरम्यान आमच्या शिस्तबद्ध तुकडीने भारताचे राष्ट्रपति श्री. वेंकटरामन यांना सलामी दिली. अभिमानाची गोष्ट म्हणजे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे ह्या संचलनाचे चौथे वर्ष होते. अखेर आम्ही विजय चौक ते इंडिया गेट हे अंतर उत्तमरितीने पार केले. तो दिवस माझ्या आयुष्यात परत कधी येईल की नाही हे मला माहित नाही. पण तो माझ्या लक्षात मात्र नक्कीच राहील.

संचलन म्हणजे केवळ शिस्तबद्ध चालणे व नियोजित अंतर पार करणे नाही तर एकमेकांच्या बरोबर, एकमेकांना सावरून, एकाच ध्येयाकडे यशस्वी वाटचाल करणे होय याची अनुभूती मला मिळाली.

३० जानेवारीला या शिबिराचा शेवटचा दिवस होता. प्रत्येक शिबिरार्थी राष्ट्रीय एकात्मतेचा वसा घेऊन व तो राबविण्याची जिद्द मनात घेऊन आपापल्या गावी परतला. अशा या सर्वांगीण विकासाच्या शिबिरात भाग घेण्याचे भाग्य मला लाभले. पण यासाठी प्रोत्साहन तसेच मदत करणारे पालक, प्राध्यापक, विद्यापीठ, महाविद्यालय यांची मी शतशः आभारी राहीन.

“ग्रंथराज ज्ञानेश्वरीतील अमृतकण”

श्री. सु. गो. मनोली (वरिष्ठ लिपिक)

संपूर्ण भारतवर्षाला व विशेषतः महाराष्ट्राला वंदनीय व ललामभूत असलेल्या संत शिरोमणी ज्ञानेश्वरांनी रचलेल्या ग्रंथराज ‘ज्ञानेश्वरी’ लिखाणाचा सप्तशताब्दि महोत्सव शालिवाहन शके १९१२ च्या गुढीपाडव्यापासून ते शालिवाहन शके १९१३ च्या गुढीपाडव्यापर्यंत (म्हणजेच सन १९९०-९१) संपूर्ण महाराष्ट्राच्या मोठमोठ्या शहरातून तसेच खेड्यापाड्यातून सुसंपन्न झाला. ज्ञानेश्वरीची अखंड पारायणे, भजने, प्रवचने, कीर्तने अशा स्वरूपात हा उत्सव अत्यंत श्रद्धेने, भाव-भक्तीने व अमाप उत्साहाने सर्वत्र साजरा झाला. सहशे वर्षांचा कालावधी लोटून गेला तरीसुद्धा ‘संत ज्ञानेश्वर’ व ‘ग्रंथराज ज्ञानेश्वरो’ वरील मराठी माणसाची निस्सम भक्ति व आपुलकी यत्किंचितही कमी झाली नाही ह्याचेच हे द्योतक होय.

‘ग्रंथराज ज्ञानेश्वरी’ म्हणजे नवरसांनी परिपूर्ण भरलेला व वाङ्मयीन अलंकारांनी ओतप्रांत भरून ओसडून वहाणारा ‘वाङ्मय-रत्नाकर’ होय. सप्तशताब्दि वर्षांच्या निमित्ताने ‘ग्रंथराज ज्ञानेश्वरीचे’ पुण्य स्मरण म्हणूनच त्याताळच काही ओव्या-काही अमृत-

कण व त्यांचा अर्थ देण्याचा तुटपुंजा प्रयत्न प्रस्तुत संकलनात केला आहे. अर्थातच ‘ग्रंथराज ज्ञानेश्वरी’ मधील ९००० ओव्यांमधून उत्तम ओवी निवडणे हे अत्यंत अवघड काम आहे कारण प्रत्यक्ष ग्रंथात ‘माझा मराठाचि बोलु कवतिके, परी अमृतातें पैजा जिंके, ऐसी अक्षरे मेळविन, रसिके’ असे ठामपणे म्हटल्याप्रमाणे सर्व ग्रंथच ‘अमृतासमान’ अवीट गोडीचा झालेला आहे आणि निवडीला यत्किंचित सुद्धा वाव नाही. तथापि, जागेची मर्यादा लक्षात घेऊन काही ओव्या उद्धृत करत आहे.

(१) म्हणौनि जाणतेने गुरु भजिजे ।
तेणे कृतकाय होईजे ।
जैस मूळसिंचने सहजे ।
शाखा पल्लव संतोषिती ॥

ज्याप्रमाणे झाडाच्या मुळालाच पाणी घातले असता फांद्या व पाने ह्यांना संतोष प्राप्त होतो त्याप्रमाणे जाणकाराने गुरुची सेवा करावी म्हणजे त्याची सर्व कामे आपोआप होऊन जातील.

(२) लोहाचे कनक होये ।
हे सामर्थ्य पारसीच आहे ॥

लोखंडाचे सोने करणे हे सामर्थ्य परीसाचेच आहे.

(३) जैसा भ्रमर मेंदी कोडे ।
भलतेसे काष्ठ कोरडे ।
परि कलिकेमाजी सापडे ।
कोवलिये ।

भुंगा कठीण व कोरडे लाकूड पोखरतो पण कोवळ्या कळीत मात्र अडकून पडतो.

(४) कीं औषधाच्या कडवटपणी ।
जैसी अमृताची पुरवणी ।
ते आहाच न दिसे परी गुणी ।
प्रकट होय ॥

औषधाच्या कडवटपणातच अमृताची साठवण असते पण ते प्रत्यक्ष प्रथम दिसत नाही व नंतर 'प्रकृती ठीक' होण्याच्या रूपाने प्रकट होते.

(५) हे उपजे आणि नाशे ।
ते मायावशे दिसे ।
एन्द्दवी तत्वता वस्तु जे असे ।
ते अविनाशाच ॥

जी जी वस्तु निर्माण झाली ती ती नाश पावते. हे सर्व मायेमुळे भासते. अन्यथा तत्वतः पहाता वस्तु ही अविनाशीच आहे.

(६) सलिली पय जैसे ।
एक होऊनि मिनले असे ।
परी निवडुनि राजहंसे ।
वेगळे की जे ॥

पाण्यात दूध जरी एकरूप झाले तरी राजहंस ते निवडून वेगवेगळे करतो.

(७) अगा गोक्षीर जरी जहाले ।
तरी पथ्यासी नाही म्हणितले ।
ऐसे निहा विष होय घदले ।
नवज्वरी देता ॥

नवज्वर झाला असता पथ्य म्हणून गाईचे दूध सुद्धा त्याज्य आहे कारण नवज्वरात दूध घेणे म्हणजे विषालाच आमंत्रण होय.

(८) लोक सायासे करुनि बहुते ।
का वैचिती आपुली जीविते ।
परी वाढविती कीर्तीते ।

लोक खूप कष्ट करून प्रसंगी प्राण गमावून कीर्ती वाढवितात.

(९) जैसी दीपकलिका धाकुटी ।
परी बहु तेजाते प्रकटी ।
तैसी सद्बुद्धी हे थेकुटी ।
म्हणो नये ॥

दिवा जरी लहान (क्षुद्र) असला तरी प्रचंड प्रकाश देणे. त्याचप्रमाणे सद्बुद्धीला पण लहान (क्षुद्र) म्हणो नये.

(१०) सांगे पैलतीरी जावे ।
ऐसे व्यसन का जेथ पावे ।
तेथ नावेते त्यजावे ।
घडे केवी ॥

नदीच्या पैलतीरावर जावयाचे असेल तर त्याठिकाणी नावेचा त्याग करून कसे बरे चालेल.

(११) म्हणौनि जे जे उचित ।
आणि अवसरे करुनि प्राप्त ।
ते कर्म हेतुरहित ।
आचरे तू ।

म्हणून जे जे योग्य आणि प्रसंगानुरूप कर्म
आहे ते तू निहंतुकपणे आचरणात आण.

(१२) गेथ वडिल जे जे करिती ।
तया नाम धर्म ठेविती ।
तेचि येर अनुष्ठिती ।
सामान्य सकळ ॥

समाजामध्ये मोठे लोक जे जे करतात
त्यालाच धर्म म्हटले जाते व इतर सामान्य
लोक त्याचेच अनुकरण करतात.

(१३) कां चंद्राचा उदयो जैसा ।
उपयोगा न वचे वायसा ।
मूर्खा विवेक हा तैसा ।
रुचेल ना ॥

ज्याप्रमाणे चंद्रोदयाचा उपयोग कावळ्यांना
नाही त्याचप्रमाणे मूर्ख लोकांना “विवेक”
रचणार-आवडणार नाही.

(१४) जरी मंत्रेचि बैरी मरे ।
तरी वाया का बांधावी कटारे ।
रोग जाय दूधसाखरे ।
तरी निंब कां पिपावा ॥

युद्धात मंत्रांनेच जर शत्रू मरते तर उगीचच
कंबरेला तलवार का बांधावी ? जर दूधसाखर
घेतल्याने रोग बरा होतो तर कडूनिंब का
प्यावा लागला असता ?

(१५) सांग पा सर्वफणीची साऊली ।
ते शीतल होईल केतुली ।
मूषकांसी ।

सापाच्या फणीची साऊली उंदराला कितपत
शीतल (थंड) होईल ?

(१६) का कमलकंदा आणि दर्दुरी ।
नांदणूक एकेचि घरी ।
परि परागु सेविजे भ्रमरी ।
येरा चिखलुचि उरे ॥

एकाच चिखलांत कमळ व बेडूक रहातात.
पण कमळांतील पराग सेवन मात्र लांबून
येऊन भुंगे करतात व बेडकाला मात्र चिखलच
रहातो.

(१७) जरी सोने लेणे होऊनी घडे ।
तरी त्याचे सोनेपण न मोडे ।
येर अलंकार हे वराचिलीकडे ।
लेत्याचेनि भावे ॥

सोने घडवून जरी त्याचे दागिने तयार झाले
तरी त्याचे सुवर्णत्व नष्ट होत नाही. केवळ
अलंकार वापरणाऱ्याच्या कल्पनेने ते अलंकार
होतात.

(१८) नातरी ज्वरे विटाळले मुख ।
ते दुधाते म्हणे विख ।

तापाने तोंड कडू झाल्यावर दूध सुद्धा
विषाप्रमाणे वाटते.

(१९) निंब निंबोळिया मोडोनि आला ।
तरी तो काउळिया सिंची सुकाळ
जाहला ॥

निंबाचे झाड भरपूर निंबोळ्यांनी भरून
वाकले तरी सुद्धा ती केवळ कावळ्यांचीच
मेजवानी होय. (कावळ्यांनाच सुकाळ होय.)

(२०) अहो गुळासाखरे मालयाचे ।
हे बांध तरी एकाचि रसाचे ।
परि स्वाद गोडियेचे ।
आन आन जैसे ॥

एकाच रसापासून गूळ व साखर तयार होतात तरी सुद्धा दोन्हींच्या गोडीचा स्वाद वेगवेगळा असतो.

(२१) जे जे भेटे भूत ।
ते ते मानिजे भगवंत ॥

जो जो मनुष्यप्राणी तुला भेटेल तो तो भगवंत, परमेश्वर असे तू मान.

(२२) हे विश्वाचि माझे घर ।
हे संपूर्ण विश्व माझ घरच आहे.

(२३) अमृताच्या सागरी ।
जे लाभे सामर्थ्याचि थोरी ।
तेचि दे अमृत लहरी ।
चुळी घेतलिया ॥

अमृताच्या सागरांतून जी संपन्नता प्राप्त होते तीच संपन्नता, तीच तृप्ति अमृताच्या लाटेच्या एका चुळीने पण प्राप्त होते.

(२४) म्हणौनि अभ्यासासी काही ।
सर्वथा दुष्कर नाही ॥

म्हणून, ह्या जगात अभ्यास केल्याने सर्व गोष्टी साध्य होतात. अभ्यासास दुष्कर असे काही नाही.

(२५) उत्तमाते धरिजे । अधमाते अव्हेरिजे ।
हे काहीच नेणजे वसुधा ॥

चांगल्या लोकांचा भार सहन करावा व वाईटांचा भार सहन करू नये असे कधीही पृथ्वीला माहिती नाही.

(२६) गाईची तृषा हरु ।
का व्याघ्रा विष होऊनि मारु ।
ऐसे नेणेचि गा करु ।
तोय जैसे ।

गाईची तहान भागवावयाची आणि वाघाला मात्र विष होऊन मारून टाकावयाचे असे कृत्य पाणी कधीही करत नाही.

(२७) नातरी इक्षुदंडु । पाळितया गोडु ।
गाळितया षडु । नोहेचि जेवी ।

पालन पोषण करणाऱ्याला गोड आणि चरकात घालून पिळणाऱ्याला कडू लागणे असे ऊस कधीही करत नाही.

(२८) कां पतिपुत्रांते आलिंगी ।
एकचि ते तरुणांगी ।
तेथ पुत्रभावाच्या आंगी ।
न रिगे कामु ॥

एकच स्त्री आपल्या पतीला व पुत्राला आलिंगन देताना त्याच्या ठायी असलेल्या पुत्रत्वाच्या भावामुळे तिच्यामध्ये कामवासना उत्पन्न होत नाही.

(२९) हालविलिया जाय । निश्चळी तरी होय ।
दुधी जैसी साय । दुधाची ते ।

दूध ढवळल्यास दुधातलीच दुधाची साय नाहीशी होते पण दूध न हलविल्यास साय तशीच रहाते.

(३०) बीज मोडे झाड होये ।
झाड मोडे बीजां समाये ।
ऐसिनी कल्पकोटी जाये ।
परि जति न नाशे ॥

बी नाश पावते व त्याचे झाड होते. झाड नाश पावते व त्याचे रुपांतर बीजामध्ये होते. असे कितीतरी वेळा झाले म्हणून काय झाडांची जात (सृष्टी) नाश पावली का ?

(३१) राजहंसाचे चालणे ।
भूतळी जालिया शहाणे ।
आणिले काय कोणे ।
चालवेचिना ॥

राजहंसाचे डौलदार चालणे हे भूतलावर प्रसिद्ध आहे. म्हणून काय इतरांनी चालूच नये काय ?

(३२) दुरितांचे तिमिर जावो ।
विश्व स्वधर्म सूर्ये पाहो ।
जो जे वांछिरु तो ते लाहो ।
प्राणिजात ॥

दुःखी लोकांचे दुःख नाहीसे होवो. हे जग स्वधर्मरूपी सूर्योदय पाहो. सर्व प्राणिमात्र जे जे इच्छितील ते ते त्यांना मिळो, प्राप्त होवो.

“ग्रंथराज ज्ञानेश्वरी” चे मंथन करून यथामती, यथाशक्ती वरील अमृतकण निवडले आहेत. वरील अमृतकणांचे वाचक आनंदाने ग्रहण करतील अगर किमानपक्षी मनन, वितन करण्याचा प्रयत्न करतील तर “ग्रंथराज ज्ञानेश्वरी” सप्तशताब्दि वर्षांनिमित्त संत शिरोमणी ज्ञानेश्वर महाराजांची अलाशो संवा त्यांच्या पुनीत चरणाशी रुजू केल्याचे मानसिक समाधान खचितच संकलकास मिळेल होव “माऊली” चरणी विनम्र प्रार्थना.

हिंदी विभाग

मंडल आयोग के पक्ष-विपक्ष में

मोनिका अधागे (११ वी 'सी')

भारत में प्राचीन काल से ही, समाज वर्गों में बँटा हुआ है। प्राचीन काल में भारतीय समाज में मुख्यतः चार वर्ग थे—ब्राह्मण, क्षत्रीय, वैश्य एवं शूद्रः। यह वर्णव्यवस्था लोगों के कार्यों पर निर्भर थी। किंतु दुर्भाग्यवश धीरे-धीरे इसमें परिवर्तन आने लगा और एक समय ऐसा आया जब यह वर्ण व्यवस्था जन्म पर निर्भर होने लगी। अर्थात् जो ब्राह्मण के घर में जन्म लेता वह ब्राह्मण ही होता, चाहे वह कितना ही मंद-बुद्धी क्यों न हो। और शूद्र के घर में जन्म लेने वाला प्रत्येक शूद्रही मान जाता है। चाहे वह कितना ही बुद्धिमान क्यों न हो।

इन शूद्रों में माली, तेली, धोबी, महार आदि होते थे। इन्हें शिक्षा प्राप्त करने का अधिकार न था। यही नहीं, जीवन की कई प्राथमिक जरूरतों को पुरा करने से उन्हें वंचित रखा जाता था। समय के साथ-

साथ तथाकथित उच्च वर्णों ने प्रगति की। उन्नीसवीं शताब्दी तक भी यह सामाजिक व्यवस्था बनी रही। इसलिए निम्नवर्ग के लोगों को प्रगति का अवसर न मिला क्योंकि उन्हें शिक्षा से ही वंचित रखा गया था।

किंतु उन्नीसवीं शताब्दी के अंत में, कई महात्माओं जैसे ज्योतिबा फुले, राजा राममोहन राय आदि ने इस सामाजिक व्यवस्था को पहचाना, उसके दुष्परिणामों को जाना और इन निम्न वर्ग के लोगों के जीवन को उबारने का प्रयत्न किया। जब भारत स्वतंत्र हुआ तो उस समय नेताओं ने, जैसे बाबा साहेब आंबेडकर, महात्मा गांधी आदि ने यह विचार किया कि यदि भारत को उन्नत बनाना है तो इन निम्न वर्गों को ऊपर उठाना होगा। किंतु वे यह जानते थे कि यह सामाजिक व्यवस्था अपनी जड़े मजबूत बना चुकी है। और जो उच्चवर्गीय लोग हैं जो कि निम्न वर्गों को

अत्यंत तुच्छ एवं हीन समझती हैं, वह उनकी प्रगति को पसंद नहीं करते। अतः भारत की संपूर्ण प्रगति के लिए संविधान में इन पिछड़े वर्गों को अनुसूचित जातियों, तथा जनजातियों में विभाजित कर के उन के लिए आरक्षण की व्यवस्था की गई। जो कुछ हद तक सफल रही।

सन १९५३ में इन निम्न वर्गीय लोगों को बेहतर जीवन प्रदान करने के हेतु से, काका कालेलकरजी के नेतृत्व में एक दल बनाया गया जो इन पिछड़े वर्गों के लोगोंका एक अहवाल पेश करें। काका कालेलकरजीने संपूर्ण भारत में भ्रमण कर प्रत्येक क्षेत्र की व्यवस्था को समझकर एक अहवाल पेश किया जिसमें इन लोगों के लिए आरक्षण की बात थी। किंतु ये आरक्षण जाति के आधार पर था अतः लोगोंने इसे पसंद न किया। और इसे जारी नहीं किया गया।

उसके बाद, जनता सरकार के शासन काल में, सन १९७७ में खा. बी. पी. मंडल के नेतृत्व में एक आयोग की स्थापना की गई जो “मंडल आयोग” कहलाया। “मंडल आयोग” तब लोगोंका संगठन था। इसमें काका कालेलकरजी के अहवाल की त्रुटियों पर नजर रखते हुए दक्षतापूर्वक अपना अहवाल बनाया। उन्होंने भारत के विभिन्न प्रांतों में जाकर वहाँ की स्थिति देखी और प्राप्त की हुई सारी जानकारी को एकत्र कर संगणक यंत्र में भरा। उन्होंने ३१ टेबल बनाए। उसमें तीन विभाग बनाकर उसमें ११ कसौटियाँ बनाई। और उससे जाति के निकष तैयार किए। उन्होंने सिर्फ पिछड़ा वर्ग न देखा, बल्कि जो आर्थिक स्तर पर पिछड़ा है, उसे भी स्थान दिया। ३ विभाग बनाकर हर विभाग में जाँच की। पहला विभाग सामाजिक स्तर पर, दूसरा आर्थिक स्तर पर और तीसरा शैक्षणिक स्तर पर बनाया गया। इस तरह तीन विभाग में लोगों को या, जातियों को अंक दिए गए और ११ से अधिक अंक जिस जाति में हो उसे पिछड़े वर्ग में सम्मिलित किया गया।

काका कालेलकरजी के अहवाल में सिर्फ २३९९ जातियाँ हैं। जो पिछड़ी मानी गई हैं परंतु मंडल आयोग द्वारा ३७४३ जातियाँ पिछड़े वर्ग में सम्मिलित की गई। अर्थात् काकाजीने केवल हिंदू धर्म के पिछड़े वर्ग का ही विचार किया। परंतु मंडल आयोगने

हिंदू और अहिंदू दोनों समाज के पिछड़े वर्ग को सम्मिलित किया।

इस मंडल आयोग को सन १९७७ में नियुक्त किया गया था। किंतु इसकी सिफारिशों को, प्रधान मंत्री श्री. पी. सिंगजी ने सन १९९० में पास किया। इसको पास करनेसे देश में बड़ी मात्रा में हड़बड़ी मच गई। कुछ इसके पक्ष में है तो कुछ नहीं।

भारतीय समाजमें आज भी कई ऐसे क्षेत्र हैं जहाँ इन निम्न वर्ग के लोगोंको अछूत माना जाता है। उन्हें जीवन की प्राथमिक सुविधाओं से भी वंचित रखा जाता है। ऐसे क्षेत्रों में तो इस आयोग की सिफारिशों की वास्तव में आवश्यकता है। ये निम्न वर्ग के लोग अधिक तर वे लोग हैं जिनकी आर्थिक स्थिति आज भी अच्छी नहीं है। ऐसे लोगोंको अच्छे शैक्षणिक अवसर प्राप्त होना सहज नहीं हैं। वे अपने बच्चों के दाखिले के लिए चंदा दे सकते हैं। जो धनी है चाहे उसे कम अंक ही क्यों न मिले हो। किंतु जो निर्धन है चंदा नहीं दे सकते उनके बच्चे अच्छी शिक्षा प्राप्त नहीं कर सकते।

किंतु हर सिक्के के दो पहलू होते हैं। कुछ लोग मंडल आयोग के प्रस्ताव का समर्थन नहीं करते। ये वे लोग हैं जो न तो निम्न वर्ग के हैं न ही धनी हैं। ऐसे लोगों का प्रश्न भी गहन है। बाबासाहेब आंबेडकर ने जब संविधान के कलम ३४० के अंतर्गत आरक्षणों का उल्लेख किया तो साथ ही यह भी कहा गया कि आरक्षण ५० टक्के से अधिक न हो। किंतु मंडल आयोग में कुल आरक्षण ५४.५ टक्के है। (२२.५ टक्के के लिए, २७ टक्के ओ. बी. सी., ५ टक्के आर्थिक स्तर पर है।) इस प्रकार मंडल आयोग संविधान का उल्लंघन ही करता है। मंडल आयोग का विरोध इसलिए नहीं किया जा रहा कि आरक्षण रखा गया है। बल्कि इसलिए किया जा रहा है कि यह जाति के आधार पर आरक्षण को अधिक महत्त्व देता है। नौकरियों के क्षेत्र में आरक्षण हो, ठीक है, परंतु शिक्षा के क्षेत्र में जहाँ बुद्धि का अधिक महत्त्व होता है, आरक्षण नहीं होना चाहिए। और यदि आरक्षण होता है। तो वह कुछ हद तक ही होना चाहिए।

लोग आज इसलिए क्षुब्ध नहीं हैं कि आरक्षण है, बल्कि इसलिए क्षुब्ध हैं कि यह जाति के आधार पर

है जो कि सर्वथा अनुचित है। आज कई ऐसे लोग हैं जो पहले निम्न जाति के थे किंतु अब उन्होंने प्रगति कर ली है। सर्वाधिक असुविधा तो उस वर्ग की होती है जो ना तो निम्न जाति के हैं और न ही उनकी आर्थिक स्थिति अच्छी है। उनके लिए कोई आरक्षण न होने के कारण उन्हें नौकरियाँ या शिक्षा संस्थानों में प्रवेश सहजता से नहीं मिलता और धन न होने के कारण वे चंदा भी नहीं दे सकते। मंडल आयोग के विरोध में जो प्रदर्शन हुए उसमें मुख्यतः ऐसे ही लोगों का सहभाग था। लोग इतने क्षुब्ध हो गए थे कि वे आत्मदहन करने लगे थे। किंतु ऐसे लोग यह नहीं समझते कि काले बादलों के पीछे सुनहरी सुंदर रेखा होती है। केवल नौकरी न मिलने से उनके जीवन में अंधकार नहीं आ सकता था। जीवन अत्यंत ही सुंदर है और उसे इस तरह खो देना मूर्खता है।

अंत में मैं सिर्फ इतना कहना चाहूँगी कि भारत को सर्व क्षेत्रों में उन्नत बनने के लिए, सभी वर्गों को ऊपर उठाने के लिए, आरक्षण अवश्य हो। किंतु वह जाति के आधार पर न हो, इससे ऊँची और निचली जातियों के लोगों में मतभेद निर्माण हो सकते हैं। आरक्षण हो तो वह आर्थिक स्थिति के आधार पर हो क्योंकि समाज के वास्तविक निम्न वर्गीय लोग निर्धन ही होते हैं। मेरी कामना है कि सरकार इस पर पुनः विचार करे और इस तरह से उसे पारित करें कि फिर कोई भी वर्ग या व्यक्ति इस पर क्षुब्ध न हो और यह एक सुंदर और सदृढ़ भारत के निर्माण में सहयोग दे।

एकता

की थी कल्पना कभी,
एक अखण्ड भारत की।
पर देखा तो पाया,
कच्ची नींव ही इमारत की।

सोचा था, भारत में
ना भेद-भाव होगा,
भारत के हृदय पर ना,
दंगों का घाव होगा

पर पाया हिन्दू-मुस्लिम का,
भेद-भाव आज भी है।
पर क्या इस पार्थक्य में,
हम विद्यार्थी शामिल है ?

नहीं ! हम विद्यार्थी तो,
कलका वर्तमान हैं।
मन में हमारे हिन्दू-मुस्लिम,
सब तो एक समान हैं।

हम सब मिल एक साथ है पढ़ते,
इस बात का प्रमाण है,
धर्म-धर्म के अन्तर से,
हम सभी अनजान हैं

भिन्न भिन्न रंगों के धागे,
तोड़ो तो जाते हैं टूट।
पर जब मिलकर बुनते, बनता
कपड़ा सुन्दर और अटूट

ऐसे ही हम सब मिलकर,
एक सुन्दर देश बनाएँगे।
एक धर्म मानवता के प्रति
जन का चेत् जगाएँगे।

इसलिए मिलकर आओ,
एक स्वरमें ये कहेंगे,
हम एक थे, हम एक हैं,
हम एक रहेंगे।

द्वारा - कु. मोनिका अधागे
ग्यारहवीं 'सी' (सायन्स)

आज के युवकों की समस्याएँ

कु. सुलोचना क्षीरसागर, ११ वी 'G' (Commerce)

राजनीतिक स्वाधीनता प्राप्त करने के बाद देश को अनेक जटिल समस्याओं का सामना करना पड़ा है। सर्वत्र यह अनुभव किया गया है कि इस देश को जिस बात की सबसे अधिक आवश्यकता है, वह है चरित्रबल की। बड़े-बूढ़ों का ध्यान बार-बार इस देश के नौजवानों की ओर आकृष्ट हुआ है। उनकी जिज्ञासा वृत्ति की कमी के लिए दुःख, परिश्रम कातरता को देखकर क्षोभ तथा चरित्रगत दुर्बलताओं को देखकर क्रोध प्रकट किया गया है। परंतु सारे दुःख, क्षोभ और क्रोध के पीछे यह विश्वास काम करता है कि देश के ये नौजवान ही भविष्य में इस संसार को रहने योग्य बना सकते हैं। आशा की ज्योतिकिरण अगर कहीं हैं तो इन युवकों में ही हैं।

पिछले कई वर्षों के शिक्षाविशारदों के मत का विश्लेषण किया जाए तो जान पड़ेगा कि विद्यार्थियों की अनुशासन हीनता सबसे बड़ी समस्या है। यदि देश की उगती हुयी पीढ़ी में अनुशासन हीनता आ गयी तो देश का भविष्य अंधकारमय है। इस विषय का सारा दोष युवकों के मत्थे मढ़ दिया जाता है। परंतु सच्चाई यह है कि आज की दोषपूर्ण सामाजिक व्यवस्था भी इस स्थिति के लिए उत्तनी ही जिम्मेदार है जितने कि युवक। देश के उज्ज्वल भविष्य के प्रतीक युवक ही आज अस्वस्थ और चंचल हैं। उनका मन अशांत है। कुछ कर दिखाने की हिम्मत उनमें नहीं रही है। आज वह जटिल मानसिक, शैक्षणिक, आर्थिक और राजनीतिक समस्याओं के भँवर में फँस गया है।

आज के आधुनिक युग में संयुक्त परिवार का नामोनिशान नहीं रहा है। माता-पिता नौकरी की वजह से दिन भर बाहर रहते हैं। रहा जो कि घर की आर्थिक संतुलन बनाए रखने के लिए आवश्यक है। युवकों पर बूढ़े-बुर्जुगों का साया भी नहीं होता जो मनोरंजक, कथा, कहानियों के माध्यम से जीवनोपयोगी शिक्षा दे। युवकों के साथ प्रेम के दो बोल बोलनेवाला, उनके दुःख, दर्द और समस्याओं का समझकर सुलझानेवाला कोई नहीं होता। कठिन काम करने के लिए प्रोत्साहित करनेवाला और सफल होने पर दिलसे उनकी प्रशंसा करनेवाला कोई नहीं होता। इससे युवक अपने आपको अकेला महसूस करता है और यही अकेलापन उसके मस्तिष्क को खोखला बना देता है।

आज सभी माता-पिता यह चाहते हैं कि उनका बेटा डॉक्टर, इंजिनियर आदि कोई उच्च पदाधिकारी बने। इस सपने को साकार करने के लिए वे युवकों की रुचियों का सहार करते हैं। इससे उनके गुणों का विकास नहीं हो पाता और उन्हें योग्य दिशा नहीं मिल पाती। अतः हम सब को ध्यान में रखना होगा। हर कोयल को हक आता है आपने सुर में गाने का हर कोयल को हक आता है अंबर तक उठ जाने का हर पीढ़ी को पूरा हक है जलने और जलाने का।

आज की दोषपूर्ण शिक्षा प्रणाली युवकों की बड़ी जटिल समस्या है। आज शिक्षा केवल उदर निर्वाह का साधन मानी जाती है। अध्यापकों को भी विद्यार्थियों की ज्ञान वृद्धि से कुछ लेना देना नहीं है

वे तो केवल दूधूनस और गार्डों के माध्यम से पैसा ऐंठना जानते हैं। इसी कारण आज का युवक परवश बन गया है। अपनी बुद्धिपर जोर देना वह भूल गया है। विद्यार्थी केवल पुस्तकी जानकारी से शिक्षा ग्रहण नहीं करता। आस-पास के वातावरण का भी उसपर गहरा प्रभाव पड़ता है। हमारे देश के अधिकांश विद्यालयों में इस प्रकार के वातावरण की कमी है जहाँ से विद्यार्थियों को संयमित विचार और मर्यादित जीवन की शिक्षा मिल सके।

बेकारी की समस्या ने आज भयंकर रूप धारण कर लिया है। प्रतिवर्ष नौ लाख पढ़े लिखे युवक नौकरी के लिए तैयार हो जाते हैं। परंतु उनके लिए नौकरियाँ एक शतांश के लिए भी न होती। आज के पढ़े-लिखे युवक, शिक्षित होनेके घमंड के कारण खेती-बाड़ी जैसे काम करने में शर्म का अनुभव करते हैं।

आज के यंत्र युग में प्रकृति से हमारा संबंध टूट गया। मन को आल्हादित करनेवाली प्रकृति को कारखानों के नीचे दफना दिया गया है। मन की शांति मशीनों के शोरगुल में खो गयी है। आजका युवक प्राकृतिक सौंदर्य से वंचित है। प्राकृतिक सौंदर्य तो अब केवल फिल्मों में दिखनेवाली बातें बन गयी है। वायु प्रदूषण, जलप्रदूषण, ध्वनि प्रदूषण, सारा वातावरण प्रदूषण से व्यापत है। इससे शुद्ध, ताजा प्रोटीनयुक्त भोजन आज के युवकों को नहीं मिल पाता। इसी कारण युवकों का स्वास्थ्य काफी गिरा हुआ है। छोटी-सी उसर में ही सुंदर आँखें चष्मों के पिछे छुप जाती है। मनोरंजन के साधन माने जानेवाले दूरदर्शन, फिल्मों ने युवकों के व्यक्तित्व को हीन श्रेणी दी है। फिल्मों में होनेवाले खून-खराबों को देखकर युवक के मन में हिंसा की भावना प्रबल होती जा रही है।

कुछ समाजकंटक युवकों का सर्वनाश करने पर तुले हैं। भोलेभाले युवकों को नशे का आदी बनाकर वे उन्हें मौत अंधेरे अंधेरे कुँए में धकेल देते हैं। शहरों के अधिकांश युवक ड्रग्स, ब्राउन शुगर के गुलाम बन गए हैं। आतंकवादी उनकी बेकारी का फायदा उठाकर उन्हें भड़काते हैं। उनसे जघन्यसे जघन्य कृत्य करवाते हैं पंजाब इसका ज्वलंत उदाहरण है। सरकार द्वारा पिछड़ी जातियों को दी गयी सुविधाओं से उच्चवर्गीय लोगों के साथ अन्याय हो रहा है। उन्हें उनकी

योग्यता के अनुसार स्थान नहीं मिल पाता। युवकों द्वारा किया गया इसका विरोध हिंसक रूप धारण कर चुका है।

अधिकांश लोग समझते हैं कि आज के युवकों का जीवन सुविधाओं से पूर्ण है। परंतु अंदर की बात वे क्या जाने! कहते हैं प्रश्न का उत्तर प्रश्न में ही होता है। युवकों की असंख्य समस्याओं का भी कोई न कोई हल है। उन्हें अपना चरित्र सुधारना होगा। अपने गुरुसे पुरातन संबंध स्थापित करने होंगे जो आज से २०० वर्ष पहले थे। उन्हें समाज के सामने नए ढंग से प्रस्तुत होना चाहिए। कोई भी काम छोटा या बड़ा नहीं होता। यह मानकर हर काम निःसंकोच और मेहनत से करना पड़ेगा।

माता-पिता को चाहिए कि वे युवकोंपर किसी प्रकार का दबाव न डालें। उनकी भावनाओं की समझने का प्रयास करें। उनके गुणों के विकास में सहायता करें। हमें समाज व्यवस्था और शिक्षा पद्धति को सुधारना चाहिए। शिक्षा बोझ नहीं बल्कि रुचि बननी चाहिए। गुरुजनों को चाहिए कि वे ज्ञान, तपस्या और आत्मबल से विद्यार्थियों को समृद्ध करें। युवकों को अन्याय का विरोध करना चाहिए। उन्होंने आरक्षण विरोधी आंदोलन चलाए। कश्मिरी युवकों की सहाय्यता के लिए सारे देश बड़ी संख्या में युवक।" सितंबर को कश्मीर गए थे। इसी प्रकार उन्हें कठिनाइयों से झूझकर आगे बढ़ना होगा, सभी क्षुद्र स्वार्थों की अपेक्षा देशहित को ऊपर रखना और देशकल्याण के लिए सब कुछ न्योछावर करना चाहिए। तभी वे समस्याओं पर विजय पा सकेंगे और देश का भविष्य उज्ज्वल बनाएंगे। बालकवि बैरागी की निम्न पंक्तियों को आजके युवक हर क्षण ध्यान में रखें तो उनकी समस्याओं का अस्तित्वही मिट जाएगा।

लड़ने को तो अधियारे से हर कोई लड़ जाता है। पर उजले मुँहवाला तारा ही निर्णायक यश पाता है। नैतिक युद्ध नहीं होते हैं नारों और हथियारों से ऐसे युद्ध लड़े जाते हैं चारित्रिक आधारों से

जले पलीता उससे पहिले खुद को देखो दर्पण में उजले मुँह वाला जीवन ही अर्पण करो समर्पण में।

राष्ट्रभाषा हिन्दी और भारत की एकात्मता

कु. शिखा दत्ता, १२ वी (जी)

राष्ट्रभाषा हिन्दी अखंड भारत के आदर्श का मुख्य प्रतीक है।

आज विश्व में प्रत्येक राष्ट्र के पास उसकी अपनी अलग पहचान लिए हुए, एक राष्ट्रध्वज, एक राष्ट्रगान, एक राष्ट्रभाषा है। इनमें से राष्ट्रभाषा उस राष्ट्र की विभिन्न भाषा रूपी मोतियों को एक सूत्र में पिरोने की क्षमता रखती है, उन्हें बिखरने नहीं देती। संपूर्ण राष्ट्र में एकात्मता बनाए रखती है।

किसी भी स्वतंत्र राष्ट्र के लिए उसकी राष्ट्रभाषा का मूलभूत महत्त्व है क्योंकि राष्ट्रभाषा ही एक ऐसा अनोखा साधन है, जो समूचे राष्ट्र को एकता के सूत्र में पिरोते हुए उसके सांस्कृतिक धरोहर एवं प्राचीन गौरव का स्मरण दिलाकर समाज में आनेवाली नई पीढ़ी में उसके अस्मिता-बोध को जगाने में संजीवनी बूटी का कार्य करती है। राष्ट्रभाषा के बिना कोई भी राष्ट्र कालान्तर में अपनी संपूर्ण प्रभुता खो बैठता है। तात्पर्य बिना किसी राष्ट्रभाषा के कोई भी व्यक्ति किसी भी स्वतंत्र राष्ट्र का अधिकारी कहलाने का दावा नहीं कर सकता।

किसी भी देश की प्रदेश-विशेष भाषा को हम प्रादेशिक अथवा क्षेत्रीय भाषा कहते हैं। परंतु यदि कोई भाषा किसी राजनैतिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक या साहित्यिक कारणों से संपूर्ण राष्ट्र में फैलकर विभिन्न प्रदेशवासियों के पारम्परिक व्यवहार का माध्यम बन जाती है तो वह राष्ट्रभाषा कहलाती है। भारत में सन १९४९ में संविधान सभा के ३२४

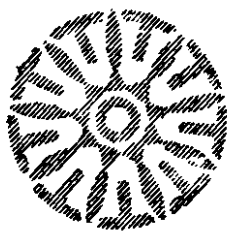
सदस्यों में से ३१२ सदस्यों ने राष्ट्रहित को ध्यान में रखकर प्रादेशिक भाषा का परित्याग कर १४ सितंबर को 'हिंदी' को भारतीय गणतंत्र की 'राजभाषा' बनाया था। इन सदस्यों में भारत की सभी प्रादेशिक भाषा और बोलियों के प्रतिनिधी थे। विख्यात भाषा-शास्त्री डॉ. सुनीतीकुमार चटर्जी के शब्दों में,—“वैदिक युग के बाद प्राचीन काल में उत्तर प्रदेश के जिस भाग को मध्यप्रदेश के नाम से जाना जाता था, वहाँ सांस्कृतिक एवं राजनैतिक प्रधानता के कारण, हर युग में वहाँ की भाषा को ही प्रधानता मिली है। इसी प्रदेश के आस-पास की भाषा भिन्न युगों में पाली, संस्कृत, शौरसेनी, ब्रज और अन्त में खड़ी बोली हिन्दी के रूप में संपूर्ण भारत पर सहज एवं स्वाभाविक अंतर प्रांतीय भाषा के रूप में विराजमान रही है”। तात्पर्य, पश्चिमी उत्तर प्रदेश ही भारत को अखिल भारतीय व्यवहार के लिए सदा से राष्ट्रभाषा प्रदान करता आया है। जिससे राष्ट्रीय एकता भी पुष्ट हुई है। अतः आज हिन्दी को 'राष्ट्रभाषा' का पद प्राप्त हुआ है, तो वह किसी पक्षपात या कृपा का फल नहीं, बल्कि उसके पारंपरिक अधिकार की स्वीकृति ही है। भारत की वर्तमान स्थिति में भी हिन्दी ही 'राष्ट्रभाषा' पद के लिए सुयोग्य है।

परंतु भारत का यह दुर्भाग्य रहा है कि यहाँ की राष्ट्रभाषा का प्रश्न क्षुद्र राजनैतिक साम्प्रदायिक विवादों में फँसकर अभी तक अनिर्णित है। अर्थात् कागज में निर्णित, परंतु व्यवहार में अनिर्णित।

परिणामतः देश में बढ़ते विघटन एवं सांप्रदायिक विवाद भी दृष्टिगोचर होते हैं। इसका मुख्य कारण है, हमारा अंग्रेजी के प्रति लगाव। क्योंकि कुछ सभ्रान्त लोग आज भी अंग्रेजी को अपने सम्मान का प्रतीक मानते हैं।

परंतु हमें यह ध्यान में रखना चाहिए कि जापान जैसे कुछ देश आज जो आश्चर्यजनक प्रगति कर चुके हैं वह केवल इसीसे कि उनकी अपनी एक राष्ट्रभाषा है और उसके प्रति प्रत्येक की अत्यधिक निष्ठा है। जब हम भारत के अन्यान्य प्रान्तों में जाते हैं तब टूटी-फूटी ही सही परंतु राष्ट्रभाषा हिन्दी का ही सहारा लेते हैं। एक तीर्थसे दूसरे तीर्थ जानेवाले साधू-संन्यासी भी हिन्दी का ही प्रयोग करते हैं। भारतीय सेना में भी अधिकांश हिन्दी जाननेवालों का ही बोलबाला है। इतनाही नहीं भारत के आस-पास के बर्मा आदि देशों में भी भारतीय भाषा 'हिन्दी' ही जानी जाती है।

हिन्दी बहुत ही सरल और मधुर भाषा है। वह गंगा की भाँति है, सभी अन्य भारतीय भाषाओं को अपने में समाती हुई उदारता से बहती रहती है।

“ घर ”

मेरा घर ढह रहा है,
पर संभल नहीं पाता हूँ।
अपनी आँखों से देखता हूँ,
पर खामोश हूँ।

मेरे घर की नींव यकीन है।
इन्सान उसकी दीवार है।
इन्सानियत उसकी छत है।
प्यार, ममता उसके द्वार हैं।

इन्सान आपस में लड़ रहा है।
धर्म के, संप्रदायों के नाम पर,
भाषा के, जातियों के नाम पर।
यकीन टूटता जा रहा है,

इन्सानियत का गला घोंटा जा रहा है,
प्यार, ममता के द्वार बंद हो रहे हैं।
मेरे घर की दीवारें अलग हो रही हैं।
मेरे गिरते घर को कोई संभल नहीं पाएगा।

मेरे गिरते घर को संभल सकते हैं,
वही, जो इसे गिरा रहे हैं।
इन्सानों तुम आपस में लड़ना छोड़ दो,
मेरा गिरता हुआ घर संभाल दो।

विजय पाटील

एफ्. वाय. बी. ए.

अंधविश्वास

‘हाय ! नामुराद बिल्ली,
काहे काट गई रस्ता ?’
दादा जी की हालत हो गई खस्ता,
जब लाने जा रहे थे पिस्ता ।

‘अरे काहे लगाया मिर्च का पौधा ?’
बोली दादी आँखे मिच के,
‘जल्दी से उखाड़ दे वर्ना,
दूंगी झापड़ एक खींच के ।’

बोले भैया, ‘क्यों छींका तू
देने जा रहा था परीक्षा ।
अब या तो होगी कोई दुर्घटना !
या फिर नहीं मिलेगी रिक्षा !’

‘अरे चल गंगा में चले नहाने,
धुल जाएँ एक बार पाप सारे ।’
‘तुझको काला टीका लगा दूँ
नज़र ना लग जाए मुन्ने प्यारे ।’

‘अरे काहे काटता नाखून शनि को ?
देता चोर को न्योता !’
सुन कर ये सब बातें हँसता
दादाजी का पोता ।

कहता ‘ये सब क्या है ? ये सब,
हैं सिर्फ बकवास ।
खरा नहीं इनमें से एक भी,
ये सब हैं अन्धविश्वास !’

कु. मोनिका अधागे
XI ‘C’ (Science)

इंग्रजी विभाग

Computers and Common Man

Miss. Shubhangi Kadam (XII-C)

Computer as defined by Webster in his dictionary is 'automatic electronic apparatus for making calculations or controlling operations.' Literally computer is a 'counting machine.' In other words, computer is an arrangement of electronic paraphernalia which has tremendous logic power and assists man in calculations & other similar jobs.

The world's first computer was invented by a team of scientists in Philadelphia. It was called "THE INIAC" and was the size of a room. It had 19000 vacuum tubes and weighed over 20 tonnes ! The first personal computer was made in 1937 by prof. Howard Aiken of Harward University (U. S. A.) and a team of engineers attached to the International Business Machine Corporation, U. S. A.

The modern computer is far different than the old one. They have become

compact, electronic transistors and integrated circuits, a marvel of scientific technology. Day by day, computers are becoming growing concern for common man.

The most common type of computer looks like an ordinary typewriter attached to a television screen. Computers vary in shape and size such as 'personal computer' which can be conveniently put on a table top in the office to large super computers capable of handling hundreds of millions of arithmetical operations every second.

In 20th century, common man has become aware of the computer revolution in his threshold. The growing relevance of this field is reflected by the introduction of computer education in schools. Young boys and girls are made alert about the merits and abilities of the computer. In

some schools it is considered as a subject of growing importance.

Computer Literacy gives qualitative edge to the student. Computer literates are always preferred in companies and job opportunities. There stands an advantage of technological know-how over the other job seeking ones. Secondly computers have spread so quickly in the past few years that in future every home, shop, office will have exhaustive use of the device.

Why computer became essential need of our lives ? Mainly because compass of knowledge has strengthened so fast that research and planning needs precise results from collected data within stipulated time. Computer also saves time and energy. Computer can do in half an hour what a dozen experts will not be able to do in half a century.

The use of computers is widespread now in country like India. Computers are commonly used in various fields such as banking, transport system, medicines, companies, space research programmes, education system, research and what not. In the field of knowledge the use of computers may become the part of the whole system. Routine Jobs in which man can get mentally exhausted such as accounting, listing figures computation of data. Immense amount of facts and figures are all available readily at the push of a button. Shortly there will be no need to waste much time in a que for railway reservation as computerised reservation at Pune is going to be introduced. Computers have been now widely used by doctors, teachers, professional, students and industrialists in

foreign countries. Therefore, computer & common man cannot be separated.

The computer is a workhorse. It can work continuously where exertion of mental & physical energy is conserved. In accounts, taxation, banking, transport, business, public services (M. S. E. B., telephone, transport, medical amenities) computerization is growing rapidly. The computer is a memory bank and store house of information that can be used whenever wanted for one way or the other. Computers help to superwise space programmes. It handles huge information efficiently than any other way possible today. It is useful to point out the mistake it can suggest the solutions & provide guidelines. In order to solve problems a set of instructions is needed to discharge. This set of instructions is called programme. The programme may be in the form of figures, symbols or specific statements ordering a computer what to do. A computer may be programmed in specific computer language like BASIC or COBOL or FORTRAN etc. To get precise results one must know the knowledge of computer.

Computer use bears some disadvantages too. It cannot think like man. It needs human consciousness to get it going. Thus, computer has no flexibility of human kind. As a result, man can wrongly exploit the computer to achieve his own selfish gains. Computer has replaced manpower seats and reduced jobs.

Finally, man has lived right from stone age to space age. Computer is his own creation and in spite of its efficient merits computers cannot replace man

Saint Tukaram

Miss Chhaya V. Hande
T. Y. B. A.

The well-known saint of Maharashtra, Tukaram was born in 1598 A. D. in Dehu, a village near Pune. His parents were devotees of God Vitthal (or Vithoba). To worship God in love and with heart and soul, and to do acts of charity and service always, was an activity after their own heart. All this had a strong influence on their son Tukaram.

The boy enjoyed games like hututu but the game of which he was very fond, was to make clay-images of Vitthal and Rakhuma; and to worship them. Seated in front of these, he would often sing hymns together with his friends and at the end of the worship he would distribute prasad among them. And the parents rejoiced all such expressions of his devotion to the Divine. As a student also Tukaram was quite clever. While admiring his exceptional intelligence the teacher said more than once, "This Tuka, when he grows up would surely become a great scholar".

Tukaram was married at the age of twelve years. His wife was simple and genteel by nature. But, unfortunately within a year or two of their marriage, she fell a victim to asthma and her ultimate recovery from the disease was a little doubtful. The parents, therefore, got Tukaram married again. The name of his second wife was Jijai. She was devoted to her husband but was rather hot-tempered. The poor husband had, accordingly often to put up with her fits of anger.

Tukaram had two brothers and one sister. His elder brother, Savaji, from his childhood, had showed no interest in the worldly life. Therefore, the duty of maintaining the old parents and the whole family fell on the shoulders of the boy Tukaram. Consequently, while he was only thirteen, he joined his father's business.

Within four years, the parents passed away and so did also the wife, of the elder brother, Savaji, who thereafter renounced the world, once for all.

Tukaram had a big heart. He carried on his business with honesty and integrity. His fellow businessmen and customers, however, often took undue advantage of him. The result was that before long the entire patrimony was spent up, and he lost heavily. He then set-up a small shop but as he preoccupied himself all the time with repeating the name of God Vitthal, the shop, too, came to grief.

At this time there was a severe famine in Maharashta. His first wife died almost of starvation. Because of the several calamities, which had fallen on him one after another, Tukaram developed a sort of dispassion towards the world. To forget his sorrow he betook himself to solitude on the mountain. Bhimanatha, (Bhandara) and there led a life of meditation. His second wife, Jijai however, used to visit him daily with food, and persuade him to take it. But soon she began to feel great hardship in shouldering the burden of running the whole household single-handed. Therefore, she entreated her husband to return home and to practise his spiritual exercises there.

Released from all the worldly concerns he now began to devote himself more and more to the worship of Vitthal. It is said that he was initiated in a dream by Chaitanya and given the sacred word. From that time he took to repeating constantly the name, "Rama-Krishna-Hari". This filled him with deep peace. Later on, Vitthal revealed himself to Tukaram in a dream and enjoined his devotees to compose abhanga (Hymns): "Whatever of spiritual truth you have acquired, let it not go waste. Our abounding grace is always with you."

And Tukaram obeyed the Divine injunction and started composing abhangas in Marathi.

But Tukaram had strong inclination to do good to others. Therefore, whenever he saw anyone carrying the heavy burden on the road, he would relieve him of the exertion for a while by carrying the load himself. If he saw anybody drenched in the rain, he would give him a change of dry clothes. If any pilgrim's foot was swollen because of the fatigue of the journey, he would massage it or apply a hot compressor. If another pilgrim fell ill on the way, he would nurse him and if need be, also escort him back home. He would feed the starving cow or cattle and give a drink to thirsty creature. He would help the tired water carrier from the river by carrying the vessel on his head for a part of the way. He would fetch necessities for the old people from the market. Thus his whole day was spent in devotion and in doing good turns, with the result that he utterly neglected his own home, in spite of the fact that the family's economic condition was far from being satisfactory. His wife Jijai, for instance, had not sufficient clothes in her wardrobe and was often worried on this score. Notwithstanding one day when Tukaram sat outside the house singing hymns and a poor Harijan woman in rags came there to beg for alms, his heart melted with such pity that he at once brought up and gave her the Sari, which his wife had earlier washed and kept out in the open to dry.

But, alas! as has always happened with several saints, Tukaram, too had to suffer

a great deal at the hands of the people, who were jealous of his name and fame and these people also hated him. One such person was—Rameshwar Bhatt of Wagholi, a village near Poona. He was a learned Brahmin. He burnt with jealousy at the mounting reputation of Tukaram, so one day he sent for the latter. Therefore, the saint, considering it a great honour to have been invited by a great scholar like Rameshwar Bhatt, at once himself went over to his house.

Rameshwar Bhatt, however, the moment he saw the saint, burst out arrogantly. “O Tuka, you are misleading the people by expounding the Vedas to them. You are, as you know, low-caste by birth. What right then, have you to talk of religion and the Vedas? And you better give up from to-day the composing of the Abhangas

The saint bowed low and with folded hands said “Sir, I have been composing abhangas only in obedience to the commands of God Panduranga, Vitthal. However, as desired by you, I shall stop doing so from to-day. But please tell me what I am to do with the abhangas that I have already composed?”

Rameshwar, becoming more arrogant than before, answered, “Throw all of them into the river Indrayani”.

Tukaram then returned home with a heavy heart. And collecting all his compositions tied them into a piece of cloth and weighing the bundle with a stone, he threw it into the water, for he felt that if God Vitthal Himself desired that he should no longer lead the congregational singings

that it was better he ceased to live any longer. Therefore, he gave up taking any food and sitting in front of the temple, began to repeat the name of the God. Thirteen days passed in this way. However, on the 14th day one of the devotees reported to the saint that he had seen the bundle of his compositions floating on the surface of the river. The saint at once accompanied him to the riverside and rescued the precious treasure. When Rameshwar Bhatt heard this miracle he felt repentant and soon afterwards became the disciple of Tukaram.

On one occasion Shivaji— as the news of the growing popularity of the saint had also reached him..., sent some of his men with gifts and a horse and a palanquin to Tukaram and requested him to visit him.

The saint however, returned the gifts to Shivaji and sent back with his messengers the following message “Dear Shivaji, why need I come to you? I have nothing to beg of you. If I come there, so much of my time will be wasted. I see God in the king as well as in the ant. I have no desires of any kind. My sole concern at present is the constant worship of god. As you are Ruler, rule over the people truthfully and ethically, protect your subjects adequately and also those who are helpless, have faith in God and worship Vithoba; Act accordingly and I would feel as if, I have received precious gifts from you.

Receiving the message, Shivaji's respect for the saint increased all the more, so much so that now and again he would attend his congregational singing.

Atlast Tukaram, who by now had grown old, began to feel that his life's work had almost come to a close. Nor any longer could he go on pilgrimage to Pandharpur. He therefore, gathered his fellow devotees one day and singing hymns for the last time to them look leave of them and the world, with the name of God on his lips, in 1650 A.D.

His name, however, will live as long as his abhangas are sung and the Marathi language continues to be spoken and written. Thus he has been immortalised in his abhangas.

□ □ □

Shoe

I spread the message of cruelty & hate

I make man walk my way

and I change his fate

My birth begins with the death of something

They kill him for me, & I feel nothing

I raise him up a little from the ground of love & freindship

Then he is ready to work for me, without moving his lip.

I am pained when I am pressed against the ground

But I remove the goodness in his heart, without making any sound

I am taking him to his end

I leave him when he is able to work no more

and has to be carried by four

I know that this is not 'THE END' For me.

But I have to kill many more

Girish Shinde

T. Y. B. Sc.

The only Wish

Anonymoust

In this Article, we find some glimpses, of a matured Mind. The author notes, with despair, how the individual, who is the Centre point of Creation, is being forgotten in all the fields. If he is rotting, what is all the progress for ? The author asks.

His words, at some places, sound like those of a Rishi and his wish will be, more than fulfilled, if they do not fall, on deaf ears !

The Vendatic axiom that the Purusha is all in all, and that even the Prakriti is its emanation, is deep, as deep could be. All thought on life and the Universe settles down to it and its inevitable corollary is the supremacy of the spirit (individual), over the environment; not a supremacy, in the ordinary sense of the victory, of the one space over the other, in the tense grapple, for establishing sovereignty; but a supremacy, meaning the individual's innate

potentiality, to use the environment, to make him or mar him.

There is, a tide in the affairs of men and they can turn it to their glory, or ruin. The shape of things to come, therefore, does not come, from things themselves, as is, commonly believed; rather it is, the shape that comes to things, as the men mould them in to by force of their will, ideal and inspiration. The proverbial potter shapes the clay into a pot; the proverbial weaver spins the threads into a fabric; and the wonder of the process of any creation is the mysterious mould, into which the creator knocks out, a slice of his environment, gives it an image that reflects the unique, eternal, inscrutable Individual-Environment, synthesis that was, that is, and that will be. The individual imprints himself on the environment that receives the keen emphasis after some sort of romantic resistance. Then comes the marvel of the merger of the two resulting in a new

creation. The creative existence of ours is rich and continuous. It's beginning and end are mystifying and are far beyond the pale of human logic.

The point is that the individual is the thing and ultimately he is the very maker of the environment. The Literature, Art, Philosophy have explored through all the variations of the creative process in its several manifestations.

It is the individual, then, who is the bull's eye and the centre-point of the creation. He alone matters; The mind of man, the spirit of man alone has the rich relevance in the scheme of things, and all else is just stuff to be shaped to proper uses, ends and purposes for the wellbeing of mankind.

In the academic field, the phenomenon of creation is most vitally related to the main objective of education, which is to draw out the individual spirit from the depths of concealment, make it reveal itself, recognise itself, identify itself as the supreme being in our life divine. Teachers and pupils have to participate in this instructive, introspective process of giving and receiving. A University worth the name slowly and silently blooms into a sacred place of learning, a locus of free thought, which bears forever the footprints of men and women who have often striven to be what they ought to be. Even Shakespeare's Polonius, a calculating politician, does not fail to admonish his son Laertes (after giving him all tips to wordly success) – "To thine own self be true". Laertes has to be under a pretext to the world at large, as a practical necessity, but to his own self he must be

faithful, for it is the higher self that admits no pretence, no sham, no evasion. John Keats expresses the same thought with a deeper repose and resonance :—

"To bear naked truth, envisage circumstance, all calm,

That is the top of sovereignty."

All genuine academic discipline has to aspire, to reach its devotees, to this top. If it cannot, or will not, the very existence of Universities, is sterile.

The modern welfare state demands the same creative process to be in action. It is highly complex concept and as such it needs righteous and efficient planners to fix its objectives and virtuous and trained administrators to discharge its functions, to fulfil those objectives. It needs study, selfless competent intellectual men, who can conceive and serve effectively, the needs of public welfare. Self centred men can never think of their brethren; selfless men alone, have ever been truly anxious, to do good, to others. It is common knowledge, that in all systems of Government, the one and the only agreed essential requirement is the real good men, should govern. The system does not matter, the men who work the system, always matter, and matter most. All history at bottom, is a story of good and bad rulers who control, or fail to control, their environment.

The welfare state is a high class job. A job for well-trained men thorough, nurtured and cultured cap-a-pie. It is not a job for political busy-bodies, tub-thumpers and slogan shouters. It needs, deep and extensive study, firm decision, quick action by men,

who have the wherewithal and the knowhow men, who are hard and matter-of-fact, to the core, though sworn intellectual and scientific idealists in their mental make-up. Failing such men, at the helm, the result is obvious : confused planning, halting execution, utter degeneration, in the morale of the rulers and the ruled. A vast society of drones-idlers, who stupidly want everything without doing anything- grows, creating a World of parasites; state-regulation, spreads its net work and makes routine inroads, into civil liberties and crushes them into a tight corner; the greatest good becomes oversized and the greatest number knows no bounds, inspite of the pill, and in the end, such state socialism becomes "a tale told by an idiot, full of sound and fury signifying nothing."

When we look around, in any field today, we see, with dispair, that the individual, the supreme controller is on the wane. The sense of man is lost or forgotten. His higher self is nobody's concern. The teacher believes it not, the student, bothers not about it. The politician abhors it, and those who are conscious of it, a mocked minority, cherish it in fear, as if, what they cherish is, a kind of stolen property or forbidden merchandise. The spectacle of political elections is stunning, of which we are soon going to witness - (Loksabha elections due in May 1991). The University elections are even more dreadful, since more ghastly moral deceit, lies under them; examinations frighten examiners and supervisors, not the students; communal hostility is the capital in the political business, which pays rapid dividends; stability and security of life are

totally absent; money and money alone is the main stay of existence,... white money and black money. There is a cry for it, everywhere. Any one, high or low, can openly beg for more and more money. Even the teacher and the judge, are being compelled to be out in the street (recent strikes speak for it) to beg for it, and the state, has virtually become, all the year round, a charity show. This is rank chaos. It augurs not well, the deluge is not, far away. In every conceivable sphere of life, there is an expense of spirit in a waste of shame. It is lust, in action. The Bard of Avon, has put it so aptly.

There is reason, to be pensive because this character crisis appears to have no solution, and even if there is one, it will not be enforced, at the extreme edge of the sanction, which is itself, in a process of withering. Everybody's good faith, is at a discount, and direct democracy is afoot. Any crowd can rush into any street, or any office to get, what it wants and to destroy what it finds handy. This is not to be called the breach of the Law, it is to be styled as the new socialistic technique of getting redress. It is self-help, as a matter of right- the crown of glory, of our freedom, only forty three years old. The grim situation; doubtlessly threatens to grow into a reign of terror. Giving the innocent and good no quarter, struggle for existence is verily a battle for life, a war for survival.

This certainly is a dim view of things, turning back to the peaks of progress, we have reached in certain respects. But it is, a mere sentimental and cynical view. The progress is un-mistakable, but so is the fall

in individual character. If the human being is rotting, what is the progress for? The most vital need of the society, at all times, is the making of good men, who can live together, in excellent brotherhood, progress or no progress, in peace, as well as, in war. Such society alone, has a future and it alone will wither any chaos, and turn its dismal environment, into a bliss. Our need

today is simple and hard; we want a strong effective hold of our environment, by men of the necessary calibre and character. We only wish for a normal social order, in which (our) life will be livable, as a routine or as a penance, with a devotion to something afar, from the sphere of our sorrow. This is the only wish.....

□ □ □

Salutation to the dawn

**Look to this day !
For it is life, the very life of life
In it's brief course
Lie all the varities and realities
of your existence
The bliss of growth
The glory of action
The splendour of achievement,
For yesterday is but a dream
And tomorrow is only a vision,
But today well lived makes every yesterday
a dream of happiness.
And every tomorrow is a vision of hope
Look well, therefore, to this day !
Such is the salutation to the dawn**

**Banerjee S. B
S. Y. B Sc. (B)**

Biotechnology in day to day life

Miss Sangeeta Singh
(F. Y. B. Sc. 'B')

One of the most important method to prevent the spread of disease and hence the disease causing organisms (bacteria & viruses) is to make people immune to that infection by injecting a vaccine into their body. This process is known as vaccination.

The vaccine is a preparation containing germs in dead or weakened form or else containing modified toxins of the germs. This, when into the body of a healthy person, produces immunity to a disease, the vaccine stimulates the body to produce antibodies that destroy the infectious agents and produce immunity.

The antibodies similar to that produced by our body can also be produced outside the body by various methods.

Earlier the conventional method was adopted for the production of antibodies. In the conventional method, the antibodies are produced by a vertebrate in response to deliberate infection and are transferred to different organisms by injection.

Why do we want to produce antibodies externally? Consider a person suffering from rabies or Salmonella (that causes food poisoning) is likely to succumb to the disease as he would not be able to produce sufficient amount of antibodies quickly. Such persons are injected with the antibodies produced in the plasma of horses or cows.

But the drawbacks of this method are as follows :-

- 1) It requires a large space for maintaining the animals (horses, Cows etc).
- 2) One has to take care of the health of the animals so that they should not suffer from any other disease.
- 3) To maintain the purity of antibodies one animal should be injected with only one type of infectious agent.
- 4) The quantity produced is limited.
- 5) The deliberate infections of animals have many undesirable side effects & the vaccines produced are not of uniform quality.

To overcome all these difficulties biotechnology in modern dimension is applied for the production of antibodies.

Specific antibodies are produced outside the body, with the help of modern techniques of biology. In 1974, Georges Kohler and Cesar Milstein fused normal antibody producing cells with the cancerous versions of them. Cancer cells have the ability to multiply at higher rates. This property of the cancer cell is exploited in the production of antibodies.

The fusion of normal antibody producing cell with the cancer cells are selected on the basis of their ability to multiply fast as well as to produce the desired antibodies. These cells are then cultured.

By this technique, it is possible now to prepare large quantities of pure, custom

made antibodies for treatment of the infected patients and for other purposes. With the help of such technique the antibodies are produced by the progeny of a single cell and therefore, they are known as monoclonal antibodies.

Usually a series of 2-3 injection (booster doses) are required for adequate immunity and the time span of production of antibodies can be from 2-3 weeks to few years whereas by this technique you can produce antibody within a short time interval of few hours to 2-3 days i. e. this technique saves time and labour.

The cancerous cells which are otherwise so harmful are put to use for better purpose. This is how the biotechnology helps mankind in day to day life.

□ □ □

Song

I don't want to march,
in the Infantry,
I am in the Swiss Navy,
I don't want to ride,
in the cavalry,
I am in the Swiss Navy,
I don't want to fly,
over Germany,
I am in the Swiss Navy.

Miss Manju Bhalerao
T. Y. B. Com (A)

Population Explosion

Miss Shaikh Nek Parveen
T. Y. B. Sc.

The word population explosion creates a threat than nuclear weapons. Population explosion is a burning problem of the world today.

The question which arises is what is Population? Population consists of individual of specific morphology, physiology & behavioral characteristic. In addition to this population has its own distinguishing characters. It has individuals of different sexes, ages and vitality characterised by its size, its density, its distribution in space, rate of reproduction & mortality embedded in its biotic and abiotic environment.

As a species *Homo sapiens* have been living on this planet for about 300,000 years. For about 99% of this time the human population has been very small. Within the last few centuries, however, tremendous changes have occurred. At the time of the discovery of America there were about one quarter of a billion people alive on Earth. By 1980 world population was approximately 4.5 billion. Today people are being

added to the population at a rate of 2.5 new babies every second, which amounts to 215,000 per day or 78 million per year.

The problem of population explosion has been faced by the world, and India is among one of the developing countries which is facing this problem too. The past records of population in India have been recorded since 1871. But the previous records prove that India was a densely populated country. This can be proved by the Mohenjodaro and Harappan civilizations. When Alexander invaded India the population of a small state consisting of 37 small villages was found to be 5000.

What are the reasons for this population growth? There can be 3 major reasons, as follows :—

1. Slow death rate.
2. High birth rate.
3. Immigration.

Since 1921 the death rate in India decreased rapidly. The reason for the low death rate has to be understood. At the beginning of this century the main reasons

for high death rate was spread of infectious diseases like plague, malaria, influenza, cholera & natural calamities like drought, flood etc. Upto the 21st century the major Indian population died due to the spread of infectious diseases like plague, influenza. The death was also caused due to superstitious beliefs, backwardness, lack of transportation facilities, lack of medical facilities, lack of development in agriculture, total dependance on nature for food etc.

After second world war the development in medical facilities and social awarness prevented the spread of infectious disease. by proper medical treatment & control measures. Due to better transportation facilities the drought affected people could be given proper food & medical supply. These activities increased after independence which decreased the rate of death. But still as compared to other nations the infant mortality rate and child mortality rate is high. This is due to lack of knowledge and education and due to superstition. The birth rate in India is high as compared to other developing countries. Some of the reasons behind this can be given as follows :—

1. Child marriage
2. Illiteracy, superstition
3. Backwardness and unemployment
4. Medical facilities

In India nearly 2/3rd of its population is illiterate. Therefore there is a belief in Indian villages that life is a "God given gift". A lot of importance is given to a male child than to a female child, therefore the population increases in order to reproduce a male child. Secondly, if the number of

family members will increase the income of the family will automatically decrease.

Due to this continuous growth in population there is a constant effect on the social and economic conditions of the people. Population affects the standard of living of the people. The standard of living includes food, clothing & shelter recreation centres, transportation facilities, education etc. As population, inceases there is more demand for food. Earth's gifts to us are forced gifts. We depend on fertilizers, fodder, for our meal supply & for our vegetation. There is limited supply of food. Food cannot be produced whenever required. Every year the pressure on that supply inceases.

Unemployment is the most important problem faced by our country. Increase in child labour no living facilities may be due to immigration of people from the villages to big cities. This also results in diseases & pollution like air, water & food. However, high or low our standard may be it will still leave us face to face with the fact that there is a limit to human incease & that it can be regulated & restrained or within certain limit encouraged and stimulated.

The first result at modern industrialism in its cruder & crueller phases has always been to produce relatively plenty at the price of onerous labour condition. Anyone could get a living under the regime though it is a bare living of the most miserable sort. There has been plain starvation. The new factory workers are ignorant & live at a low level of subsistence. Due to increasing population there is severe competition in all fields. Human relations have been hampered.

In the past due to sparse population the people had good relations with one another, but with the rise in population the human relations have been affected. People have become selfish and there is no nationality feeling which restricts the development of the nation.

Dealing with these problems the question occurring is what would life be like if there were two or three times as many people in the world as there are today? Certainly, there cannot be enough jobs & houses for all these people. In all probability the Government have enough money to provide fundamental necessities such as fresh water, sewage disposal and medical attention. Further more, pollution problems already serious, are almost certain to become acute. Atleast 4 million poverty stricken people have no home. Instead they live in illegal squatter communities in tents & shacks without running water or toilets. The city is constantly building new public works projects, as a result, the natural movement of air is often obstructed & pollutants tend to concentrate over the region. This problem is augmented by the fact that industrial air pollution control laws are not particularly strict. In addition many of the automobiles in use are old & their engines are worn and in a poor state of repair. As a result, these automobiles release relatively high concentration of air pollutants.

Due to this population growth, woodlands swamps, open fields have been developed & are now sites for shopping, buildings or parking lots.

The past is relatively easy to study. But what will happen in the future? What kind

of world will our children and grandchildren inherit? This is a question arising if the population is not controlled. In order to control this growth in population the Government has started a number of family planning centres where vasectomy and Tubectomy is carried out free of charge. There are number of advertisements which occur on T. V., radio & newspapers. But this has no effect on the people.

In order to control this growing population the following things must be observed :-

1) Government must educate the people. A country wide information programme to marry late, space their births at long intervals and have few children should be carried out.

2) Advice & free supply of contraceptive should be the first step.

3) Couples who bear one or two children should be rewarded & those with 3 or more should be punished.

4) A new plan should be developed according to which all married couples should be allocated living space large enough for a family of four. Thus a family having only one child will have more than average living space, whereas those with 3 or 4 will be crowded.

5) Couples in the rural areas should be given a garden plot for four regardless of family size.

In addition, a strong economic incentive programme should be established. A family with one child should receive a direct pay rise. The first child should be given first preference for admission to school and free

medical attention. In addition any couple who has only one child during their life time should be rewarded with a larger pension on retirement. A couple electing to have a third child should be penalized severely & further career promotion for the parents should be refused. There should be no discrimination between male & female child.

If these cannot be brought into practice then the population should be educated &

they should work for the betterment and development of the country.

No one knows what the outcome at this radical policy will be. Certainly, the programme would not be acceptable in many political systems. But if it is accepted, it will represent the recognition of the problems of population growth by an alert government along with the use of extremely severe measures to control it.

□ □ □

Genetic Abnormalities in man

Miss. Jyoti Unnikrishnan,
F.Y. B. Sc. ' B '

Our interest in human genetics is primarily to understand several types of human disorders including certain types of genes, defective genes or abnormalities in chromosome structure as well as number. The disorder may be inherited or arise as a result of mutations. The errors may be in individual steps in metabolism due to defective development arising out of extra or lower doses of genes. Genetic disorders may also arise due to incapability of blood groups and recessive or dominant genes.

Down's Syndrome : This is a disorder arising from autosomal abnormalities. The afflicted child has a prominent forehead flattening nasal bridge, habitually open mouth projecting lower lip, a large protruding tongue and a characteristic skin fold at the corner of the eye. The child gets mentally retarded with progressive age.

Deficiencies and duplications may accompany a translocation carried in a parent. Such a parent may be a translocat-

ion heterozygote with the long arm of chromosome 21 attached at the centomae, to the long arm of chromosome 14, along with normal chromosomes 14 and 21. Some gamets will contain a normal 21 and translocation at another site. When such a gamet is fertilized with a gamet from normal individual a translocated 21, along with two normal chromosomes 21, results in a viable infant with the Down's Syndrome.

The Down Syndrome is also known as Mongolism and the afflicted child is called as Mongolion idiot.

CRI-DU-CHAT SYNDROME

The name of this syndrome came from a plaintive cat like mewing cry from small weak infants with the disorder. The other characteristics are microcephaly (small head), broad face and saddle nose, widely spaced eyes with epicanthic folds, Unique facial features, physical & mental retardation.

IQ's of Cri-du-chat children studied are in the range of 20-40.

Chromosome detections are usually lethal even as heterozygotes, resulting in zygotic loss, still births or infant deaths. This disorder is caused due to chromosome deficiency. The chromosome deficiency is in the short arm of chromosome 5 and is designated as 5p. Cri-du-chat. Patients die in infancy or early childhood.

TAY-SACH'S DISEASE

This type is a recessively determined disorder. This disorder is also known as 'infantile amaurotic idiocy'.

Children with Tay-sach's disease are born normal but develop severe brain and spinal cord damage later in a few months. The mentally retarded and progressively paralysed child dies in 3 to 4 years. There is no cure for this disease at present. Genetic counselling of parents suspected to be carriers is one way to reduce the incidence of these diseases.

HAEMOPHILIA

Haemophilia is also a recessive disorder. It is also known as 'bleeders disease'. A person suffering from haemophilia lacks a vital factor which is necessary for clotting of blood. So clotting is abnormally delayed.

This disorder is caused by defective genes on the 'X' chromosome. It is primarily the disorder of males since males have only one 'X' chromosome.

There is no cure. Bleeding can be checked with transfusion of whole blood or the clotting factor concentrated from it.

TURNER'S SYNDROME

Turner's syndrome is caused due to abnormalities in sex chromosomes. An XO individual, usually formed by an X-carrying sperm fertilizing an O egg exhibits Turner's Syndrome. Such individuals are underdeveloped females. They have virtually no ovaries, limited secondary characteristics. They are sterile. Affected females have short stature, low set ears, webbed neck and a shield like chest.

Many more disorders are caused by different genetic abnormalities such as albinism, phenylketonuria, alkaptonuria occur due to the harmful recessive genes. Trisomy 18, Trisomy 13 and chronic myelocytic leukemia are some disorders that are associated with chromosomal abnormalities.

Modern trends in science are trying to detect and study such disorders at a very early stage and to find probable remedies for these harmful occurrences.

□ □ □

o ~~~~~ o

Love

Love is not like a reservoir
You'll never drain it dry
It's much more like a natural spring
The longer and further it flows,
The stronger and deeper and the
clear it becomes.

Anil Nanavare
S Y. B. Com. 'D'

~~~~~

A Talk With B. C. S. Topper

□ Miss. Rekha Sharma
T. Y. B. Sc. (Ele. Sc.)

Miss. Meghana Lele, student of computer science from our college topped in the B. C. S. Exam. (May 1990) conducted by University of Poona. Here is an exclusive interview she gave for our magazine.

Miss. Rekha Sharma : First of all, let me congratulate you on behalf of our college on your success.

Miss. Meghana Lele : Thank you.

Q. How do you feel topping in University?

A. Well, Happy very happy and excited.

Actually, I was abroad when results were declared. Hence, I could not celebrate my success with my parents and friends whose constant encouragement and guidelines contributed very much to my success.

Q. How do you visualize your success?

A. It's a result of hardwork of my professors, parents along with me and also as a result of good luck I would like to thank God for all the good he has done to me. My parents, my brother Amit, my teachers with special mention Prof. Chaudhari, Prof. Chandrashekhar and Prof. Mrs. Shilotri.

Q Can you tell us why did you choose computer field as your carrer after HSC?

A. Accidentally, I walked into this field I had an inclination for engineering. I would eaisly have been an engineer but my faterh convinced me that computer is totally a new field and with lots of scope. Also, I was good at logic. The credit of my success goes to him.

Q. Didn't you at time feel you would have better done engineering instead of BCS?

A. Initially sometimes I had felling that where I landed here in BCS. I doubted about its scope but soon I learnt to live with computer. Now, it has become a vital part of my life.

Q. How did you prepare for the examinations? How did you manage it? Is it like "Where there is a will, there is a way"?

A. Professors helped me a lot. Prof. Chandrashekhar provided lots of books to study. They used to work harder than us & tried to find notes, questions and answers covering the entire syllabus. They were very encouraging and inspiring, always ready to solve difficulties. Also, I had solved and practiced the questions for all the courses before the final

exams. Consistent and regular study helped me. For brains, I must thank God. I was quite determined to make it at university at any cost. Actually it is like "God helps those who help themselves."

Q. Beside studies, what are your other activities ?

A. Well, reading, singing, watching good programmes on TV. I did take part different competitions I also got in prize in program writing contest for D-base III.

Q. Presently, what are you doing ?

A. I am working with the Kirtane and Pandit company, as a programmer on their projects related to software developing.

Q. How did you get the job ?

A. Prof. Miss. Indrani Kelkar sent me for the interview to this company. Just there was a written test & then I was interviewed. I was asked to answer some technical questions and some general ones. I answered them confidently. They selected me. I continued my studies and side by side did the job.

Q. How did you go abroad ?

A. The company where I am working wanted to send three persons to London for advanced studies in computers. At that time I was one of them. I left for London on 10 th June 1990 and stayed there for four months for the studies.

Q. What was your first reaction when you came to know that you were to go abroad ?

A. Very happy, bit nervous as to whether my parents would allow. I had never stayed away from home before.

Q. Did you anytime feel any drawback for you being a girl ?

A. No, I don't think so. My parents never let me feel it. I was and will always be free to take my own decisions.

Q. Can you narrate some of your exiting incident or moments in abroad ?

A. Most exiting moment, when my plane landed at Heathrow (London). When I stepped out, I realized I had grown up. I had to take care of myself. Responsibilities made me feel both exited and sometimes nervous. Also, I was exited when I received first letter from India and I heard my father's voice on telephone when he told me my BCS exam result.

Q. What is your experience about computers in India ?

A. Unavailability of resources and poor working conditions. In abroad more care is taken so as to satisfy the employers.

Q. After passing the H. S. C. exam. most of students don't take studies seriously specially when they don't get into medicine or engineering. Could you have a word of advice for them ?

A. Actually. I am not so great to give an advice. I would say don't despair even if you don't get into engineering or medicine. There are many more branches which are yet to be explored. Also, students should have faith in their teachers. Only they can guide you to success.

□□□

वार्षिक अहवाल १९९०-९१

प्राध्यापक कार्यवृत्त-विशेष नोंदी

महाविद्यालयातील अध्ययन-अध्यापनाचा कार्यभार तोलून आपापल्या विषयासंबंधी ज्ञानवर्धन, ग्रंथलेखन, संशोधन, मार्गदर्शन, प्रकल्प हाती घेणे यासारख्या ज्ञानप्रचूर कार्यात आमचे व्यासंगी प्राध्यापक सतत दंग असतात. अशा कर्मसिद्ध सहकाऱ्यांच्या कार्यवृत्ताचा या वर्षातील वाटचालीचा आम्हास अभिमान वाटतो. प्राध्यापकांच्या वैविध्यपूर्ण कार्याचा उचित गौरव शब्दबद्ध करण्याचा हा प्रामाणिक मानस असून या चौफेर यशश्रीबद्दल संबंधितांचे हार्दिक अभिनंदन !

— संपादक

गुणोन्नती :

प्रा. मुकुंद महाजन यांना “ Sickness in Small Scale Industrial Units in Pune city: A critical study ” या शीर्षकाच्या संशोधनासाठी Ph. D. ही पदवी पुणे विद्यापीठातर्फे प्रदान करण्यात आली.

एम्. फिल. ही संशोधन पदवी या वर्षी ४ प्राध्यापकांना विशेष गुणवत्तेसह मिळाली.

नाव	विषय	प्रबंधिका शीर्षक	विद्यापीठ
१) प्रा. अ. वि. रायरीकर	गणित	“ Dimension theory in Partially Ordered Sets & Semimodularity in Semilattices ”	पुणे
२) प्रा. सौ. अरुंधती जोशी	गणित	“ The QR-Method for finding Eigen Values ”	पुणे
३) प्रा. लालासाहेब टकले	संख्याशास्त्र	“ Estimation of Animal Density Using Line Transect Sampling ”	पुणे
४) प्रा. सौ. विनिता कुलकर्णी	अर्थशास्त्र	“ A Socio-Economic study of Women Chartered Accounts in Pune City ”	एस. एन. डी टी. विद्यापीठ, मुंबई
५) श्री. रविंद्र काळे (कार्यालय) हे	एल. एल. एम्. परिक्षा उत्तीर्ण झाले.		पुणे

ग्रंथ प्रकाशन :

प्रा. सौ. आशा परळेकर (मानसशास्त्र विभाग)

१) मैत्रीण - उन्मेष प्रकाशन, पुणे

२) मुलांचे मानसिक तणाव व उपचार - उन्मेष प्रकाशन, पुणे

३) जनमनाचे मानसशास्त्र - विमल प्रकाशन, पुणे

४) स्त्रीमनाचे अंतरंग - विमल प्रकाशन, पुणे

५) व्यक्तिमत्त्व विकास - स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

डॉ. स्नेहल तावरे (मराठी विभाग)

१) ज्ञानेश्वरी व विसावे शतक	(संपादन व लेखन)	स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे
२) साहित्याने मला काय दिले ?	(" ")	" "
३) मराठी नाटक आणि मनोविकृती	(" ")	विमल प्रकाशन, पुणे
४) मराठी भाषा आणि साहित्य	(" ")	मेहता पब्लिशिंग हाउस

प्रा. किशोर काशिद (संस्थाशास्त्र विभाग)

१) Commercial Arithmetic & Statistics	निराली प्रकाशन, पुणे

प्रा. रायरीकर व प्रा. दीक्षित (संस्थाशास्त्र विभाग)

१) Commercial Arithmetic & Statistics	निराली प्रकाशन, पुणे

प्रा. वाल्मिक अहिरराव (भूगोलशास्त्र विभाग)

१) वस्ती भूगोल - गाज प्रकाशन, अहमदनगर
२) नकाशाची अंगे व सर्वेक्षण - निराली प्रकाशन, पुणे
३) नकाशापद्धती व सांख्यिकी भूगोल - निराली प्रकाशन, पुणे
४) व्यापारी भूगोल - ऋतुजा प्रकाशन, शिरूर

गौरवोन्नती :

१) प्रा. पद्माकर आपटे (भूगोलशास्त्र विभाग)

या वर्षी "Asia's who's who" या संदर्भ ग्रंथात छायाचित्रासह नोंद झाली व "World Cup Boxing Championship 1990" या आंतरराष्ट्रीय स्पर्धेच्या संयोजन समितीवर निवड.

१५ ऑगस्ट १९९० रोजी शैक्षणिक क्षेत्रातील स्पृहणीय कामगिरीबद्दल पुणे महानगरपालिकेतर्फे गौरवास्पद सत्कार.

२) प्रा. अनंत गोसावी (वाणिज्य विभाग)

१९९१ ते १९९४ या कालावधीसाठी विद्या सहकारी बँकेचे संचालक म्हणून घवघवीत निवड.

३) प्रा. प्रमोद पारखी (वाणिज्य विभाग)

कॉसमॉस बँकेचे विद्यमान अध्यक्ष म्हणून निवड.

४) प्रा. सुरेश मेहता (वाणिज्य विभाग)

लक्ष्मी सहकारी बँकेचे विद्यमान उपाध्यक्ष म्हणून निवड.

महाविद्यालयाच्या स्थानिक व्यवस्थापन समितीवर तीन वर्षासाठी प्रा. अ. बा. दांडेकर, प्रा. क. मो. गोखले व श्री. शशिकांत कामठे (शिक्षकेतर प्रतिनिधी) यांची अवरोध निवड झाली.

पदोन्नती :

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षकपदी यावर्षी प्रा. जगदीश चिंचोरे यांना पदोन्नती मिळाली. श्री. स. य. कुलकर्णी यांची कार्यालयीन प्रबंधक व श्री. दिलीप खोपकर यांची कार्यालय अधीक्षक म्हणून या वर्षी पदोन्नती झाली.

विभागीय अहवाल

इतिहास विभाग - चर्चासत्र

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाने १९९२ च्या शैक्षणिक वर्षापासून + २ या स्तरावरील अभ्यासक्रमात बदल करण्याचे ठरविले आहे. त्यानुसार इतिहास विषयाच्या नव्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा महाविद्यालयाकडे विचारार्थ पाठविला. या नवीन अभ्यासक्रमाचे संदर्भात महाविद्यालयाच्या इतिहास विभागाने, इतिहास विषयाच्या अभ्यासक्रमाचे संदर्भात एक चर्चासत्र आयोजित केले. दि. १६-२-९१ रोजी महाविद्यालयात एक दिवसाचे चर्चासत्र आयोजित केले गेले. पुण्यातील आणि पुण्याबाहेरील विविध महाविद्यालयांतील इतिहास विभागातर्फे चांगला प्रतिसाद या चर्चासत्रास मिळाला. आदर्श शिक्षक श्री. केसलकर यांच्या उपस्थितीत अनेक शिक्षकांनी नवीन अभ्यासक्रमाबाबतचे आपले विचार मांडले. आपल्या महाविद्यालयातील वरिष्ठ विभागातर्फे प्रा. एम. ए. कुलकर्णी यांनी एक निबंध सादर केला. + २ स्तरावरील अभ्यासक्रम आणि पदवी स्तरावरील अभ्यासक्रम यांची सांगड कशी घातली गेली आहे. त्याबाबतचे आपले विवेचन त्यांनी चर्चासत्रासमोर मांडले. कनिष्ठ विभागातर्फे सौ. वसुंधरा कांबळे यांनी एक निबंध सादर केला. शालेय पातळीवरील इतिहास विषयाचा अभ्यासक्रम आणि + २ स्तरावरील अभ्यासक्रम यांचे विश्लेषण या निबंधात केले. चर्चासत्रात मांडले गेलेले विविध मुद्दे एकत्रित करून नवीन अभ्यासक्रमाचे संदर्भातील विविध सूचनांवरून एक आराखडा यानंतर तयार करण्यात आला. या सूचनांच्या प्रती शिक्षण मंडळातील संबंधित अधिकारी डॉ. साळी, तसेच श्री. केसलकर यांना पाठविण्यात आल्या आहेत.

चर्चासत्राचा प्रारंभ सत्कार समारंभाने करण्यात आला. प्राचार्य शं. ना. नवलगुंदकर यांच्या हस्ते श्री. केसलकर यांचा सत्कार करण्यात आला. आदर्श शिक्षक म्हणून श्री. केसलकर यांची निवड झाल्याबद्दल महाविद्यालयातर्फे त्यांचा सत्कार समारंभही याच दिवशी आयोजित करण्यात आला.

प्रा. म. आ. कुलकर्णी

हिन्दी विभागवृत्त

प्रति वर्ष की तरह इस वर्ष भी निबंध, वक्तृत्व, कथाकथन, काव्य-पाठ की प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया। महाविद्यालय के कनिष्ठ तथा वरिष्ठ अनुभागों के विद्यार्थियों ने सहभाग देकर प्रतियोगिताओं से सफल बनाया। कु. सुषमा कुलकर्णी, श्री. जीतेन्द्र ओव्हाळ, कु. स्नेहल पाठक, कु. माधुरी डांगे, श्री. मोरेश्वर लोलगे, कु. सोनिका अधागे, कु. सुलोचना क्षीरसागर आदि विद्यार्थी ने प्रमाणपत्र एवं नकद पुरस्कार प्राप्त किए। 'हिन्दी मण्डल' के सदस्यों ने प्रतियोगिताओं का संयोजन किया। विभिन्न संस्थाओं के कर्मचारियों से कार्यालयीन कामकाज में हिन्दी प्रयोग के संबंधमें बातचीत के तौरपर हिन्दी दिवस मनाने की नई रातिविधि अपनाई गई।

प्रा. बा. गो. वाणी

भूगोलशास्त्र विभागवृत्त

विभागीय उपक्रम :

'Earth & Environment' या सदरासाठी दरवर्षाप्रमाणे या वर्षी जागतिक व प्रादेशिक स्तरावरील विविध पर्यावरणीय आशयाचे अद्ययावत वृत्तसंकलनाचे काम तृतीय वर्ष साहित्य भूगोल विशेष विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी पूर्ण केले. राहूल सलवदे व कु. योगिनी देशपांडे यांनी आखाती युद्धामुळे निर्माण होणाऱ्या पर्यावरणीय समस्यांविषयी माहिती संकलित केली. सागरी परिसंस्था, वातावरणीय प्रदूषण, तेलतवांगाचा प्रभाव,

कृष्णपर्जन्य (Black Rain), अनारोग्य, उपासमार अशा बहूस्पर्शी युद्धजन्य प्रभावांचा परामर्श घेण्यात आला. प्रा. अहिरराव यांनी मार्गदर्शन केले.

संजय मेंचे, मच्छिद्रनाथ लेगे, कु. भारती निकम, कु. सुषमा पाटोळे, कु. अरुणा रासकर व कु. योगिनी देशपांडे या विद्यार्थ्यांनी परिसंस्था रचना, उर्जा विनिमय, पोषकद्रव्य चक्रीकरण, पारिस्थितिक आवरण, उर्जा आयोजन या घटकांचे विभागासाठी चित्रणात्मक विशेष तक्ते तयार केले.

भारतीय उष्णमौसम विज्ञान विभाग (I. M. D.) यांच्या वतीने पुण्यात २३ मार्च १९९१ रोजी भरलेल्या खुल्या प्रदर्शनास भूगोल विशेष विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी प्रा. अहिरराव यांच्या मार्गदर्शनाखाली भेट दिली. या अभ्यासपूर्ण भेटीत वायुभारचिकित्सा, शेती, वाहतूक, लष्कर यांचेसाठी असणाऱ्या विविध विश्लेषणात्मक पद्धती, हवेच्या विविध अंगांचे मोजमाप करणारी उपकरणे व मापनशैली याविषयी तज्ञांनी मार्गदर्शन केले.

या वर्षी प्रा. आल्हाट यांनी स्वतः संग्रहीत केलेले व विभागीय अभ्यास-सहलींच्या वेळी आणलेले खडकांचे विविध नमुने वर्गीकृत करून विद्यार्थ्यांना निरीक्षणासाठी उपयोजित केले. प्राकृतिक शाखेच्या अभ्यासकांना याचा लाभ होईल.

केंद्र सरकारप्रणित 'राष्ट्रीय पर्यावरण जागृती' प्रकल्पात बोरा महाविद्यालय, शिरूर येथे प्रा. अहिरराव यांचा ध्वनी प्रदूषणावर मार्गदर्शनपर कार्यक्रमात सक्रीय सहभाग.

अकरावी कला व विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांसाठी ग्रामसर्वेक्षणाच्या दृष्टीने उद्देश, पद्धती, विश्लेषण व अनुमाने या संदर्भात प्रा. अहिरराव यांची दोन विशेष व्याख्याने आयोजण्यात आली.

अभ्यास-सहल वृत्तान्त :

द्वितीय वर्ष व तृतीय वर्ष कला शाखेच्या विद्यार्थ्यांची अभ्यास सहल माथेरान येथे १५ ते १७ फेब्रु. १९९१ या दरम्यान आयोजली होती. स्थलनामापासून पर्यटन वर्धनापर्यंत विविध प्राकृतिक व मानवी भूदृश्यांचे प्रत्यक्ष निरीक्षणाने आकलन करण्यात आले. भूरूपे, विदारण प्रक्रिया, जैविक घटक, मृदा, वनस्पती व जलप्रणाली विषयक मार्गदर्शन प्रा. अहिरराव व प्रा. आल्हाट यांनी साकार केले. अकरावी विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी ३ फेब्रु. १९९१ रोजी बोरी पारधी या ग्रामीण वस्तीचे भौगोलिक सर्वेक्षण केले. पुणे-दौंड लोहमार्गावरील स्थानाच्या प्रभावाने येथील तृतीय श्रेणी व्यवसायातील कार्यकारी लोकसंख्या प्रमाणातील वाढ लक्षणीय आहे. शेती व्यवसायातील पिकपद्धती व पिकक्रम यांच्यातील परिवर्तने परिसरातील नागरी प्रभुत्वाचे प्रतिबिंब असल्याचे प्रत्यक्ष अभ्यासातून लक्षात आले. या ग्रामसर्वेक्षणासाठी प्रा. मानसिंग साळुंके व प्रा. आल्हाट यांनी मार्गदर्शन केले.

अकरावी कला (ब) शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी ६ फेब्रु. १९९१ रोजी मौजे खोपोडी या ग्रामीण वस्तीचे सर्वेक्षण करताना भौगोलिक स्थान, लोक, व्यवसाय, वस्त्या व समस्यांचा सर्वांगीण अभ्यास केला. पाण्याचे दुर्भिक्ष्य, कोंदट निवास, कूपोषण या समस्या प्रकर्षाने जाणवल्या. शिक्षण, शेती व आरोग्यविषयक सरकारी योजना येथे पुरेशा प्रमाणात भिडलेल्याच नाहीत. अल्पभूधारक शेतकऱ्यांचे वाढते प्रमाण, श्रमिक तुटवडा, भांडवलक्षय या विवंचना अग्रणी आढळून आल्या. प्रा. रामचंद्र झगडे व प्रा. विलास आल्हाट यांनी या सर्वेक्षणाचे संयोजन केले.

अकरावी कला (अ) शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी ८ फेब्रु. १९९१ रोजी मौजे दापोडी या ग्रामवस्तीचे सर्वेक्षण केले. वरील दोन वस्त्यांपेक्षा येथील वैशिष्ट्ये आगळी वेगळी आढळून आली. सहकार व शिस्त यामुळे गावात पूर्ण दारुबंदी असून शेतीसाठी विपूल जलसिंचन सुविधांमुळे बहूपिक पद्धती व रोखची पिके घेतली जातात. तथापि परिपर स्वच्छतेचा मात्र अभाव जाणवला. सांडपाण्यासाठी बंद गटारे, नेटके रस्ते, स्वच्छतागृहे, ग्रंथालय, व्यायामशाळा या सुविधांना अग्रक्रम मिळणे अत्यंत निकडचे आहे. प्रा. झगडे व प्रा. साळुंके यांनी सर्वेक्षणास मार्गदर्शन केले.

संकलन- प्रा. अहिरराव

क्रीडा संघटना : १९९०-९१

[वरिष्ठ महाविद्यालय]

(उज्ज्वल यशाचे मानकरी)

(१) आंतर महाविद्यालयीन व्हॉलीबॉल स्पर्धेत पुरुष संघाने सतत सातव्यांदा विजेतेपद मिळविले.

(२) आंतर महाविद्यालयीन कबड्डी स्पर्धेत मुलींचा संघ उपविजयी.

(३) कु. मंदा बाहिले (प्र. व. कला) हिची ओरिसा येथे झालेल्या अखिल भारतीय विद्यापीठ क्रॉसकंट्री स्पर्धेत निवड.

(४) श्री. राजेश गायकवाड, (तृ. व. कला), याची संयुक्त विद्यापीठाच्या व्हॉलीबॉल संघात (पुणे विद्यापीठाचे खेळाडू) निवड.

पुणे शहर विभागाच्या विविध क्रीडा संघात महाविद्यालयातर्फे निवड झालेले खेळाडू.

१) श्री. कैलास बागल	क्रॉसकंट्री
२) श्री. संजय मेंचे.	क्रॉसकंट्री
३) कु. मंदा बाहिले	क्रॉसकंट्री
४) कु. अपर्णा गोहाड	व्हॉलीबॉल
५) श्री. राजेश गायकवाड	व्हॉलीबॉल
६) श्री. संदीप भागवत	व्हॉलीबॉल
७) श्री. सतीश शिवरकर	व्हॉलीबॉल
८) श्री. जयंत गोखले	बुद्धीबळ
९) कु. संगीता सोनावणे	कबड्डी
१०) कु. विजया घुमाळ	कबड्डी
११) कु. नंदिनी गोखले	कबड्डी
१२) श्री. अनिल माने	मुष्टीयुद्ध
१३) कु. अश्विनी सातारकर	खो-खो

पुणे विद्यापीठातर्फे आंतरविद्यापीठ स्पर्धेसाठी निवड झालेले महाविद्यालयीन खेळाडू.

१) श्री. राजेश गायकवाड	व्हॉलीबॉल	तृ. व. कला.
२) श्री. संदीप भागवत	व्हॉलीबॉल	तृ. व. वाणिज्य
३) श्री. सतीश शिवरकर	व्हॉलीबॉल	तृ. व. वाणिज्य
४) कु. अपर्णा गोहाड	व्हॉलीबॉल	तृ. व. वाणिज्य
५) कु. मंदा बाहिले	क्रॉसकंट्री	प्र. व. कला.
६) कु. संगीता सोनावणे	कबड्डी	तृ. व. कला.
७) कु. विजया घुमाळ	कबड्डी	तृ. व. वाणिज्य
८) कु. अनिता रानडे	क्रिकेट	द्वि. व. वाणिज्य
९) श्री. अनिल माने	मुष्टीयुद्ध	द्वि. व. वाणिज्य

दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी आंतरवर्गीय स्पर्धा उत्साहाने भरविण्यात आल्या व त्या यशस्वीरित्या पार पडल्या.

आंतरवर्गीय स्पर्धांचे सर्वसाधारण विजेतेपद प्रथम वर्ष कला ह्या वर्गाने मिळविले.

‘ मॉडर्न श्री ’ (१९९०-१९९१)

हा किताब श्री. अशोक कुडले, तृ. व. वाणिज्य ह्याने मिळविला.

श्री. सतिश शिवरकर, तृ. व. वाणिज्य ह्या विद्यार्थ्याने मुलांचे वैयक्तिक नैपुण्यपदाचा मान मिळविला.

आंतर महाविद्यालयीन वजन उचलणे ह्या स्पर्धेत सांघिक सर्वसाधारण उपविजेतेपद मिळाले. संघातील खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन !

वरिष्ठ महाविद्यालयास मिळालेल्या यशामागे, मा. प्राचार्य, उप-प्राचार्य, प्राध्यापक वर्ग व शिक्षकेतर वर्ग यांचे सतत मिळणारे प्रोत्साहन व मार्गदर्शन आहे. हे कृतज्ञतेने नमूद केले पाहिजे.

प्रा. के. एम. गोखले	श्री. तुषार देशपांडे	कु. विजया घुमाळ	प्रा. व्ही. एम. शेरीकर
(कार्याध्यक्ष)	(आय. सी. एस. आर- मुले)	(आय. सी. एस. आर- मुली)	प्रा. व्ही. के. छात्रा (क्रीडासंघटक)

क्रीडा संघटना - ९०-९१

[कनिष्ठ महाविद्यालय]

उज्ज्वल यश :

महाविद्यालयाचा कबड्डी (मुलींचा) संघ लागोपाठ दुसऱ्यांदा राज्य पातळीवरील स्पर्धेत अजिंक्य.

खालील विद्यार्थ्यांनीची राष्ट्रीय पातळीवरील स्पर्धेसाठी निवड.

- ० कु. पारखे भाग्यश्री १२ वी कला
- ० कु. कटांबळे मिता १२ वी वाणिज्य
- ० कु. गवारे रंजना ११ वी वाणिज्य

महाविद्यालयातील ११ वी ह्या वर्गातील विद्यार्थिनी कु. चारुलता शिंदे हिची राष्ट्रीय पातळीवरील ज्युदो स्पर्धेसाठी निवड झाली.

प्रतिवर्षाप्रमाणे आंतरवर्गीय सामने (सांघिक व वैयक्तिक) ह्याही वर्षी भरविण्यात आले.

मुलांचे सर्वसाधारण विजेतेपद ११ वी (कला ब) ह्या वर्गास मिळाले.

मैदानी स्पर्धा वैयक्तिक सर्वसाधारण विजेतेपद.

मुले - विश्वनाथ शिंदे, ११ वी, कला ह्यास मिळाले.

कनिष्ठ महाविद्यालयास मिळालेल्या ह्या यशामागे मा. प्राचार्य, उपप्राचार्य, प्राध्यापक वर्ग, शिक्षकेतर कर्मचारी, ह्यांचे सतत मिळणारे प्रोत्साहन, मार्गदर्शन आहे, हे कृतज्ञतेने नमूद केले पाहिजे.

प्रा. के. एम्. गोखले
कार्याध्यक्ष

प्रा. विनोद छात्रा
प्रा. विजय शेरीकर
क्रीडा संघटक

कनिष्ठ महाविद्यालय अहवाल

कनिष्ठ महाविद्यालय समिती (१९९०-९१)

कायध्यक्ष- उपप्राचार्य, प्रा. पद्माकर आपटे

सबस्य- श्री. चिचोरे

सौ. नरगुंद

सौ. देव

सौ. बुटाला

सौ. चाफेकर

सौ. कांबळे

सौ. मुत्तलगिरी

श्री. भोमे

कनिष्ठ महाविद्यालयांत ११ वी आणि १२ वी वर्गाच्या प्रत्येकी १० तुकड्या आहेत. त्यात कला शाखा चार; शास्त्र शाखा आठ आणि वाणिज्य शाखा आठ तुकड्या अशी विभागणी आहे.

१९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षाच्या प्रारंभी अकरावीमध्ये नव्याने दाखल झालेल्या विद्यार्थ्यांना माननीय प्राचार्यांनी मार्गदर्शन केले. शालांत परीक्षेत (इ. १०) बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीतील श्री. पारसनीस; कु. शिल्पा देशमुख या विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यांत आला.

मार्च १९९० मध्ये झालेल्या उच्च-माध्यमिक (इ. १२ वी) बोर्डाच्या परीक्षेत आमच्या विद्यार्थ्यांनी घवघवीत यश मिळविले. सहा विद्यार्थी गुणवत्ता यादीत आले. तसेच गणित, रसायनशास्त्र, पदार्थविज्ञान या विषयांत सर्वाधिक गुण व विषयाची पारितोषिके आमच्या विद्यार्थ्यांनी पटकावली. खालील विद्यार्थ्यांनी विशेष यश मिळविले.

१) प्रचेतस रायकर : गुणवत्ता यादी ९ वा क्रमांक : रसायनशास्त्र विषयाचे पारितोषिक

२) सचीन बडगंडी : गुणवत्ता यादी ११ वा क्रमांक

३) तुषार गोरे : गुणवत्ता यादी १३ वा क्रमांक

४) गिरिश पटवर्धन : गुणवत्ता यादी १५ वा क्रमांक

५) गौरव देशपांडे : गुणवत्ता यादी १६ वा क्रमांक, पदार्थविज्ञान विषयाचे पारितोषिक

६) कु. मोहिनी थोरात : गुणवत्ता यादी १७ वा क्रमांक

७) जयदीप राय : पदार्थविज्ञान विषयाचे पारितोषिक

८) गिरिश नवलगुंदकर : गणित विषयाचे पारितोषिक

या गुणवान विद्यार्थ्यांचा डॉ. दुभाषी, कुलगुरु, गोवा विद्यापीठ, यांचे हस्ते सत्कार करण्यात आला.

१२ वी शास्त्रमधील निवडक विद्यार्थ्यांना विशेष मार्गदर्शन देण्यासाठी बुद्धीमान तुकडी (स्कॉलर बॅच) हा उपक्रम चालविला जातो. १५ एप्रिल ते १० जून या कालावधीमध्ये रोज स. १०-४० ते दु. २-४० या वेळेत शास्त्र विषयांचे जादा तास घेण्यात आले. तसेच मंडळ धर्तीवर चांचण्या घेण्यात आल्या.

‘बुद्धिमान तुकडी’ उपक्रमासाठी खालील शिक्षकांचे उत्स्फूर्त सहकार्य मिळाले.

रसायनशास्त्र : श्री. लिमये, श्री. गोखले, सौ. चाफेकर, सौ. कुलकर्णी.

पदार्थविज्ञान : श्री. भोमे, श्री. दशपुत्रे, श्री. मराठे.

वनस्पतिशास्त्र : सौ. शिंदे, सौ. देव.

प्राणीशास्त्र : श्री. दांडेकर, श्री. नायडू, कु. भोसले.

गणित : सौ. नवाथे, सौ. राजाध्यक्ष, श्री. चिरपुटकर.

वाणिज्यशाखेतील हुशार विद्यार्थ्यांना सौ. नरगुंद, सौ. आगाशे, सौ. गोसावी, सौ. राजाध्यक्ष, श्री. लिमये यांनी विशेष मार्गदर्शन केले.

एकांकिका, नाट्यवाचन, संगीत, वक्तृत्व इ. विविध स्पर्धांमध्ये ११ वी, १२ वी च्या विद्यार्थ्यांचा मोठा सहभाग होता. या स्पर्धांचा तपशील व निकाल कलामंडळाच्या अहवालामध्ये दिलेला आहे.

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या विविध उपक्रमांना सहकार्य करणाऱ्या सर्व शिक्षकांचे आभार. वेळोवेळी दिलेल्या मार्गदर्शनावद्दल माननीय प्राचार्य यांचे आभार. पर्यवेक्षक श्री. चिचोरे, तसेच कार्यालयीन कर्मचारी व सेवक यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल त्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार मानतो.

प्रा. पद्माकर आपटे

उप-प्राचार्य

कलामंडळ : वार्षिक अहवाल १०-११

महाविद्यालयीन जगतातील कलाक्षेत्रात मॉडर्न महाविद्यालय नेहमीच यशस्वी ठरत आले आहे. यावर्षीही आमच्या विद्यार्थ्यांनी निरनिराळ्या स्पर्धांमध्ये यश मिळविले आहे. त्यांच्या यशाची ओळख पुढीलप्रमाणे -

० यावर्षी पुरुषोत्तम करंडक आंतरमहाविद्यालयीन एकांकिका स्पर्धेत महाविद्यालयाकडून ‘भित’ आणि ‘आचार्य देवो भव’ या दोन एकांकिका सादर करण्यात आल्या. ‘भित’ या एकांकिकेने अंतिम फेरीत यशस्वी पदार्पण केले व अनिता गोळे या विद्यार्थिनीस अभिनयाचे काकाजी जोगळेकर पारितोषिक मिळाले. या एकांकिकेचे दिग्दर्शन अनिरुद्ध खुटवड या विद्यार्थ्याने केले. या एकांकिकेत सहभाग पुढील विद्यार्थ्यांनी घेतला. अनिरुद्ध खुटवड, अनिता गोळे, जयंत मोरे, चंद्रशेखर कुथे, विवेक इनामदार, विजय भोसले, संजय पाटोळे, मृदुला फाटक, कमलाकर फडके, प्रवीण गोगावले, श्रीकांत कुलकर्णी.

‘आचार्य देवो भव’ या एकांकिकेतील कैलास पानसरे या विद्यार्थ्यास अभिनयाचे सुरेश चौधरी प्रशस्ति-पत्र, प्राथमिक फेरीत मिळाले. या एकांकिकेत पुढील विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता-कैलास पानसरे, नितीन पैलवान, माधव शिंदे, प्रभाकर रंधवे, शिवाजी माळवदकर, संजय पानसरे, राहुल मुळगुंद, मनोज शर्मा, नासीर शेख, अंजली पानसरे.

० सिवायोसिस आंतर महाविद्यालयीन नाट्यवाचन स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाने ‘यमूचे रहस्य’ या एकांकिकेचे नाट्यवाचन केले. अनिरुद्ध खुटवड यास वैयक्तिक वाचनाचे पारितोषिक मिळाले. यात सहभाग पुढील विद्यार्थ्यांचा होता.

• अंजली गोळे, जयंत मोरे, वैशाली फडके, अनिरुद्ध खुटवड.

• नाट्यक्षेत्राप्रमाणे संगीत क्षेत्रातही महाविद्यालयाने यश मिळवले आहे. सर्व आंतर महाविद्यालयीन संगीत स्पर्धांचा अहवाल पुढीलप्रमाणे—

• महाकवी कालिदास आंतर महाविद्यालयीन संगीत स्पर्धेत गौरी दामले व संजीव मेहेंदळे यांस अनुक्रमे शास्त्रीय व सुगम गायनस्पर्धेत द्वितीय पारितोषिक मिळाले. या स्पर्धेत समीर ओक, अजित आठवले, विश्वास कुलकर्णी, सचिन गोखले, श्रीकांत आठवले, आरती मनोहर, नीता डोंगरे, मंजिरी जोशी, राजीव तांबे या विद्यार्थ्यांनीसुद्धा सहभाग घेतला.

• कुमुदिनी पेडणेकर आंतर महाविद्यालयीन संगीत स्पर्धेत महाविद्यालयाने 'कुमुदिनी करंडक' मिळविला. तसेच गौरी दामले या विद्यार्थिनीने वैयक्तिक प्रथम क्रमांक मिळविला. या स्पर्धेत आरती मनोहर, सचिन गोखले, राजीव तांबे, समीर ओक, गौरी दामले या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

• तसेच पुढील स्पर्धांमध्ये देखील वरील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या स्पर्धांमध्ये वैयक्तिक पारितोषिके मिळविलेल्या विद्यार्थ्यांचा उल्लेख पुढीलप्रमाणे—

• गदगकर संगीत स्पर्धेत महाविद्यालयाने सहभाग घेतला.

• सेंट मीरा महाविद्यालयाच्या संगीत स्पर्धेत नाट्यगीत या विभागात गौरी दामले या विद्यार्थिनीस द्वितीय क्रमांक मिळाला.

• अहमदनगर महाविद्यालयाच्या हिरांकित संगीत स्पर्धेत संजीव मेहेंदळे या विद्यार्थ्यास सुगमगायन विभागात प्रथम व नाट्यगीत विभागात तृतीय क्रमांक मिळाला. तसेच समीर ओक यास सुगमगायन स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळाला. सचिन गोखले व राजीव तांबे यांनी साथसंगत केली.

• फर्गसन् महाविद्यालयातर्फे होणाऱ्या 'इन्सिक' या विविध कला स्पर्धांमध्ये महाविद्यालयातील पुढील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला—सचिन गोखले, राजीव तांबे, रेखा शर्मा, दीपश्री वैद्य, हॅरॉल्ड डीकाँस्टा, अल्पना ओसवाल, अनिरुद्ध खुटवड, सपना, अजित किशोर, समीर देशपांडे, निलवंती भोरगे, संध्या भागवत, शिल्पा पाटोळे, मीरा कानडे, प्रभा तामडे, वैशाली घावक. यासाठी प्रा. नायडू व प्रा. पाध्ये हे मार्गदर्शक होते. तसेच या स्पर्धेत गौरी दामले व राजीव तांबे यांनी पारितोषिके मिळविली—

• अभिरुची एकांकिका लेखक स्पर्धेत श्रीपादराज आमले याने सहावा क्रमांक मिळविला.

• दरवर्षी महाविद्यालयातील कलामंडळातर्फे संगीत व नाट्यविभागशिष्यवृत्ती दिली जाते. यावर्षी गौरी दामले या विद्यार्थिनीस संगीत विभागात व गिरीश कानिटकर या विद्यार्थ्यास नाट्यविभागात शिष्यवृत्ती मिळाली आहे.

• यंदा महाराष्ट्र राज्य नाट्यस्पर्धा १९९०—पुणे केंद्रात प्रथम क्रमांकाच्या नाटकात महाविद्यालयातील मंजुषा दातार या विद्यार्थिनीस सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्रीचे प्रथम पारितोषिक व अनिरुद्ध खुटवड या विद्यार्थ्यास सर्वोत्कृष्ट प्रकाशयोजनेचे प्रथम पारितोषिक मिळाले आहे. ही महाविद्यालयाच्या दृष्टीने अभिमानास्पद बाब आहे.

• महाविद्यालयाच्या कलामंडळातर्फे आकाशवाणीमध्ये युवावाणी या विभागात 'रंगतरंग' हा कार्यक्रम पुढील विद्यार्थ्यांनी सादर केला, अनिरुद्ध खुटवड, समीर ओक, संजीव मेहेंदळे, राजीव तांबे, सचिन गोखले, अमोल लाळे, माधव शिंदे, विजया पाटील. या कार्यक्रमास प्रा. राजीव कुलकर्णी यांचे मार्गदर्शन लाभले.

• फिरोदिया विविध गुणदर्शन स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयातर्फे पुढील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला—चंद्रशेखर गोरे, सुनील पाटील, सुधाकर फाळके, विलास पाटील, अजय शितोळे, शशिकांत शितोळे, राजू गायकवाड, उमेश गायकवाड, दत्ता माळी, अर्चना पारकर, प्रियदर्शिनी बेंद्रे, वीणा शुक्ल, सविता कोल्हापुरे, वैशाली म्हाळगे

(मल्लखांबाचे पारितोषिक), अरुणा पवार, वर्षा नालगे, सुखमिंदरसिंग, मिलिंद देशपांडे, राजू धोत्रे, मनिष कोकीळ, माधव शिंदे, शिवाजी माळवंदकर, दीपक उपाध्ये, तुषार पिंगळे, विजय पाटील, दिलीप भांगरे, सत्यवान व दिनेश.

दरवर्षी कलामंडळातर्फे महाविद्यालयांतर्गत विविध कला स्पर्धा भरविल्या जातात. यंदाही भरविण्यात आलेल्या या स्पर्धांमध्ये विद्यार्थ्यांचा उत्तम प्रतिसाद होता. मेंदी, रांगोळी व हस्ताक्षर स्पर्धांचे सौ. लोणकर; प्रा. सुरेखा परब, प्रा. गंधे आणि प्रा. दांडेकर यांनी परीक्षण केले. स्पर्धांचा निकाल पुढील प्रमाणे.

मेंदी स्पर्धा

वरिष्ठ महाविद्यालय	प्रथम क्र.	—	कु. कीर्ती देव
	द्वि. क्र.	—	„ अपर्णा बहाडकर
	तृ. क्र.	—	„ गौरी दामले
	उत्तेजनार्थ	—	„ तारा राका
कनिष्ठ महाविद्यालय	प्रथम क्र.	—	„ सुनिता बरडीया
	द्वि. क्र.	—	„ मनिषा गलांडे
	तृ. क्र.	—	„ जया गलांडे
	उत्तेजनार्थ	—	„ नयना चौगुले

रांगोळी स्पर्धा

प्रथम क्रमांक	कोणासही	नाही.
द्वितीय क्रमांक विभागून	—	कु. नंदा मणियार
	—	„ जयश्री बारहाते
तृ. क्र.	—	„ नीलवंती भोरगे
उत्तेजनार्थ	—	„ अल्पना ओसवाल
		प्रवीण जोशी

हस्ताक्षर स्पर्धा-मराठी हस्ताक्षर- कनिष्ठ विभाग

प्रथम क्र.	—	कु. अर्चना गरडिक
द्वि. क्र.	—	महेंद्र शिखरे
तृ. क्र.	—	कु. सीमा शिंदे
च. क्र.	—	„ गौरी नवले
उत्तेजनार्थ	—	„ प्रणिता जगताप
	—	„ वर्षा दळवी

मराठी हस्ताक्षर-वरिष्ठ विभाग

प्रथम क्र.	—	„ नीलिमा फरांदे
द्वि. क्र.	—	„ उर्मिला मारणे
तृ. क्र.	—	„ अविदना वेलणकर
च. क्र.	—	„ मीना जोशी
उत्तेजनार्थ	—	मकसूद सोलापुरे
	—	कु. ऋचा नगरकर

इंग्रजी हस्ताक्षर-कनिष्ठ विभाग

प्रथम क्र.	—	कु. गौरी गरुड
द्वि. क्र.	—	„ राजलक्ष्मी अय्यर
तृ. क्र.	—	„ बेटी जोसेफ
च. क्र.	—	„ मधुवंती अम्पंकर
उत्तेजनार्थ	—	„ पूनम पाठक
	—	„ शिल्पा पोतदार

इंग्रजी हस्ताक्षर-वरिष्ठ विभाग

प्रथम क्र.	—	कु. प्रतिभा भोसले
द्वि. क्र.	—	„ शकुंतला परदेशी
तृ. क्र.	—	„ सोनाली तापडीया
च. क्र.	—	„ पल्लवी कांबळे
उत्तेजनार्थ	—	अभिजीत देशपांडे
	—	कु. सपना अजित किशोर

बरील स्पष्टचि संयोजन सौ. मोने व सौ. गोसावी यांच्या मार्गदर्शनाखाली झाले.

महाविद्यालयांतर्गत संगीत स्पर्धा वरिष्ठ महाविद्यालय

स्पर्धा प्रमुख प्रा. वनकळस, डॉ. सौ. जोग

हिंदी चित्रपट संगीत

प्रथम क्र. (विद्यार्थी)	—	विनोद कालेकर
प्रथम क्र. (विद्यार्थिनी)	—	कु. गौरी दामले
द्वि. क्र.	—	„ अपर्णा क्षीरसागर
तृ. क्र.	—	„ आरती मनोहर
च. क्र.	—	„ प्रतिमा उपाध्ये

सुगम संगीत

प्रथम क्र. (विद्यार्थी)	—	संजीव मेहेंदळे-सरस्वती पेडणेकर पारि.
द्वि. क्र.	—	विनोद कालेकर
तृ. क्र.	—	हरितोष बापट
प्रथम क्र. (विद्यार्थिनी)	—	कु. आरती मनोहर-सरस्वती पेडणेकर पारि.
द्वि. क्र.	—	„ अपर्णा क्षीरसागर
तृ. क्र. विभागून	—	„ वैशाली पवार
	—	„ रत्नमाला केळकर
च. क्र. विभागून	—	„ सुरेखा ओक
	—	„ नीता डोंगरे

शास्त्रीय गायन

प्रथम क्र.

—

गौरी दामले-सरस्वती पेडणेकर पारि.

प्रा. वनकळस पुरस्कृत पारितोषिक

वाद्यसंगीत

प्रथम क्र.

—

सचिन गोखले

द्वि. क्र.

—

राजीव तांबे

तृ. क्र. विभागून

—

विजया गिडे

—

समीर ओक

कनिष्ठ महाविद्यालय

हिंदी चित्रपट गीत

विद्यार्थी प्रथम क्र.

—

सुहास शामगावकर-प्रा. वनकळस पुरस्कृत पारि.

द्वि. क्र.

—

अमोद अग्निहोत्री

तृ. क्र.

—

सुखमिंदर सिंग

विद्यार्थिनी प्रथम क्र.

—

कु. प्रिया जोशी

द्वि. क्र.

—

„ सोनाली श्रोत्री

तृ. क्र.

—

„ रोहिणी गायकवाड

उत्तेजनार्थ

—

„ मधुरा खोत

—

„ लीना खरे

सुगम संगीत

प्रथम क्र.

—

कु. शिल्पा जोशी-सरस्वती पेडणेकर पारितोषिक

द्वि. क्र.

—

सुहास शामगावकर

तृ. क्र.

—

कु. लीना खरे

उत्तेजनार्थ

—

दीपक उपाध्ये

—

कु. संगीता काजळे

शास्त्रीय गायन

प्रथम क्र.

—

कु. अश्विनी चिपळूणकर-सरस्वती पेडणेकर पारितोषिक

द्वि. क्र.

—

कु. संपदा मांडके

वाद्य संगीत

प्रथम क्र.

—

विनायक बेल्हेकर

द्वि. क्र.

—

दीपक उपाध्ये

महाविद्यालयांतर्गत नाट्य स्पर्धा-

स्पर्धा प्रमुख दत्ता लिमये

नाट्याभिनय

प्रथम क्र.

—

कु. प्रिया शहा-प्रा. छात्रा पुरस्कृत पारितोषिक

द्वि. क्र.

—

नासिर शेख, निसर्ग देशमुख

उत्तेजनार्थ

—

कु. मृणाल कुलकर्णी

कथाकथन

प्रथम क्र.	—	विजय पाटील
द्वि. क्र.	—	कु. वैशाली देसरडा
तृ. क्र.	—	निसर्ग देशमुख

नाट्यवाचन

सांघिक प्रथम क्र. — 'काळोख' — कमलाकर फडके, मांजिरी गांगल कै. मुरलीधर शेरीकर पारितोषिक
सांघिक द्वितीय क्र. — 'होस्ट' — गिरीश कानिटकर, दीपक परबत कै. मुरलीधर शेरीकर पारितोषिक
सांघिक उत्तेजनार्थ — 'यमूचे रहस्य' — वर्षा इनामदार, वैशाली फडके, जयंत मोरे, अनिरुद्ध खुटवड.
वैयक्तिक पारितोषिके

विद्यार्थी प्रथम क्र.	—	अनिरुद्ध खुटवड
द्वितीय क्र.	—	गिरीश कानिटकर
तृतीय क्र.	—	माधव शिंदे
विद्यार्थिनी प्रथम क्र.	—	कु. मांजिरी गांगल
द्वितीय क्र.	—	„ वर्षा इनामदार
तृतीय क्र.	—	„ वैशाली पवार

एकांकिका

सांघिक प्रथम क्र. — 'बाप बिप बाप' — अनिरुद्ध खुटवड, जयंत मोरे, चंद्रशेखर कुथे, संजय पाटोळे, कमलाकर फडके.

कै. विजय पाटोळे करंडक, कै. माई भिडे पारि. I. C. S. R. तुषार देशपांडे पुरस्कृत पारितोषिक, कै. जुगलकिशोर छात्रा पारि. (प्रा. विनोद छात्रा पुरस्कृत) — श्रीपादराज आमले पुरस्कृत पारि. — देवदत्त पाठक पुरस्कृत कै. दामोदरशास्त्री पाठक पारितोषिक.

सांघिक द्वितीय क्र. होस्ट — गिरीश कानिटकर — दीपक परबत

सिबिकांम करंडक I. C. S. R. तुषार देशपांडे पुरस्कृत पारि. — कै. माई भिडे पारि. — प्रा. विनोद छात्रा पुरस्कृत कै. जुगलकिशोर छात्रा पारि. — श्रीपादराज आमले पुरस्कृत पारि. — देवदत्त पाठक पुरस्कृत — कै. दामोदरशास्त्री पाठक पारितोषिक.

सांघिक तृतीय क्र. — 'हाईक' — संजय पानसरे, मनोज प्रधान, नासिर शेख, शैलेश भाळवदकर, सागर वडापूरकर कैलास पानसरे पुरस्कृत पारितोषिक.

सांघिक उत्तेजनार्थ — 'भेल्याशिवाय स्वर्ग' — प्रमोद कंक-विकास फोपले-प्रकाश एकदारी-शरद कांबळे-विकास काळे-विजय रायचूरकर

वैयक्तिक पारितोषिके

अभिनय प्रथम क्र. — अनिरुद्ध खुटवड-अतुल देशपांडे पुरस्कृत व सदीप पवार पुरस्कृत पारितोषिक
द्वितीय क्र. — गिरीश कानिटकर
तृतीय क्र. — जयंत मोरे

चतुर्थ क्र. - विजय रायचूरकर

पाचवा क्र. - निसर्ग देशमुख

उत्तेजनार्थ - सागर वडापूरकर-दीपक परबत-प्रमोद कंक-माधव शिंदे

महाविद्यालयांतर्गत स्पर्धेतील सर्वोत्कृष्ट कलाकार, Man of the Competition 'आकार' नाट्यसंस्था पुरस्कृत करंडक, प्रा. छात्रा पुरस्कृत-कै. जुगलकिशोर छात्रा पारि.-विनायक पंडीत पुरस्कृत पारि.-अनिरुद्ध खुटवड.

वर्षभरातील विविध संगीत स्पर्धांसाठी संचाचे नेतृत्व व सहभागासाठी विशेष पारितोषिक-समीर ओक

सर्व संगीत स्पर्धांमध्ये सहभाग व हार्मोनियम साथ विशेष पारितोषिक-राजीव तांबे

सर्व संगीत स्पर्धांमध्ये तबला साथ विशेष पारितोषिक-सचिन गोखले

विविध संगीत स्पर्धांमध्ये विशेष कामगिरी-कलामंडळाची शिष्यवृत्ती-गौरी दामले

विविध नाट्यस्पर्धांमध्ये विशेष कामगिरी-कला मंडळाची नाट्यविभाग शिष्यवृत्ती-गिरीश कानिटकर

कलामंडळाचा वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ प्रख्यात अभिनेत्री सौ. स्मिता तळवलकर यांच्या हस्ते झाला.

याच प्रसंगी मॉडर्न महाविद्यालयातून 'नाट्यशास्त्र प्रशिक्षण अभ्यासक्रम' पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्रे देण्यात आली.

'आकार' नाट्यसंस्थेने कलामंडळाच्या महाविद्यालयांतर्गत नाट्यस्पर्धांतील सर्वोत्कृष्ट कलाकारासाठी फिरता करंडक प्रदान केला. धन्यवाद.

प्राचार्य, उपप्राचार्य, सर्व प्राध्यापक, कार्यालयीन कर्मचारी, सर्व सेवक, ग्रंथालय कर्मचारी, जिमखाना विभाग या सर्वांचे व कलामंडळ सदस्यांचे सहकार्याबद्दल आभार.

पारितोषिके पुरस्कृत करणाऱ्या पुढील सर्व पुरस्कृत्यांचे आभार.

१) आकार नाट्यसंस्था, पुणे २) अभिरुची नाट्यसंस्था, पुणे ३) सौ. अमृता सातभाई ४) प्रा. बाळासाहेब भिडे ५) माजी विद्यार्थी बिपिन पाटोळे ६) तृ. व. वाणिज्यचे माजी विद्यार्थी ७) श्री. विनय शेरीकर ८) श्री. विनोदकुमार छात्रा ९) श्री. देवदत्त पाठक १०) श्री. श्रीपादराज आमले ११) प्रा. अतुल देशपांडे १२) श्री. सुधीर वैशंपायन १३) I. C. S. R. श्री. तुषार देशपांडे १४) श्री. संदीप पवार व मित्र १५) प्रा. अनिल वनकळस १६) श्री. कैलास पानसरे १७) श्री. विनायक पंडीत.

स्पिक मॅके व कलामंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने, महाविद्यालयात प्रख्यात गायक पंडित जितेंद्र अभिषेकी यांच्या शास्त्रीय गायनाचा कार्यक्रम दि. १९ मार्च ९१ रोजी आयोजित करण्यात आला.

नितिन साळुंखे

ड्रामा सेक्रेटरी

प्रा. राजीव कुलकर्णी

प्रमुख, कलामंडळ

आंतर महाविद्यालयीन सुगम संगीत स्पर्धा

सुप्रसिद्ध सुगम संगीत गायिका श्रीमती कुमुदिनी पेडणेकर यांच्या षष्ठ्यब्दी निमित्त पुण्यातील 'अभिरुची' ही नाट्यसंस्था व मॉडर्न कॉलेज संयुक्त विद्यमाने, दिनांक ७ जानेवारी १९९१ रोजी आंतरमहाविद्यालयीन सुगम संगीत स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. महाराष्ट्रातल्या, पुणे विद्यापीठ अंतर्गत महाविद्यालयातल्या एकूण ६६ स्पर्धकांनी या स्पर्धेत भाग घेतला. स्पर्धेचे एकूण तीन विभाग केले होते. १) भावगीत २) भक्तिगीत ३) लावणी. प्रत्येक विभागाला रोख तीन पारितोषिके होती. प्रथम क्रमांक रु. ३००/-, द्वितीय क्रमांक रु. २५१/-, तृतीय क्रमांक रु. २००/-, चतुर्थ व पाचव्या क्रमांकास उत्तेजनार्थ प्रशस्तिपत्र.

स्पर्धेचे उद्घाटन प्राचार्य डॉ. नवलगुंदकर यांच्या हस्ते सकाळी दिप प्रज्वलनाने झाले. संध्याकाळी सुप्रसिद्ध संगीत दिग्दर्शक राम कदम यांच्या हस्ते पारितोषिक वितरणाचा कार्यक्रम सभागृहात झाला. याप्रसंगी श्रीमती कुमुदिनी पेडणेकरांचा सत्कार करण्यात आला. ही स्पर्धा आयोजित करण्यात कलामंडळाच्या सदस्यांनी फार मोठे सहकार्य दिले. तसेच श्री शारदा शैक्षणिक ट्रस्टने पण आर्थिक सहभाग घेतला. परिक्षक म्हणून श्री. दत्ता वाळवेकर, दाजी करंदीकर, अजित सोमण, नरेंद्र कुलकर्णी, वसंत शेलार व श्रीमती सुनीता खाडीलकर यांनी काम केले. विविध विभागातल्या अनेक पारितोषिकांसोबत सांघिक प्रथम पारितोषिक-कुमुदिनी करंडक मॉडर्न महाविद्यालयानेच पटकाविला.

कार्यवाह

सौ. अमृता सातभाई

वक्तृत्व व वादविवाद मंडळ

या वर्षी वादविवाद मंडळाचे उद्घाटन लो. टिळक पुण्यतिथीनिमित्त आयोजित केलेल्या प्रा. डॉ. शं. रा. तळधट्टी (तत्त्वज्ञान-विभाग, पुणे विद्यापीठ) यांच्या व्याख्यानाने झाले.

या शैक्षणिक वर्षात आपल्या महाविद्यालयातील वरिष्ठ व कनिष्ठ विभागातील विद्यार्थ्यांनी आंतर महाविद्यालयीन स्तरावरील वक्तृत्व, वादविवाद, निबंधलेखन, कथाकथन, प्रश्नमंजुषा, काव्यवाचन-लेखन या स्पर्धात उत्साहाने भाग घेतला. या स्पर्धामधील आपल्या स्पर्धकांचा सहभाग निश्चितच स्पृहणीय होता. प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांनी केलेल्या मार्गदर्शनाबद्दल व सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक आभार. सर्व उपप्राचार्य, कलामंडळातील सहकारी प्राध्यापक, कार्यालयीन कर्मचारी वर्ग, ग्रंथालय विभाग यांच्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद! ज्या स्पर्धात आपल्या विद्यार्थ्यांनी उल्लेखनीय कामगिरी केली त्यांचा तपशील पुढीलप्रमाणे-

१) श्री. फुलचंद बाळचंद कर्नावट करंडक वादस्पर्धा, पुणे

कर्नावट करंडक विजेता संघ सांघिक प्रथम क्रमांक (आपल्या महाविद्यालयाने सदर करंडक तिसऱ्यांदा मिळविला आहे.)

१. कु. मृदुला दत्तात्रय फाटक, तृ. व. वाणिज्य-प्रथम क्रमांक-रोख रुपये १५०

२. कु. स्नेहल अरुण पाठक, प्र. व. शास्त्र-उत्तेजनार्थ

२) स्वा. सावरकर वाङ्मय वक्तृत्व मंडळ-पुणे आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा

१. कु. स्नेहल अरुण पाठक-प्रथम वर्ष शास्त्र-उत्तेजनार्थ

२. कु. मनीषा कृष्णराव काकडे-तृ. व. कला-उत्तेजनार्थ

३. महादेव नानासाहेब काटकर-प्र. व. शास्त्र-उत्तेजनार्थ

- ३) न्यायमूर्ती रानडे आंतरमहाविद्यालयीन वादस्पर्धा, पुणे
  १. कु. मृदुला दत्तात्रय फाटक-तृ. व. वाणिज्य-उत्तेजनार्थ
  २. कु. गौरी मनोहर देशपांडे-द्वि. व. संगणकशास्त्र
- ४) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे-आयोजित हिंदी वक्तृत्व स्पर्धा-
  १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी-बारावी वाणिज्य
  २. कु. संध्या मधुकर चव्हाण, बारावी कला
- ५) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे आयोजित-महाराष्ट्र-गुजरात संयुक्त हिंदी वक्तृत्व स्पर्धा.
  १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
  २. कु. स्नेहल अरूण पाठक, प्र. व. शास्त्र
- ६) म. गांधी दर्शन अकादमी, पुणे आणि महाराष्ट्र हरिजन सेवक संघ. पुणे-आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा
  १. श्री. स्वानंद सुभाष कुलकर्णी, अकरावी वाणिज्य
  २. कु. अल्पना सुवालाल ओसवाल, तृ. व. वाणिज्य
  ३. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
  ४. कु. रोहिणी केशव कुलकर्णी, तृ. व. वाणिज्य
- ७) 'फिनिक्स' पुणे आयोजित आंतरमहाविद्यालयीन वादविवाद स्पर्धा
  १. कु. गौरी मनोहर देशपांडे, द्वि. व. संगणकशास्त्र-उत्तेजनार्थ
  २. मृदुला दत्तात्रय फाटक, तृ. व. वाणिज्य-उत्तेजनार्थ
- ८) आंतरशालेय वक्तृत्व समिती द्वारा हुजूरपागा हायस्कूल, पुणे-आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा
  १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य-प्रथम क्रमांक (हिंदी विभाग)
  २. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य-उत्तेजनार्थ (मराठी विभाग)
  ३. कु. कल्याणी अशोक मुळे, बारावी वाणिज्य-उत्तेजनार्थ (मराठी विभाग)
  ४. श्री. विनोद अशोक फलक, बारावी शास्त्र-उत्तेजनार्थ (इंग्रजी विभाग)
  ५. कु. संध्या मधुकर चव्हाण, बारावी कला-उत्तेजनार्थ (हिंदी विभाग)
  ६. कु. गौरी दिलीप गरूड, अकरावी शास्त्र (इंग्रजी विभाग)
- ९) श्री. ज्ञानेश्वर महाराज संस्थान कमिटी-भालंडी आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा
  १. श्री. स्वानंद सुभाष कुलकर्णी, अकरावी वाणिज्य
- १०) पुणे जिल्हा सहकारी बोर्ड लि. पुणे आयोजित वक्तृत्व स्पर्धा
  १. श्री. स्वानंद सुभाष कुलकर्णी, अकरावी वाणिज्य
- ११) श्री ज्ञानेश्वर महाविद्यालय, नेवासे आयोजित श्री ज्ञानेश्वर आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धा
  १. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी प्र. व. संगणकशास्त्र
  २. श्री. हेमंत चंद्रकांत टिळेकर, प्र. व. संगणकशास्त्र
- १२) लोकमान्य मेडिकल फाउंडेशन होमिओपॅथिक मेडिकल कॉलेज, चिचवड-आयोजित धुवालेवाला वादविवाद स्पर्धा
  १. कु. मनीषा कृष्णराव काकडे, तृ. व. कला-उत्तेजनार्थ
  २. श्री. चंद्रशेखर रमेश कुथे, तृ. व. कला-उत्तेजनार्थ
  ३. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
  ४. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी, प्र. व. संगणकशास्त्र

- १३) पुणे सेवासदन संस्था आयोजित, श्रीमती रमाबाई रानडे वक्तृत्व स्पर्धा
 १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
 २. कु. कल्याणी अशोक मुळे, बारावी वाणिज्य
- १४) रोटरी क्लब पुणे-आयोजित, प्रश्नमंजुषा स्पर्धा
 १. श्री. समीर एस्. देशपांडे, तृ. व. संगणकशास्त्र
 २. श्री. हेरॉल्ड कोस्टा डिकोस्टा, तृ. व. संगणकशास्त्र
- १५) 'संस्कार भारती' पुणे आयोजित, वक्तृत्व-वाद स्पर्धा
 १. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी, प्र. व. संगणकशास्त्र
 २. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
- १६) सासवड आश्रम विश्वस्त मंडळ आयोजित, देशभक्त शंकररावजी देव साहित्य वक्तृत्व स्पर्धा.
 १. कु. प्रतिभा श्रीनिवास उपाध्ये, द्वि. व. वाणिज्य-प्रमाणपत्र.
 २. कु. कल्याणी अशोक मुळे, बारावी वाणिज्य-प्रमाणपत्र.
 ३. कु. अल्पना सुवालाल ओसवाल, तृ. व. वाणिज्य-प्रमाणपत्र.
 ४. कु. निलिशा सुधाकर दारव्हेकर, द्वि. व. वाणिज्य
 ५. श्री. रायचूरकर विजय के. प्र. व. शास्त्र.
 ६. कु. रोहिणी केशव कुलकर्णी, तृ. व. वाणिज्य-प्रमाणपत्र.
 ७. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य-प्रमाणपत्र.
 ८. श्री. स्वानंद सुभाष कुलकर्णी, अकरावी वाणिज्य.
- १७) लायन्स क्लब, पुणे (पिंपरी-चिंचवड विभाग) आयोजित, वक्तृत्व स्पर्धा.
 १. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी, प्र. व. संगणकशास्त्र.
 २. श्री. हेमंत चंद्रकांत टिळेकर, प्र. व. संगणकशास्त्र.
- १८) सम्राट अशोक ज्ञानवर्धनालय चॅरिटेबल ट्रस्ट डोंबिवली-मुंबई आयोजित, भारत-रत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर निबंध स्पर्धा- श्री. चंद्रशेखर रमेश कुथे, तृ. व. कला-उत्तेजनार्थ.
- १९) हुतात्मा राजगुरु महाविद्यालय, राजगुरुनगर (खेड) आयोजित, हुतात्मा राजगुरु वक्तृत्व स्पर्धा.
 १. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी, प्र. व. संगणकशास्त्र.
- २०) श्री. ना. दा. ठाकरसी मानव्य-वाणिज्य महिला महाविद्यालय पुणे आयोजित, हिंदी वक्तृत्व स्पर्धा.
 १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य
 २. कु. स्वाती शाम नाईक, प्र. व. वाणिज्य.
- २१) श्री. ना. दा. ठाकरसी मानव्य-वाणिज्य महिला महाविद्यालय पुणे आयोजित, वामन मल्हार वाड्मयीन वक्तृत्व स्पर्धा.
 १. कु. सुनीता पांडुलाल सोनी, बारावी वाणिज्य.
 २. श्री. लक्ष्मण भालचंद्र कुलकर्णी, प्र. व. संगणकशास्त्र.
- २२) नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय, पुणे आयोजित वादस्पर्धा.
 १. कु. सपना अजित किशोरे, तृ. व. शास्त्र.
 २. कु. योगिता एस्. कुवळेकर, अकरावी शास्त्र.
 ३. कु. उमा प्रमोद पारखी, प्र. व. संगणकशास्त्र.
 ४. श्री. एस्. राजेश, द्वि. व. संगणकशास्त्र.

२३) 'वाईल्ड पुणे' वन्यजीवन सप्ताहानिमित्त आयोजित निबंध स्पर्धा.

१. कु. वर्षा वसंत कुलकर्णी, प्र. व. वाणिज्य-द्वितीय क्रमांक

२४) प्रोग्रेसिव्ह युथ ऑर्गनायझेशन, देहूरोड, आयोजित प्रश्न मंजूषा स्पर्धा-सांघिक प्रथम क्रमांक रु. २०१ चे रोख पारितोषिक.

१. श्री. समीर एस्. देशपांडे, तृ. व. संगणकशास्त्र-सांघिक प्रथम.

२. श्री. हेरॉल्ड डिकोस्टा, तृ. व. संगणकशास्त्र-सांघिक प्रथम.

२५) रोटरीक्ल ऑफ पुना एअर पोर्ट, आयोजित एम्. एन्. एस्. शिरसिकर प्रश्न मंजूषा स्पर्धा-उपांत्य फेरीत दाखल.

१. श्री. समीर एस्. देशपांडे, तृ. व. संगणक शास्त्र.

२. श्री. हेरॉल्ड डिकोस्टा, तृ. व. संगणकशास्त्र.

२६) पुना ज्युनियर चेंबर, पुणे-१ आयोजित व मास्टर माईंड कॉम्प्युटर सेंटर पुरस्कृत प्रश्न मंजूषा स्पर्धा-प्रथम क्रमांक करंडक.

१. श्री. समीर एस्. देशपांडे, तृ. व. संगणकशास्त्र-सांघिक प्रथम

२. श्री. हेरॉल्ड डिकोस्टा, तृ. व. संगणकशास्त्र-सांघिक प्रथम.

२७) 'क्षितिज' पुणे आयोजित, सामान्यज्ञान स्पर्धा.

१. श्री. समीर एस्. देशपांडे, तृ. व. संगणकशास्त्र-प्रथम क्रमांक मानचिन्ह.

२८) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे आयोजित स्वर्गीय गंगाशरण सिंहजी स्मृती अखिल भारतीय हिंदी वक्तृत्व स्पर्धा.

१. कु. मृदूला दत्तात्रय फाटक, तृ. व. वाणिज्य-तृतीय क्रमांक मानचिन्ह, रु. ५०० रोख.

२९) 'इन्सिक १९९०-९१' फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे आयोजित वाद स्पर्धा.

१. कु. स्नेहल अरुण पाठक, प्र. व. शास्त्र.

३०) काश्मिर प्रश्न संदर्भात काश्मिर भेटीचे विद्यार्थ्यांचे अनुभव कथन कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. बुधवार दि. २६-९-१९९०.

अनुभव कथन- कु. देवरे, अध्यक्ष-मा. प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर

प्रा. गीताराम गायकवाड

कार्याध्यक्ष

कर्नावट करंडक आंतरमहाविद्यालयीन वाद स्पर्धा

या वर्षी 'श्री. फुलचंद बाळचंद कर्नावट करंडक आंतरमहाविद्यालयीन वाद स्पर्धा' मंगळवार दि. ८ जानेवारी १९९१ रोजी संपन्न झाली. पुणे शहर व बाहेरील एकूण १० महाविद्यालयांच्या २० स्पर्धकांनी या स्पर्धेत भाग घेतला. ही स्पर्धा वरिष्ठ महाविद्यालयांशी संलग्न असलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यां-साठीही खुली होती. हे स्पर्धेचे बारावे वर्ष होते.

"सध्याच्या उच्च शिक्षणपद्धतीत अमूलाग्र परिवर्तन आवश्यक आहे!" हा वादस्पर्धेचा प्रस्ताव होता. स्पर्धेचे उद्घाटन मा. बाबासाहेब महाशब्दे (लघुउद्योजक) यांचे हस्ते झाले. परीक्षा म्हणून श्रीमती यशोधरा

भालेराव, प्रा. डॉ. कल्याणी हर्डीकर यांनी काम पाहिले. पारितोषिक वितरण मा. डॉ. एस. व्ही. खेर (माजी प्राचार्य व सदस्य, नियामकमंडळ, प्रो. ए. सोसायटी, पुणे-५) यांचे हस्ते झाले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी मा. एस. व्ही. कुलकर्णी होते.

‘कर्नाट करंडक मानचिन्ह’ जिंकण्याचा मान तिसऱ्यांदा आपल्याच मॉडर्न महाविद्यालयाने मिळविला. या विजयी संघात कु. मृदूला फाटक व कु. स्नेहल पाठक या स्पर्धक होत्या.

प्रथम पारितोषिक कु. मृदूला फाटक (मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे) रु. १५०

द्वितीय पारितोषिक कु. जान्हवी पैठणकर (स. प. महाविद्यालय, पुणे) रु. १००

उत्तेजनार्थ-प्रशस्तीपत्रके-श्री. सागर गोखले (स. प.) कु. स्नेहल पाठक (मॉडर्न), श्री. मयुरेश आगटे (लो. टिळक आयुर्वेद, पुणे), कु. क्षिप्रा बेडेकर (नौरोसजी वाडिया), कु. अपर्णा देशपांडे (हरीभाई देसाई वाणिज्य) कु. मनोज बिडकर (सिम्बायसिस विधि).

या स्पर्धेसाठी मा. प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर, उपप्राचार्य पद्माकर आपटे, उपप्राचार्य डॉ. अशोक पाथरे, उपप्राचार्य अ. गो. गोसावी, उपप्राचार्य मराठे यांचे मार्गदर्शन लाभले. प्रा. जगदीश चिचोरे (पर्यवेक्षक), प्रा. राजीव कुलकर्णी, प्रा. दत्ता लिमये, प्रा. सुनील कवडे, प्रा. निर्मला मोने, प्रा. इंगोले, प्रा. प्रेमा आगाशे, प्रा. वीणा नरगुंद, प्रा. आल्हाट, श्री. एस्. वाय्. कुलकर्णी, श्री. इनामदार, श्री. खोपकर, प्रा. वनकळस, प्रा. शेरीकर, विद्यार्थी मृदूला फाटक, स्नेहल पाठक, रोहिणी कुलकर्णी, मंजुषा दातार, मनीषा काकडे, तसेच कलामंडळातील सदस्य प्राध्यापक, अन्य सहकारी प्राध्यापक, सर्व कर्मचारी वर्ग यांनी स्पर्धेच्या यशस्वितेसाठी अतिशय परिश्रम घेतले. या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

प्रा. गीताराम गायकवाड

कार्याध्यक्ष

नियोजन-चर्चा मंडळ अहवाल

मॉडर्न महाविद्यालयाच्या नियोजन-चर्चा मंडळाचे १९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षासाठी, औपचारिक दृष्ट्या दि. १२ सप्टेंबर १९९० या दिवशी उद्घाटन करण्यात आले. उद्घाटन समारंभ प्रसंगी मॉडर्न महाविद्यालयाचे मान्यवर प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांनी स्वागतपर प्रास्ताविक भाषण केले. या कार्यक्रमासाठी पुण्यातील गोल्डन नगट या लघु-उद्योगाचे प्रथितयश उद्योजक श्री. जयंत गोगटे यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांच्या शुभहस्ते उद्घाटन समारंभ झाल्यानंतर त्यांनी ‘लघुउद्योग व्यवसाय आणि महाविद्यालयीन विद्यार्थी’ या विषयावर मार्गदर्शनपर विचार मांडले. अर्थशास्त्र विभागातील आदरणीय प्राध्यापक व वाणिज्य अर्थशास्त्र विभाग-प्रमुख गुरुवर्य प्रा. (डॉ.) मुकुंद महाजन यांनी ह्या शैक्षणिक वर्षात पी. एच्. डी. संपादन केल्याबद्दल नियोजन चर्चा मंडळातर्फे सौ. ज्योति गोगटे ह्यांच्या हस्ते त्यांचा सत्कार करण्यात आला. अर्थशास्त्र विभाग व नियोजन चर्चा मंडळातर्फे पुन्हा एकदा त्यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन. त्याबरोबरच अर्थशास्त्र विभागातील प्रा. सौ. विनीता कुलकर्णी व सौ. वसुंधरा साठम यांनी (M. Phil) एम्. फिल पदवी संपादन केल्याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन करण्यात आले.

या शैक्षणिक वर्षातील एक अभिनव उपक्रम म्हणून एफ्. वाय्., एस्. वाय्. व टी. वाय्. बी. ए. या वर्गातील अर्थशास्त्र विषय असलेल्या विद्यार्थ्यांची एक औद्योगिक शैक्षणिक सहल ‘पांचगणी’ येथे आयोजित करण्यात

आली होती. पांचगणी येथील काही लघुउद्योगांची पहाणी व अभ्यास विद्यार्थ्यांना करता यावा हा या सहलीचा उद्देश होता. टी. वायू. बी. ए. (अर्थशास्त्र-स्पेशल) मधील विद्यार्थ्यांसाठी त्यांच्या अभ्यासक्रमातील 'व्यावहारिक बँक व्यवसायाची मूलतत्वे' ह्या विषयावर तज्ञ व्यक्तींची व्याख्याने आयोजित करण्यात आलेली आहेत. या संदर्भात बँक ऑफ बरोडा (प्रशिक्षण केंद्र) मधील श्री. सुब्बाराव, श्री. रहाळकर व श्री. देशपांडे यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार,

नियोजन-चर्चा मंडळाच्या उपक्रमाच्या यशात, प्राचार्य, उपप्राचार्य अर्थशास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापक सहकारी, शिक्षकेतर कर्मचारी या सर्वांच्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद.

प्रा. सौ. विनीता कुलकर्णी

कार्याध्यक्षा

नियोजन मंडळ

पांचगणी येथील शैक्षणिक सहलीचा संक्षिप्त अहवाल

आपल्या महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागातील 'नियोजन चर्चा मंडळातर्फे' त्या विषयाशी संबंधित विविध कार्यक्रम आयोजित केले जातात. कार्यक्रमाचा हेतू असा की विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयीन शिक्षणाबरोबरच बाहेरच्या जगातील व्यवहाराचे ज्ञान व्हावे. तसेच स्वतःचा विकास करून घेता यावा या उद्देशाने चर्चासत्रे, सेमिनार, प्रकल्प अहवाल तयार करणे यासारखे विविध उपक्रम 'नियोजन चर्चा मंडळा' तर्फे आयोजित केले जातात. या वर्षी अर्थशास्त्र विभागाने लघुउद्योगाविषयी प्रशिक्षण देणारा अभ्यासक्रम सुरु केला आहे. त्यात लघुउद्योगांच्या उभारणीपासून अनेक प्रश्नांबाबतचा अभ्यासक्रम समाविष्ट आहे.

आज भारताने औद्योगिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात प्रगती केली आहे. मोठ्या उद्योगांबरोबरच लघु उद्योगांचे स्थान अर्थव्यवस्थेत निश्चित महत्त्वाचे आहे. याच विषयाशी संबंधित सहल 'नियोजन चर्चा मंडळा' तर्फे पांचगणी येथे आयोजित करण्यात आली. तेथील अन्नपदार्थ बनविण्याच्या (जाम) उद्योगाविषयी विद्यार्थ्यांनी माहिती घेतली.

पांचगणी, महाबळेश्वर येथील हवा, वातावरण उद्योगास अतिशय अनुकूल असे आहे. या उद्योगासाठी लागणारा कच्चा माल म्हणजे (फळे इ.) देशातील विविध भागातून मागविला जातो. तसेच उद्योगांसाठी लागणारी यंत्रसामुग्री ही काही प्रमाणात परदेशातून आयात केली जाते. 'जाम' उत्पादनाची सर्व कामे यंत्रा-मार्फत होतात. मानवी श्रमाचे महत्त्व येथेही कमी नाही. या उद्योगामुळे येथील स्थानिक लोकांना रोजगार उपलब्ध झाला आहे. येथील उत्पादन देशभर तसेच देशाबाहेरही निर्यात केले जाते. मालाचा दर्जा तर योग्य असतोच पण स्वच्छतेची देखील काळजी घेतली जाते. मालाची ने आण करण्यासाठी दळणवळण, वाहतूक व्यवस्था तेथे उपलब्ध आहे. तसेच उद्योगांना लागणाऱ्या वित्तपुरवठ्याच्या सोयीही तेथे आहेत. हे उद्योग येथील स्थानिक बाजारपेठेवर अवलंबून आहेत.

या उद्योगाविषयी माहिती गोळा करताना विद्यार्थ्यांना प्रा. पाथरे प्रा. महाजन, प्रा. शहा, प्रा. लिमये व प्राध्यापिका कुलकर्णी यांचे मार्गदर्शन लाभले. लघुउद्योगांच्या संदर्भात विद्यार्थ्यांना त्यांच्या भविष्यकाळात खूपच उपयोग होईल याची आम्हा विद्यार्थ्यांना खात्री वाटते.

चंद्रशेखर कुथे (टी वाय बी ए.)

कु. तापकीर, (टी. वाय. बी. ए.)

एन. सी. सी.-अहवाल १९९०-९१

१९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षात एकूण १२५ कॅडेट्स विविध युनिट्समध्ये दाखल झाले होते.

35 MAH. BN NCC... .. 53 (Cadets)

3 MAH. Naval 50

2 MAH. Girls NCC 14

3 MAH. Air Squn 08

Total 125

वृक्षारोपण, रक्तदान, गिरिभ्रमण व सामाजिक कार्ये यासारख्या विविध उपक्रमांत आपले कॅडेट सहभागी झाले होते. कु. हर्षलता पाठक हिची नवी दिल्ली येथील प्रजासत्ताक दिन संचालनासाठी निवड झाली होती. तिने R. D. Camp पूर्ण करून राजपथ संचलनात भाग घेतला. कु. वैशाली माळगे हिची नवी दिल्ली येथे झालेल्या " भारतीयम् १९९० " साठी निवड झाली. 36 MAH. BN. या युनिटमधील पी. एन. चाकणकर ह्याने " Army Attachment Camp " पूर्ण केला.

नाविकदलाच्या कॅडेट्सना ले. पाथरे यांनी तसेच आर्मी युनिटच्या कॅडेट्सना मेजर पी. डी. आपटे यांनी मार्गदर्शन केले.

NCC च्या उपक्रमांना माननीय प्राचार्य, तसेच कार्यालयीन कर्मचारी व सेवक या सर्वांचे उत्तम सहकार्य मिळाले. त्याबद्दल त्या सर्वांचे आभार.

मेजर पद्माकर आपटे,

ऑफीसर इन-चार्ज

राष्ट्रीय सेवा योजना अहवाल-१९९०-९१

राष्ट्रीय सेवा योजनेमार्फत विद्यार्थ्यांनी दरवर्षीप्रमाणे यंदाही उत्साहाने वर्षभर विविध कार्यक्रम व उपक्रम हाती घेतले व यशस्वीपणे पार पाडले. वृक्षारोपण, प्रौढ साक्षरता, आर्थिक-सामाजिक सर्वेक्षण, कुटुंबनियोजन, आरोग्यसंवर्धन, श्रमदान, आरोग्य व साक्षरताविषयक प्रदर्शने, स्लाईड शो, चर्चासत्र, परिसंवाद, विविध विषयांवरील स्पर्धा इ. समाजापयोगी कार्यक्रम पुण्यात व फुलगाव या दत्तक खेड्यामध्ये वर्षभरामध्ये घेण्यात आले. यावर्षी पुण्यातील सर्व महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातर्फे एकत्र कार्यक्रम राबविण्यात आले. आपल्या महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थ्यांनी या स्पर्धामधून उत्तमप्रकारे यश संपादन केले. या कार्यक्रमाचा थोडक्यात आढावा पुढे घेतलेला आहे. ऑगस्ट महिन्याच्या सुरुवातीस विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजना तसेच प्रौढ साक्षरता प्रशिक्षण ७, ८ व ९ ऑगस्ट हे तीन दिवस देण्यात आले.

दि. १५ ऑगस्ट रोजी स्वातंत्र्य दिनानिमित्त वृक्षारोपण व श्रमदान व व्याख्यान.

दि. १७, १८ व १९ ऑगस्ट-वनराईमार्फत कर्वे रस्त्यावरील महिलाआश्रम येथे वृक्षारोपण, श्रमदान, अंगणवाडी व महिलाआश्रम समस्या चर्चासत्र

७।९।९० साक्षरता दिन कार्यक्रम पूर्वतयारी व प्रा. महाजन यांचे जनसाक्षरता व्याख्यान.

८।१।९० 'आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन' पदयात्रा. व्याख्यान व सायंकाळी साक्षरता विषयक प्रदर्शन-ट्रेनिंग कॉलेज पुणे.

२३।१।९० पुणे विद्यापीठातर्फे आयोजित श्रमदान शिबीर-आगाखान पॅलेस-गांधीजयंती सप्ताह-आरोग्य-विषयक सर्वेक्षण कुटुंबकल्याण कार्यक्रम

१।१०।९० ते ६।१०।९० एकात्मता शिबीर-आगाखान पॅलेस-नियोजन व सहभाग. तसेच गांधीजयंती परिसर स्वच्छता, व्याख्यान, राजेश बाठे व विद्यार्थ्यांना बेस्ट मॅनेजमेंटचे स्मृती चिन्ह, कविता देशपांडे व कविता जैन शिबीरात सहभागी, हुतात्मा दिन-गांधी, बाबू गेनू इ. आदरांजली.

३०।१०।९० वनराई- 'नव्या युगाची साद' व्हीडीओ फिल्म व त्यावर चर्चा.

१७।११।९० साधु वास्वानी मिशनतर्फे विश्वशांती व निरामिष दिन पदयात्रा व व्याख्यान.

दि. २२।१२।९० ते ३१।१२।९० फुलगाव येथे दिवाळी शिबीर-वर्षभरात प्रौढ साक्षरता, आरोग्य, इंधन बचत इ. संदर्भात विविध कार्यक्रम, मेडा, आरोग्य खाते, खादी ग्रामोद्योग मंडळातर्फे प्रदर्शन, उपकरणांसंबंधी माहिती, व्याख्याने आयोजित, गावातील भैरवनाथ यात्रेत सहभाग, श्रमदान, मंदीर परिसर स्वच्छता, आर्थिक, सामाजिक सर्वेक्षण, विविध तज्ञ लोकांची व्याख्याने. प्रा. रायकर, डॉ. नवलगुंदकर, श्री. जोशी, सुधा कोठारी, प्रा. चिटपुटकर, प्रा. करंदीकर, डॉ. कात्रे, मुल्ला इ. व्याख्यात्यांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली. महिला मंडळातर्फे हळदीकुंकू समारंभ तसेच प्रौढ साक्षरता सर्वेक्षण करण्यात आले. या शिबीरात ३१ विद्यार्थी, ३१ विद्यार्थिनी, १४ इतर स्थानिक युवक आणि तीन प्राध्यापकांनी भाग घेतला.

११।१।९१ मोरदरी येथे सिंहगड-वनराई-पानशेत हरित परिसर प्रकल्प-ग्रामविकास कार्यक्रम-अध्यक्ष श्री. अरुण बोंगिरवार. विभागीय आयुक्त.

१२।१।९१ विवेकानंद जयंती, पदयात्रा-व्याख्यान कार्यक्रम-स. प. महाविद्यालय.

१३ व १५ जाने.-फर्गसन महाविद्यालयात वादविवाद, निबंध, काव्यरचना स्पर्धा. काव्यरचना-अमोल लाळे प्रथम तर राजेश बाठे तृतीय क्रमांक. गीतगायन स्पर्धा-राजेश बाठे-द्वितीय क्रमांक, शैलजा डेके, तृतीय क्रमांक, काकासाहेब भोरे-उत्तेजनार्थ, नितीन फलके-विशेष पुरस्कार, हेमंत गायकवाड-द्वितीय क्रमांक.

१४ जानेवारी-मकर संक्रांत, तिळगूळ समारंभ, कुटुंब कल्याण सर्वेक्षण-पोलीस लाईन

१५ जानेवारी राष्ट्रीय सेवा योजना दिनानिमित्त सांस्कृतिक कार्यक्रम व हळदीकुंकू समारंभ-डॉ. नवल-गुंदकर, प्रा. सुरेश, अलिझाड, श्री. एक्सांबेकर, श्री. सुरेश व इतर अधिकाऱ्यांचे मार्गदर्शन.

२० जानेवारी-पुणे अंधजन संस्था पदयात्रा.

२६ जानेवारी प्रजासत्ताक दिन-श्रमदान-प्रा. चिटपुटकर-स्वामी विवेकानंद यांचे कार्य या विषयावर व्याख्यान.

७ फेब्रु. १९९१ पुणे रेडक्रॉसतर्फे रक्तदान शिबीर व हस्तकला वस्तूंचे प्रदर्शन. श्री. चरदचंद्र गोखले व प्राचार्य नवलगुंदकर यांनी शिबीरास भेट दिली.

८ ते १० फेब्रुवारी युवक नेतृत्व शिबीर-स. प. महाविद्यालय, अरविंद शिंदे व हेमा क्षीरसागर या विद्यार्थ्यांचा सहभाग

१३ व १५ फेब्रु. पुणे विद्यापीठ आरोग्य विभाग व एन. एस. एस. तर्फे डॉ. फाल्गुने, डॉ. चिंघडे इ. तज्ञ डॉक्टरांची नाक, कान, घसा, दात व आरोग्य यासंबंधी स्लाईड शो व माहितीपूर्ण व्याख्याने.

१६ व १७ फेब्रु. गीता धर्म मंडळ 'गीतेतून व्यक्तीमत्त्व विकास' शिबीरात विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

२५।२।९१ महात्मा फुले स्मृती शताब्दी व डॉ. आंबेडकर जन्मशताब्दिनिमित्त कार्यक्रमात सहभाग.

२६।२।९१ महाराष्ट्र सर्वोदय संमेलन-पुणे विद्यापीठ एन. एस. एस. तर्फे 'राष्ट्रीय एकात्मता' निबंध-वाचन व चर्चा कार्यक्रमात सहभाग.

यावर्षी कु. वृंदा तांबोळी हिची महाराष्ट्रातून राष्ट्रीय सेवा योजनेतर्फे प्रजासत्ताक दिन- दिल्ली येथील संचलनासाठी निवड झाली. कु. वैशाली पवार द्वितीय वर्ष वाणिज्य हिची कोईमतूर येथील राष्ट्रीय शिबीर तसेच संजय पिरंपुटे याची जयपूर येथील राष्ट्रीय शिबीरासाठी पुणे विद्यापीठामार्फत निवड करण्यात आली.

३० मार्च १९९१ मा. प्राचार्य यांच्या हस्ते बक्षीस समारंभ. या सर्व कार्यक्रमांना मा. प्रा. डॉ. नवलगुंदकर यांचे सतत मार्गदर्शन व प्रेरणा मिळाली. तसेच सर्व उपप्राचार्य, शिक्षकेतर कर्मचारी, प्राध्यापकवर्ग व प्रा. रायकर, प्रा. पांडे, श्री. मनोली व श्री. पासलकर यांचे खूप सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले.

राजेश बाठे
कविता देशपांडे
विद्यार्थी प्रतिनिधी

प्रा. रमेश शहा
कार्यक्रम अधिकारी

व्होकेशनल अँड को-करीकुलर कोर्सेस

आपल्या महाविद्यालयात कला, विज्ञान व वाणिज्य या तिन्ही विद्याशाखांचे अध्यापन होते. गेल्या काही वर्षात असे आढळून आले आहे की १२ वी आणि पदवी परीक्षा दिल्यानंतर काही कोर्सेसना प्रवेश मिळण्यासाठी वेगळी परीक्षा (Entrance test) द्यावी लागते. याप्रकारच्या परीक्षा देण्यासाठी वेगळ्या प्रकारची तयारी करावी लागते. त्यासाठी विद्यार्थ्यांना विशेष मार्गदर्शन करण्याची आवश्यकता असते.

विद्यार्थ्यांची ही गरज लक्षात घेऊन अशा काही परीक्षांसाठी विशेष मार्गदर्शन करण्याचा निर्णय कॉलेजने घेतला. त्यानुसार एप्रिल १९८९ पासून अशा स्पर्धात्मक परीक्षांसाठी कोर्चिंग सुरू केले आहे. या शैक्षणिक वर्षात खालील परीक्षांसाठी मार्गदर्शन करण्यात येत आहे.

- (1) B. C. S. Entrance test
- (2) Pre Medical Examination (PME)
- (3) I. I. T. / J. E. E.

याशिवाय M. B. A Entrance test साठी मार्गदर्शन करण्याचा निर्णयही घेतलेला आहे.

वाणिज्य शाखेकडील विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासक्रमात कॉंप्युटर कोर्सेसचा समावेश नव्हता. मात्र कोणत्याही क्षेत्रात नोकरी/व्यवसाय करताना कॉंप्युटर्सची नितान्त गरज आहे. यासाठी विद्यार्थ्यांची निकड लक्षात घेऊन कॉलेजने खालील कोर्सेस तयार केलेले आहेत.

- (1) LOTUS 1-2-3
- (2) d - BASE
- (3) WORD STAR

प्रा. प. स. चिरपुटकर
कार्यवाह

मॉडर्न महाविद्यालय

पदभ्रमण आणि पर्यावरण अभ्यास मंडळ

वार्षिक - अहवाल १९९०-९१

१९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षात जुन्या पदभ्रमण मंडळाचे पुनरुज्जीवन करून त्याला उपरनिर्दिष्ट नांव देण्यात आले. मंडळाची घटना व नियमावली तयार करण्यात आली. विद्यार्थी तसेच शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी सदस्यांकडून छापील नमुन्यात सभासदत्वाचे अर्ज भरून घेण्यात आले. मंडळाचे अध्यक्षस्थान प्रा. रायकर यांनी भूषविले आहे.

मंडळाच्या यावर्षीच्या उपक्रमांची सुरुवात दि. २५-८-९० रोजी, "तेनसिंग व हिलरी यांची सागरमाथा अर्थात एव्हरेस्ट शिखर मोहीम", ही ध्वनिचित्रफीत (व्हीडीओ फिल्म) दाखवून करण्यात आली. या कार्यक्रमासाठी 'यूथ हॉस्टेल, पुणे युनीट' चे सहकार्य लाभले.

यानंतर दि. १६-९-९० रोजी लोहगड-विसापूर पदभ्रमण कार्यक्रम झाला. यात विद्यार्थी व कर्मचारी मिळून एकूण ५५ सदस्यांनी भाग घेतला.

श्री. देवदेवेश्वर संस्थान-पर्वती, कोथरुड व सारसबाग यांच्यातर्फे आयोजित केल्या गेलेल्या महाराष्ट्र दुर्गरचना स्पर्धेत मंडळाच्या विद्यार्थी सभासदांनी भाग घेतला. स्पर्धेत किल्ले कोरीगडची प्रतिकृती तयार करण्यात आली. स्पर्धेच्या पूर्वतयारीसाठी काही सदस्यांनी किल्ले कोरीगडला प्रत्यक्ष भेट दिली. त्यांनी किल्ल्याच्या बांधणीतील बारकाव्यांची माहिती करून घेतली. यासाठी त्यांना श्री. अशोक ताम्हनकर (यूथ हॉस्टेल) व प्रा. आनंद पाध्ये यांनी मार्गदर्शन केले. स्पर्धेत किल्ल्याची प्रतिकृती तयार करताना विविध पुस्तकांमधील माहिती गोळा करून त्याचा उपयोग केला गेला. या स्पर्धेच्या निमित्ताने मुलांनी एका किल्ल्याचा संपूर्ण अभ्यास केला. स्पर्धेतील उत्तम सहभागाबद्दल सर्व सदस्यांना प्रशस्ती-पत्रके मिळाली. या उपक्रमात सुमारे २० विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते.

यानंतर दि. १७ व १८ नोव्हेंबरच्या दरम्यान राजगड पदभ्रमण कार्यक्रम आयोजित केला होता. या कार्यक्रमात १२ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. दि. ५-१-९१ रोजी प्रशस्ती-पत्रक वितरण समारंभ झाला. प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांच्या हस्ते दुर्गरचना स्पर्धेत सहभागी झालेल्या सर्व सभासदांना प्रशस्ती-पत्रके देण्यात आली, तसेच मंडळाच्या सभासदांना वेळोवेळी ज्यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले त्या श्री. अशोक ताम्हनकर यांचा मा. प्राचार्यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला. याप्रसंगी किल्ले प्रतापगडच्या पारदर्शिका दाखवण्यात आल्या.

दि. ३-२-९१ रोजी पुरंदर पदभ्रमण कार्यक्रम झाला. यात कर्मचारी व विद्यार्थी मिळून सुमारे १५ सदस्यांनी भाग घेतला. मंडळातर्फे एक अभिनव उपक्रम हाती घेण्यात आला. त्यात किल्ल्यावरील ऐतिहासिक वास्तूंचा नामनिर्देश करणे व परिसराची स्वच्छता करणे हे मूळ उद्देश होते. त्याचबरोबर इतरांनी ठिकठिकाणी कोरून ठेवलेली अथवा लिहीलेली नावे पुसून टाकण्याचा प्रयत्न केला गेला.

दि. १७-२-९१ रोजी किल्ले तोरणा पदभ्रमण कार्यक्रम करण्यात आला. यात १२ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले. पुरंदर प्रमाणे येथेही मंडळाचा अभिनव उपक्रम पार पाडण्यात आला.

दि. २५ व २६ फेब्रु. दरम्यान मंडळातर्फे दुर्गदर्शन प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. लोकांच्या मनात किल्ले तसेच ऐतिहासिक वास्तूविषयी आस्था निर्माण करणे, तसेच किल्ल्यांची जपणूक करणे या हेतूने हे प्रदर्शन भरवले होते. प्रदर्शनात किल्ल्यांची प्रकाश चित्रे, विविध लेख, आवाहने, माहिती इ. प्रदर्शित करण्यात आली.

प्रदर्शनाला मिळालेल्या उत्तम प्रतिसादावरून प्रदर्शनाचा मूळ हेतू थोड्याफार प्रमाणात तरी सकल झाला असे वाटते.

दि. ३-३-९१ रोजी हेच प्रदर्शन मंडळाने पुण्यातील विठ्ठलवाडी रस्त्यावरील आनंदनगर येथे सादर केले. स्थानिक लोकांच्या मागणीवरूनच हे प्रदर्शन करण्यात आले. सुमारे १५० शालेय विद्यार्थी व त्यांच्या पालकांनी याचा लाभ घेतला. अशाप्रकारे मंडळाने जनजागृतीच्या क्षेत्रातही भरीव कामगिरी केली.

हे उपक्रम करताना प्राचार्य डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर तसेच अन्य अनेक प्राध्यापक व प्राध्यापकेतर कर्मचाऱ्यांचे उत्तम सहकार्य लाभले, त्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

प्राध्यापक व कर्मचारी सभासद- प्रा. रायकर, प्रा. श्री. व सौ. गंधे, प्रा. पांडे, प्रा. निकम, प्रा. झुंजारराव, प्रा. आल्हाट, प्रा. साळुंखे, प्रा. दत्ता लिमये, प्रा. टकले, प्रा. दीक्षित, प्रा. कु. देशपांडे, प्रा. कु. केळकर, प्रा. कु. मॅथ्यूज, प्रा. गोयल व प्रा. आनंद पाध्ये यांनी मंडळाच्या विविध कार्यक्रमांत सक्रीय सहभाग घेतला. तसेच प्राध्यापकेतर कर्मचारी सदस्या सौ. साळुंखे यांनीही वेळोवेळी सक्रीय सहभाग घेतला. महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व मंडळाचे विशेष सभासद श्री. सतीश भालेराव यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सभासद- स्वानंद कुलकर्णी, संदीप ओस्तवाल, कौस्तुभ नाडगीर, मंदार गुप्ते, मंदार फाटक, कु. सुषमा मोने, कु. शिल्पा बंगाले, कु. अपर्णा परांजपे, कु. कल्याणी रास्ते, कु. देव्यानी कुलकर्णी, अभिजित बेल्हेकर, योगेश दुर्गे, सम्राट ढोबळे, सचीन नाडकर, श्रीकांत जोशी, शाहू राजेंद्रभासले, राजेंद्र फाळके, शरद जुनवणे, राहुल बहुलीकर, कु. ऋचा नगरकर, कु. शिल्पा पुरंदरे, कु. चारुलता चौधरी, या सभासदांनी मंडळाच्या विविध उपक्रमांमध्ये सक्रीय सहभाग घेतला.

प्रा. सिताराम रायकर

अध्यक्ष

पदभ्रमण व पर्यावरण अभ्यास मंडळ

स्टाफ क्लब अहवाल

१९९०-९१ या वर्षात स्टाफ क्लबने अनेक नवे उपक्रम हाती घेतले व आपल्या सर्वांच्या सहकार्याने या उपक्रमांची सिद्धता झाली. या वर्षाच्या सुरुवातीला बोर्डाच्या (बारावी) परीक्षेत गुणवत्ताप्राप्त विद्यार्थ्यांचा त्यांच्या पालकांच्या उपस्थितीत सत्कार करण्यात आला. त्यानंतर कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षकपदावर श्री. चिंचोरे यांच्या स्वागताचा व मावळत्या पर्यवेक्षिका कु. परब यांना निरोपदानाचा कार्यक्रम झाला. भौतिकशास्त्र विभागातील श्री. डी. व्ही. जाधव यांना निवृत्तीप्रित्यर्थ भावपूर्ण निरोप देण्यात आला.

यंदा सुरुवातीलाच प्राध्यापक कक्षाचा विस्तार करण्यात आला. प्राध्यापक कक्षाच्या एकूण सजावटीत श्री. शेरीकर यांनी एक घड्याळ, प्रा. जोर्वेकर यांनी एक आरसा, डॉ. उजळंबकर यांनी गणपती तसबीर व भूगोल विभागाने जगाचा नकाशा दिला. त्याबद्दल या सर्वांचे आभार.

या वर्षी कार्यालयीन कर्मचारीही क्लबचे वर्गणीदार झाले आहेत. सहकाऱ्यांच्या सूचनेवरून महिन्यातून एकदा चहाबरोबर अल्पोपहार देण्याचा नूतन उपक्रम सुरु केला आहे. तसेच शिलकीतून टी क्लबसाठी आवश्यक वस्तू खरेदी करण्यात आल्या. कक्षातील कर्मचारी श्री. पासलकर, श्री. सणस व श्री. धनवट मनोभावे काम करतात. श्री. पासलकर अल्पोपहाराचे दिवशी स्वतः सुंदर पुष्परचना करून कक्षाच्या प्रसन्नतेत भर टाकतात,

याचा उल्लेख करताना अभिमान वाटतो. प्राध्यापक कक्षासाठी काही मासिके उपलब्ध करण्याची योजना प्रयोगशील असून त्यात पुढीलवर्षी जास्त लक्ष दिले जाईल.

वर्षाच्या शेवटी सर्व सभासदांना भेट म्हणून आवश्यक तेवढाच प्रकाश देणारा विद्युत् मंदादीप देण्यात आला. ही आगळी भेट सर्वांना मनापासून भावली. महाविद्यालयातील वेगवेगळ्या विभागाच्या सहकाऱ्यांनी गुणोन्नती, पदोन्नती, गौरवास्पद मान-सन्मान प्राप्त केल्याबद्दल संबंधितांचा सत्कार व अभिनंदनाचा कार्यक्रम योजला आहे. तसेच १८, १९ व २० एप्रिल रोजी सर्वांचे स्नेहसंमेलन आयोजले असून त्यात विविध खेळ, स्पर्धा, प्रदर्शन, नाटक, मनोरंजन व स्नेहभोजनाने सांगता असा भरगच्च कार्यक्रम आहे. वर्षभरातील या सगळ्या वाटचालीचे व कार्यक्रमांच्या यशस्वितेचे श्रेय आपल्या सर्वांच्या सहकार्यानेच साकार झाले याबद्दल ऋणनिर्देश जरूर करावसा वाटतो.

सदस्य

श्रीमती निर्मला मोने

श्री. आल्हाट

श्री. कांबळे

डॉ. पी. डी. कुलकर्णी

कार्यवाह

स्टाफ क्लब

ग्रंथालय-वार्षिक अहवाल

मार्च १९९१ अखेर ग्रंथालयातील ग्रंथांची संख्या ५१ हजार इतकी झाली. वरील ग्रंथांशिवाय एकूण ४० नियतकालिके व मुंबई आणि पुणे येथील वृत्तपत्रे ग्रंथालयासाठी घेतली जातात.

ग्रंथालय समितीत यावर्षी खालील सभासद होते.

- १) प्रा. प. स. चिरपुटकर, कार्याध्यक्ष
- २) डॉ. घाटे
- ३) डॉ. (सौ.) गंधे
- ४) डॉ. (सौ.) तावरे
- ५) प्रा. ए. व्ही. कांबळे
- ६) प्रा. (सौ.) साठम
- ७) श्री. द. गो. बापट (निमंत्रक)

विद्यापीठ अनुदान मंडळ, पुस्तक पेढी योजनेद्वारा यावर्षी १०० विद्यार्थ्यांना पुस्तकाचे संच वाटप करण्यात आले.

विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यासिका सकाळी ९ ते रात्री ८-३० पर्यंत खुली ठेवण्यात आली.

दरवर्षीप्रमाणे यंदाही ग्रंथालयाला मान्यवर संस्था आणि व्यक्ती यांजकडून भेटीदाखल ग्रंथ मिळाले.

द. गो. बापट

ग्रंथपाल

विद्यार्थी भांडार अहवाल १९९०-९१

महाविद्यालयाच्या वतीने चालविल्या जाणाऱ्या विद्यार्थी भांडाराचा अहवाल सादर करताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

शास्त्र शाखेकडील विद्यार्थ्यांना नेटक्या, सुबक प्रयोगवह्या वेळेवर उपलब्ध व्हाव्या लागतात. त्यामुळे प्रयोगशाळांची क्षमता वाढते.

या प्रयोगवह्या छापून घेऊन त्यांचे वितरण चालू शैक्षणिक वर्षात अतिशय शिस्तबद्ध पद्धतीने झाले. प्रयोगवही वितरणाच्या कामांत प्रा. चौधरी, श्री. शेंडकर आणि श्री. दळवी यांचे बहुमोल सहकार्य मिळाले.

प्रा. श्री. न. भिडे

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटी सेवक सहकारी पतपेढी मर्यादित

द्वारा मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे ४११००५.

र. नं. PNA / पुणे सिटी / BSR / २८९ / ८३

२३ जानेवारी १९८३ रोजी स्थापन झालेल्या प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटी सेवक सहकारी पतपेढी सध्या यशस्वीपणे वाटचाल करीत आहे. संस्थेची अधिकृत भागभांडवल मर्यादा रु. ५,००,०००/- असून ३० जून १९९० अखेर जमा भागभांडवल रुपये २,८४,४८०/- आहे. आज रोजी संस्थेची सभासद संख्या १५८ असून तातडी आणि दीर्घमुदत कर्जापोटी संस्थेने जवळ जवळ रु. १०,००,०००/- चे कर्ज वाटप केले आहे. ही सुविधा उपलब्ध करून देण्यास पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेचे बहुमोल सहकार्य लाभले आहे. अशा प्रकारे पतपेढीकडून सभासदांना कर्ज सुविधेचा लाभ मिळालेला आहे.

संस्था जास्तीतजास्त स्वयंपूर्ण होण्यासाठी दीर्घमुदत कर्जातून ५ टक्के रक्कम भाग खरेदी पोटी जमा करून घेते. त्याशिवाय सभासदांच्या पगारातून दरमहा रुपये ५०/- प्रमाणे भाग वर्गणीपोटी संस्थेकडे जमा होतात. आजपर्यंत संस्थेने सभासदांना दरवर्षी १० ते १२ टक्यापर्यंत लाभांश दिलेला आहे.

आपली संस्था सभासदांना दीर्घमुदत कर्जापोटी रु. २०,०००/- व तातडीची सोय म्हणून रुपये १,०००/- देऊ शकते. पतपेढीकडे जास्तीतजास्त लोक आकर्षित होत असून चालू आर्थिक वर्षात २० सभासदांची वाढ झाली आहे.

संस्थेची सर्वांगीण प्रगती आणि यशस्वी वाटचाल यासाठी खालील संचालक मंडळ सतत कार्यरत असते.

१) श्री. कवडे एस. बी.	अध्यक्ष
२) श्री. आल्हाट व्ही. बी.	उपाध्यक्ष
३) श्री. दळवी रघुनाथ	सचिव
४) श्री. आन्हाड विष्णुपंत	उपसचिव
५) श्री. गोखले के. एम्.	कर्ज समिती अध्यक्ष
६) श्री. कदम व्ही. एस्.	कर्ज समिती उपाध्यक्ष
७) श्री. जगताप के. एस्.	ट्रेझरर

अध्यक्ष

कवडे एस. बी.

(एम. ए. बी. लिब्. एस्सी.)

सचिव

दळवी रघुनाथ एस.

मराठी वाङ्मय मंडळ १९९०-९१

‘कोहसिप’ योजनेच्या अंतर्गत दि. २५ ते २७ ऑक्टोबर १९९० दरम्यान ‘समकालीन मराठी साहित्य’ या विषयावरील चर्चासत्र मराठी विभागाच्या वतीने संपन्न झाले. या चर्चासत्रात १९८०-९० या दशकातील कथा, कादंबरी, कविता, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र आणि वैचारिक ललित गद्य निर्मित साहित्यावर निबंधवाचन व चर्चा झाली. प्रस्तुत चर्चासत्राचे उद्घाटन श्रीमती शांता शेळके यांनी केले.

चर्चासत्राच्या पहिल्या दिवशी डॉ. अरुणा ढेरे यांनी ‘कविता’ या निबंधाद्वारे ‘या दशकातील कवितां-विषयी बोलताना, लिहिताना, चर्चा करताना आपण यापूर्वीच्या दशकातल्या कवितेविषयी विचार करण्याची शक्यता आहे’ असे सांगून या दशकातील कवितांचा परामर्श घेतला.

‘कथा’ या निबंधाद्वारे डॉ. यशवंत पाठक यांनी ‘या दशकात चर्चा प्रधान किंवा श्लील अश्लीलतेच्या संदर्भात चर्चा केली याची आवर्जून नोंद घ्यावी, अशी कथा झाली नाही. नूतन लेखकवर्ग आपल्या जाणीवा व्यापक पातळीवर नेऊ शकले नाहीत. सार्वत्रिक परिवर्तनाचे वारे महाराष्ट्रात आले पण मराठी मने मात्र त्याच त्या आवर्तात अडकून पडली आहेत.’ सकस कथा मराठीत येण्याची आवश्यकता त्यांनी प्रतिपादन केली.

‘नाटक’ या निबंधात डॉ. वि. भा. देशपांडे यांनी ‘गुणवत्तात्मक नाटके बाढायला हवीत, नाटके अनुभवाच्या पातळीवर जायला हवीत व नवीन काही सांगू इच्छिणारे नाटककार दुमिळ होत आहेत.’ अशी खंत व्यक्त केली.

‘चरित्र’ या निबंधात डॉ. कल्याणी दिवेकर यांनी या दशकातील चरित्रांचा आढावा घेताना चरित्र वर्गीकरण, प्रेरणा, भूमिका, विश्वसनीयता, कल्पकता, वाङ्मयीन मुल्ये या मुद्द्यांच्या आधारे आपले विचार प्रस्तुत केले.

‘आत्मचरित्र’ या निबंधाद्वारे डॉ. स्नेहल तावरे यांनी स्त्री आत्मचरित्राबाबत व पुरुष आत्मचरित्राबाबत आपले निष्कर्ष मांडले. ‘विशेषतः पुरुष आत्मचरित्रात स्त्री-आत्मचरित्राप्रमाणे सत्य सांगण्याच्या स्पर्धेचे दर्शन होत नाही, कादंबरीच्या थाटाची आत्मचरित्रे अधिक प्रसिद्धी पावली तर दलित आत्मचरित्रे मात्र झोतात आली. आत्मचरित्र हा एक चकवा आहे. हे समकालीन वाङ्मयातून पटते’ असे प्रकटीकरण केले.

‘कादंबरी’ या निबंधात डॉ. विजया देव यांनी ‘गतकालाचा मागोवा घेण्याची वृत्ती दिसते. पण भाषा मात्र इतिहासकालाशी संबद्ध नाही. पौराणिक व वैज्ञानिक कादंबऱ्यांमध्ये मराठी मनाची गुंतगुंत यशस्वीपणे दर्शविलेली नाही. भाषा व निवेदनात प्रयोगशीलता आढळत नाही’ असे प्रतिवादन केले. डॉ. नीलिमा गुंडी यांनी वैचारिक ‘लेखन’ या विषयावरील अभ्यासपूर्ण निबंध चर्चासत्रात सादर केला.

चर्चासत्राचा समारोप डॉ. ग. ना. जोगळेकर यांच्या सम्यक भाषणाने झाला.

‘जगबुडी’ या वामन पात्रीकर लिखित व पारितोषक विजेत्या कादंबरीत अकरावीतल्या पुढील विद्यार्थ्यांनी अभिप्राय वाचन केले.

१) अवधूत कुलकर्णी	११ वी	(अ)
२) अशोक बोडके	”	”
३) कु. भाग्यश्री पाटेकर	”	”
४) भूषण संचेती	”	(जे)
५) कु. रुपाली देवरे	”	(जे)

गो. म. कुलकर्णी यांचे ‘जगबुडी’ कादंबरीवर अध्यक्षीय व्याख्यान झाले.

डॉ. स्नेहल तावरे
(मराठी विभाग)

साहित्य-संघटना

आपल्या महाविद्यालयातील कलाशाखेकडील भाषा व सामाजिक शास्त्रांच्या संदर्भात साहित्य संघटनेच्या विद्यमाने मराठी, इंग्रजी, मानसशास्त्र, राज्यशास्त्र विभाग यांनी पुढील कार्यक्रम आयोजित केले.

मराठी विभागातर्फे 'समकालीन मराठी साहित्य' या विषयावर चर्चासत्र आयोजित केले गेले. त्यात १९८०-१९९० या दशकातील कथा, कविता, कादंबरी, नाटक, चरित्र व आत्मचरित्र, वैचारिक ललित गद्य अशा विविध वाङ्मय प्रकारांवर चर्चा केली गेली. या कार्यक्रमाचे उद्घाटन ज्येष्ठ कवयित्री श्रीमती शांता शेळके यांनी केले. या चर्चासत्रात अरुणा ढेरे, डॉ. निलीमा गुंडी, डॉ. विजया देव, डॉ. कल्याणी दिवेकर, डॉ. स्नेहल तावरे, डॉ. वि. भा. देशपांडे यांनी सहभाग घेतला. त्याचबरोबर मराठी विभागाने कविता पाठांतर स्पर्धा, प्रकल्प स्पर्धा आयोजित केली. 'बालकवींच्या कविता' या विषयावर प्रा. अरविंद कुलकर्णी यांचे व्याख्यान व 'जगबुडी' कादंबरी चर्चासत्र आयोजित केले. या सर्व कार्यक्रमांसाठी प्रा. डॉ. वि. भा. देशपांडे, व प्रा. डॉ. स्नेहल तावरे यांचे मार्गदर्शन लाभले.

इंग्रजी विभागातर्फे सत्राच्या प्रारंभीच उद्घाटनाचा कार्यक्रम आयोजित केला गेला. त्या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान डॉ. सुधाकर पांडे व प्रमुख पाहुण्यांचे स्थान प्रा. बी. एन. कुलकर्णी यांनी भूषविले. इंग्रजी विभागाच्या वतीने "What's the Good Word" ही स्पर्धाही आयोजित केली गेली, त्याचबरोबर तीन इंग्रजी चित्रपटही दाखविण्यात आले. सत्राच्या अखेरीस चिन्मया मिशनच्या श्रीमती स्मृतीजी यांचे 'Man to Superman' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले. या सर्व कार्यक्रमांसाठी इंग्रजी विभागाच्या सर्व प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले.

मानसशास्त्र परिषदेचे पाचवे अधिवेशन एस. एन. डी. टी. महाविद्यालयात पार पडले, त्यात आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला, त्याचबरोबर द्वितीय व तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थिनींनी 'वाडिया हॉस्पिटल' पुणे येथे शैक्षणिक भेट देऊन मनोविकृतीचे विविध नमुने प्रत्यक्ष पाहिले, 'कामायनी' या मतिमंदांच्या शाळेस भेट देऊन मतिमंदांचे प्रकार व त्यांचे शिक्षण याची माहिती मिळविली. या सर्व कार्यक्रमात प्रा. सौ. सुधा शाळीग्राम यांचे मार्गदर्शन लाभले.

राज्यशास्त्र विभागातर्फे पहिल्या सत्रात प्रथम, द्वितीय, तृतीय वर्षातील सर्व विद्यार्थ्यांकरिता "पं. जवाहरलाल नेहरू" विषयावर एक निबंध स्पर्धा आयोजित केली, दुसऱ्या सत्रामध्ये "डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार" या विषयावर निबंध-स्पर्धा आयोजित केली. दोन्ही निबंध स्पर्धांचा पारितोषक वितरण समारंभ प्रा. डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांचे हस्ते पार पडला. त्याचप्रमाणे 'धर्मनिरपेक्षता व भारतीय राज्यघटनेतील धर्मस्वातंत्र्य' या विषयावर प्रा. डॉ. उल्हास बापट यांचे व्याख्यान आयोजित केले. 'आखाती युद्ध' या विषयावरही विभागातर्फे व्याख्यान आयोजित केले. यंदाच्या वर्षी विविध व्याख्यान स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, स्पर्धा परीक्षा या उपक्रमात विभागातील प्राध्यापकांनी मार्गदर्शन केले, त्यात मनिषा काकडे, चंद्रशेखर कुथे या विद्यार्थ्यांनी उत्तम कामगिरी बजावली. प्रा. डॉ. शं. ना. नवलगुंदकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रा. सुनिल कवडे यांनी या सर्व कार्यक्रमांचे यशस्वी आयोजन केले.

वरील सर्व कार्यक्रमांच्या संयोजनात सहकारी प्राध्यापक, कार्यालयीन अधिकारी आणि कर्मचारी वर्ग यांचे सहकार्य लाभले.

डॉ. मुकुंद महाजन

अध्यक्ष

साहित्य संघटना

मॉडर्न-११।२९

वाणिज्य संघटना

प्राध्यापक सदस्य-

प्रा. संजीवनी राहणे

प्रा. अशोक कांबळे

प्रा. जीविता गुजर

प्रा. रेखा आगाशे

प्रा. अमृता कुलकर्णी

विद्यार्थी सदस्य- कु. प्रिया शाह

कु. मोनाली पाठक

संघटनेतर्फे विद्यार्थ्यांसाठी ह्या वर्षात खालील कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

१. भित्तीपत्रक

विद्यार्थ्यांनी 'प्रदूषण' ह्या विषयावर अंक तयार केला होता. त्यासाठी भूगोल विभागाचे प्रा. अहिरराव व प्रा. आल्हाट ह्यांनी विद्यार्थ्यांना सहकार्य केले.

२. वाणिज्य प्रश्नमंच

विद्यार्थ्यांसाठी वाणिज्य विषयाशी संबंधित प्रश्नोत्तरांचा कार्यक्रम करण्यात आला.

३. स्पर्धा

१. जाहिरात स्पर्धा- ही स्पर्धा कनिष्ठ व वरिष्ठ अशा दोन गटात घेण्यात आली. अभिनव कला महा-विद्यालयाचे प्रा. पवार या स्पर्धेचे परीक्षक होते.

२. वादविवाद स्पर्धा- वाणिज्य व अर्थशास्त्र ह्या विषयांच्या संबंधित विषयावर वादविवाद स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. ह्या स्पर्धेचे प्रायोजक 'सेठ बालचंद हिराचंद ट्रस्ट' होते. उपप्राचार्य प्रा. गोसावी व प्रा. सौ. विनीता कुलकर्णी ह्यांनी स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून काम केले.

४. व्याख्यान

ह्या वर्षी विद्यार्थ्यांसाठी खालील व्याख्यान आयोजित करण्यात आली.

१. श्री. अगरवाल यांचे 'Small Scale Industries Formation and Development' ह्या विषयावर व्याख्यान झाले.

२. श्री. पिंगळे ह्यांचे (MITCON) 'Difficulties of Small Scale Industries and Role of Government in relation to Small Scale Industries' ह्या विषयावर भाषण झाले.

३. श्री. किरण गांधी (MRA) ह्यांचे 'Moral Values of Business' ह्या विषयावर व्याख्यान झाले.

४. ह्या वर्षी प्रथम वर्ष वाणिज्यासाठी, अभ्यासक्रमाचा एक भाग म्हणून, प्रायोगिक परीक्षा सुरू करण्यात आली आहे. त्यासाठी विद्यार्थ्यांसाठी खालील मार्गदर्शनपर भाषणे आयोजित करण्यात आली.

विषय	व्याख्याता	भाषणाचा विषय
Marketing Salesmanship and Publicity	श्रीमती भाग्यश्री रानडे डॉ. आनंद फडके	Market Research Misleading advertisements by Pharmaceutical Companies
Banking and finance	श्री. उफळ श्री. सुब्बाराव	Methods of remittances Negotiable instruments
Secretarial Practice and Company Management	श्री. प्रसाद साठे श्री. आजगावकर	Role of Company Secretary Government Company

६. कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींसाठी ' किशोरी अवस्थेतील मुलींच्या समस्या ' ह्या विषयावर डॉ. श्री. कुलकर्णी ह्यांचे भाषण व Film show आयोजित करण्यात आला.

७. वाणिज्य संघटनेटर्फे आयोजित विविध उपक्रमांचा पारितोषिक वितरण समारंभ दिनांक ९ फेब्रुवारी रोजी झाला. ह्या प्रसंगी प्रा. पवार-अभिनव कला महाविद्यालय, आणि प्रा. प्रमोद पारखी कार्याध्यक्ष कॉसमॉस बँक, ह्यांची भाषणे झाली.

वरील कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांनी उत्साहाने भाग घेतला. ऑफिसमधील श्री. पानसे ह्यांनी सर्व कार्यक्रमासाठी सहकार्य केले.

सौ. संजिवनी राहणे
कार्याध्यक्षा, वाणिज्य-संघटना

Science Association

Report 1990-91

The year 1990, was marked by various kinds of activities organised by Science Association. Prof. S. C. Gupte, Vice Chancellor, University of Poona inaugurated the activities of the association. A Wall-Paper activity was also inaugurated by him. This was the new activity started this year in which students under the guidance of their teachers displayed various interesting knowledgeable articles on a special notice board. The wall papers were displayed by Botany, Statistics, Chemistry, Mathematics departments. Students and teachers appreciated this activity and have promised to display wall papers throughout next year.

In order to cultivate good reading & good writing habits amongst the students, an essay competition was organised by the association for both junior & senior college students. The topics for essays were :

- 1) Migratory Birds
- 2) Population Explosion
- 3) Computer and Common Man
- 4) Save Environment
- 5) India's Space Programme

We received a very good response for the competition. 32 students participated in it, the quality of essays was also good. The result of the competition is as following.

(1) First Prize

The first prize is jointly awarded to –

(a) Medha R. Baviskar	T. Y. B. Sc. (Chemistry)
(b) Kirti V. Deo	T. Y. B. Sc. (Zoology)

The second prize is awarded to –

(a) Shaikh Nek Parveen Husen	T. Y. B. Sc. (Zoology)

(3) Third Prize

The third prize is jointly awarded to –

(a) Shubhangi Kadam	XII Sc. (C)
(b) Jyoti S. Joshi	T. Y. B. Sc. (Botany)

Consolation Prizes were awarded to –

(a) Anuradha S. Bhosale	T. Y. B. Sc.
(b) Revati S. Krishnan	XI Sc. (C)
(c) Vaishali S. Khedkar	XII Sc. (F)

The assessment of essays was a tedious job. All the staff members of the science wing, marathi & english departments co-operated actively & thus they relieved the association members from a big burden.

The 2nd term is always for various competitions, quiz contests etc. and science association is no exception. Science Quiz contest was conducted this year. 120 students in 24 different teams took part in the contest.

There were four preliminary rounds & a final round. The following students were declared winners.

I Prize

1) Deore Youngesh A.	T. Y. B. Sc.
2) Kulkarni Harsha M.	T. Y. B. Sc.
3) Odak Jyotsna S.	T. Y. B. Sc.
4) Kunchur Bharati G.	T. Y. B. Sc.
5) Bhagat Anjali A.	T. Y. B. Sc.

II Prize

1) Deepak Mulajkar	XI (C)
2) Amith Kasodekar	XI (F)
3) Devdutta Halbe	XI (C)
4) Ajay Parudkar	XI (C)
5) Rahul Athale	XI (C)

११ \

III Prize

1) Sapna Ajeet Kishore	T. Y. B. Sc.
2) Rekha L. Sharma	T. Y. B. Sc.
3) Medha R. Baviskar	T. Y. B. Sc.
4) Sandhya Dhadge	T. Y. B. Sc.
5) Sharda Umarkhedi	T. Y. B. Sc.

In addition to college quiz contest, our students also participated in various other science quizzes & general quiz contests. These include Indian Physics Association quiz contest, Shyam Memorial Quiz Contest organised by A. F. M. C., Chemiad etc. Our student Vilas Rao of F. Y. B. Sc. got 2nd prize in the Chemiad competition organised by University Deptt, of Chemistry.

There were guest lectures arranged by various departments. Guests invited this year include, Prof. Anil Gore from stats department, Poona University, shri. P. G. Vaidya Head Master, Apte High school, Prof. Shashiknt Datey from C - DAC.

Science Association also arranged a visit to NIC [National Informatics Center] for the benefit of S. Y. & T. Y. students, Mrs. Gupta a programme officer of NIC gave a lecture regarding the functions of NIC & about prospects in the field of computers & informatics. The actual working of super computer was demonstrated to the students.

Thus, the activities of science association were full of enthusiasm. The credit goes to the full hearted participation and initiative taken by the members of science association.

Dr. Sulbha Deuskar
Chairman

Department of Botany

An orientation course of four weeks period conducted by Academic Staff College, University of Poona, was attended by Prof. R. S. Zunjarrao in February - March, 1991. Dr. (Mrs.) K. R. Gandhe attended a refresher course sponsored by U. G. C. ; conducted by Department of Environmental Science, University of Poona, in March, 1991. An abstract of paper entitled " Effect of storage period on seed viability and seedling vigour of cashew. (*Anacardium occidentale* L.)" by Dr. A. K. Pande and Prof. R. S. Zunjarrao has been published in the proceedings of " National Seminar on Modern Trends in Botany " Organized by Department of Botany, University of Poona, Pune-7. In the same proceedings an abstract of paper entitled " Critical notes on Indian Ustilaginales : I. *Neovossia* and *Tilletia* " by prof. S. M. Kelkar and Dr. R. V. Gandhe; and another paper entitled, " In vitro regeneration from seedling organs of *Guizotia abyssinica* Cass, var. GA-11 and *Sahyandri* " by Prof. T. D. Nikam have also been published. Miss S. M. Kekar and Mr. T. D. Nikam have presented above mentioned papers in the seminar.

About Small Industry Education and Training

The Progressive Education Society's Modern College, Shivajinagar, Pune-5 has undertaken Socially Utilitarian Education Programme most needed for the informal sector as a whole and self-employment career in particular. We have successfully launched a one year diploma in "Small Industry Entrepreneurship and Venture Management" to help those potential individuals who want to start their own small industrial units. This diploma course was inaugurated on 1st November, 1990 at the hands of Shri T. K. K. Bhagwat, Chairman and Managing Director, Bank of Maharashtra and Shri. B. K. Ghose, Director, N. I. B. M. Pune. This course has given an extremely encouraging feedback both from the faculty and the trainees.

We then inaugurated a certificate course in "Small Industry Personnel Development" deemed quite useful for those who wish to serve the Small Industry in different personnel capacities. We have designed this course in a most practical form so that the trainees would employ themselves successfully and gainfully in the small industry activity. This trained and motivated workforce, we are sure, will add to the effective and efficient working of the small units. Our new course, thus, would aim at the twin objectives of "Employment and Productivity" in the field of small industry.

This educative endeavour is born out of the extensive research carried out by Dr. A. D. Pathre under the I C. S. S. R. Project (New Delhi) taking a sample of 300 small industries located in and around Pune - Pimpri - Chinchwad industrial belt and 1300 final year students of various Technical and Nontechnical Colleges from six major cities and seven leading universities of our country. Our efforts are guided by such eminent people as Dr. P. R. Dubhashi (Vice-chancellor, Goa University), Prof V. G. Bhide (Ex-Vice-chancellor, Poona University), and Prof. P. D. Malgaonkar (Ex-Principal, Director SIET, Hyderabad). We have been receiving good co-operation from various institutions such as MITCON, Maharatta Chamber of Commerce, Pune, Science and Technology Park, University of Poona in carrying out such programmes.

A number of small industrialists, professionals, from the banks and the government departments, are associated with our activities. To name a few-Dr. Dilip Shukla (Senior General Manager, Business Development, Eagle Flask Industries Limited), Dr. Avinash D. Kulkarni (Chairman and Managing Director Litel Pvt. Ltd., Pune-29), Shri S. D. Rege (Chairman, Lensel Optics Private Limited, Pune-19), Shri N. G. Paranjape (Chairman, Managing Director, Paranjape Metal Shapers, Pune-16), Shri G. R. Bharitkar (Director, Siporex India Limited, Pune-36), Shri P. M. Jog (Managing Director, D' Rona Rohitra Private Limited, Pune-29), Shri, Hemant Kale (Hemal Udyog, Pune-18 Mr. &

Ms. F. P. Cama of Magnum Pvt. Ltd, Pune are some of the resourceful industrialist actively involved in our novel Industrial Education and Training Programme.

Besides, State Bank of India, Bank of Baroda, Bank of Maharashtra and Canara Bank (through their Poona Based Offices) have been rendering us extremely useful help in our training activities.

District Industrial Centre (Pune), MSFC (Pune), WMDO (Pune) and host of other institutions are coming forward to share our responsibility in this new practice oriented educative effort for the promotion of industrial activity specially in the Small Sector.

We have initiated this endeavour and many individuals and institutions have joined us in seeing this as a positive success.

This novel educative programme would not have seen the light of the day without most encouraging support by the Management of the Progressive Education Society. Dr. S. N. Nivalgundkar, our beloved principal has been the mainspring of our hope and pursuit in this challenging task.

Dr. A. L. Pathre
Vice Principal and
The Programme Director (SIET).

स्टाफ कल्चरल क्लब

मॉडर्न महाविद्यालय, स्टाफ कल्चरल क्लबने वार्षिक स्नेहसंमेलनानिमित्त बबन प्रभू यांचे 'झोपी गेलेला जागा झाला' या तीन अंकी नाटकाचा प्रयोग भरत नाट्य मंदिर पुणे येथे शुक्रवार १९ एप्रिल ९१ रोजी सादर केला. त्यासाठी खालील व्यक्तींचे मोठे योगदान लाभले.

(१) श्री रंगा संत (दिग्दर्शक) (२) अनिरुद्ध खुटवड, जयंत मोरे (प्रकाश) (३) श्रीपाद आमले, अशोक काळे (संगीत) (४) गिरीश कानिटकर, मुकुंद पाचारणे (नेपथ्य) (५) अनंत जोशी (रंगभूषा) (६) सौ. मेघा काळे, श्रीधर विसाळ, अर्चना गोन्हे (पाहुणे कलाकार) (७) दत्ता लिमये, राजीव कुलकर्णी अनिल वनकळस, आनंद पाध्ये, नरेंद्र नायडू, महेंद्र गोहेल, त्र्यंबक लाळे, सविता देशपांडे, आरती बेंद्रे, मनिषा पवार (स्टाफ मधील कलावंत)

कार्यालयीन अहवाल (१९९०-९१)

(१) राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती :

(१) कु. नहार ललित रमेशचंद्र	११ वी शास्त्र
(२) कु. खंडागळे निलीमा लक्ष्मण	"
(३) श्री. कुलकर्णी मकरंद सदाशिव	"
(४) श्री. खेडकर संतोष नारायण	"
(५) श्री. भागवत किशोर गोरक्षनाथ	"
(६) श्री. गायकवाड विश्वनाथ रंगनाथ	"
(७) कु. फुगे रोहिणी तुकाराम	"
(८) कु. इसावे मनिषा दगडू	"
(९) श्री. पासलकर नितीन हिरामण	"
(१०) कु. मोरे कुमुद दत्तात्रय	"
(११) श्री. आठल्ये राहुल रमेश	"
(१२) श्री. जोशी निरंजन सुधीर	१२ वी शास्त्र
(१३) कु. चव्हाण शिल्पा रमेश	"
(१४) कु. कदम कल्पना राजाराम	"
(१५) कु. कानडे अलका रामेश्वर	"
(१६) कु. करमरकर ज्योती सुभाष	"
(१७) श्री. कोकड प्रसन्न अभिमन्यू	"
(१८) श्री. मरकळे संजय श्रीधर	"
(१९) श्री. पिगळे मिलिंद मोहन	"
(२०) कु. राक्षे सीमा निवृत्ती	"
(२१) कु. राणे ऋतुराज राजाराम	"
(२२) श्री. आहेर बाळासाहेब ज्ञानेश्वर	"
(२३) कु. पाटील प्रिती घनःश्याम	"
(२४) कु. बोचरे सुरेखा भागवत	"
(२५) कु. तोरणे दिपांजली विजय	"
(२६) श्री. औटी बाबाजी सावकार	प्र. व. शास्त्र
(२७) श्री. काळे राहुल संभाजी	"
(२८) कु. मंत्री नीता शिवनाथ	द्वि. व. वाणिज्य
(२९) श्री. ढोकळे दिगंबर मारुती	द्वि. व. शास्त्र
(३०) श्री. परचुरे केदार श्रीकांत	"
(३१) कु. हुसेन शिरीन अबीद	द्वि. व. संगणकशास्त्र
(३२) कु. कानवडे वैजयंती प्रभाशंकर	"
(३३) कु. इनामदार अपर्णा अशोक	तृ. व. कला
(३४) कु. गवसणे माधुरी रेवणसिद्ध	तृ. व. शास्त्र
(३५) श्री. राजपूत हेमंतकुमार दत्तसिंग	तृ. व. संगणकशास्त्र

(३६) कु. आगटे अनिता अनिल	तृ. व. वाणिज्य
(३७) कु. चौगुले वैशाली अशोक	"
(३८) कु. गुणे शिल्पा पद्माकर	"
(३९) श्री. कुलकर्णी रविद्र सुधाकर	"
(४०) कु. निपुणगे अश्विनी शाम	"
(४१) कु. पुरंदरे संगीता श्रीरंग	"
(४२) कु. सूर्यवंशी अपर्णा शंकर	"

(२) राज्य सरकारची खली गुणवत्ता शिष्यवृत्ती :

(१) श्री. पारसनीस गोपाळ धुंडीराम	११ वी शास्त्र
(२) श्री. अभ्यंकर लोकेश विद्याधर	"
(३) श्री. जोशी निरंजन सुधीर	१२ वी शास्त्र
(४) कु. चोरडिया अर्चना अशोक	"
(५) कु. धोंडे वर्षा भगवंतराव	प्र. व. शास्त्र
(६) कु. जोशी ललिता मधुकर	"
(७) श्री. भालेराव अमित अशोक	"
(८) श्री. देशपांडे आनंद प्रकाश	"
(९) कु. शेणार्ई अर्चना आण्णाप्पा	"
(१०) कु. कोटकर विद्या सुखदेव	"
(११) कु. परदेशी पद्मजा शिवनारायणसिंग	"
(१२) कु. सारंग शिल्पा बालाजी	"
(१३) श्री. केदार राजेंद्र दयानंद	प्र. व. संगणकशास्त्र
(१४) कु. चक्रवर्ती शमामली दुर्गादास	द्वि. व. शास्त्र
(१५) कु. खोत अनिता दत्तात्रय	तृ. व. कला
(१६) कु. कुलकर्णी हर्षा मधुकर	तृ. व. शास्त्र
(१७) कु. तिवारी मेघा अशोक	"

(३) साठे फौंडेशन ट्रस्ट शिष्यवृत्ती :

(१) कु. सपकाळ सुजाता भिकाजी	११ वी शास्त्र
(२) कु. जोशी सुषमा दत्तात्रय	द्वि. व. शास्त्र
(३) श्री. खोपडे प्रवीण माधव	द्वि. व. संगणकशास्त्र
(४) श्री. महामुनी प्रशांत पुरुषोत्तम	"

(४) प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांना मिळणारी शिष्यवृत्ती :

(१) श्री. लेले अमित सूर्यकांत	१२ वी शास्त्र
(२) श्री. आचार्य प्रसाद रामचंद्र	१२ वी शास्त्र

(५) ई. बी. सी. शिष्यवृत्ती :

(१) श्री. कोरडे अमोल शंकर	११ वी शास्त्र
(२) श्री. पाटकर सुभाष वसंत	११ वी वाणिज्य
(३) कु. शेळके रचना अशोक	"

(६) सैनिकांच्या मुलांना मिळणारी फी सवलत :

- (१) कु. शिंदे वैशाली यशवंत
- (२) श्री. माळी गणेश वसंत
- (३) कु. बर्वे मेघा शशिकांत
- (४) कु. सावंत सुदर्शना श्रीरंग
- (५) श्री. कदम अनिल दादू

११ बी कला
११ बी शास्त्र
द्वि. व. वाणिज्य
प्र. व. वाणिज्य
तृ. व. शास्त्र

(७) स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना मिळणारी फी सवलत :

- (१) श्री. देशपांडे ओंकार शंकर

तृ. व. वाणिज्य

(८) माजी सैनिकांच्या मुलांना मिळणारी फी सवलत :

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

३१ विद्यार्थी
५४ विद्यार्थी

(९) श्री. गणेश मनोहर व शंकरराव गणेश दाते यांचे धर्मदाय संस्था, पुणे-यांचे आर्थिक सहाय्य :

- (१) कु. गंडाले अपर्णा नरहरी
- (२) देवळालीकर नितीन रामचंद्र
- (३) कु. गंडाले उत्तरा नरहरी
- (४) कु. पाठक मृदुला दत्तात्रय

द्वि. व. वाणिज्य
तृ. व. वाणिज्य
"
"

(१०) ई. बी. सी. फी सवलत :

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

९१ विद्यार्थी
५१७ विद्यार्थी

(११) प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना मिळणारी फी सवलत :

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

३६ विद्यार्थी
९२ विद्यार्थी

(१२) एस्. एस्. सी. डी. एड. फी सवलत विद्यार्थी :

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

०४ विद्यार्थी
०४ विद्यार्थी

(१३) मुलींना मिळणारी मोफत शिक्षण योजना :

- कनिष्ठ महाविद्यालय (फक्त विद्यार्थिनीसाठी)

११०५ विद्यार्थिनी

(१४) भारत सरकारची शिष्यवृत्ती : (मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी)

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

१२५ विद्यार्थी
१५० विद्यार्थी

(१५) महाराष्ट्र राज्य शासनाची फी सवलत (मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी) :

- कनिष्ठ महाविद्यालय
- वरिष्ठ महाविद्यालय

७५ विद्यार्थी
१५० विद्यार्थी

(१६) महाविद्यालयीन शिष्यवृत्ती :

- कनिष्ठ महाविद्यालयीन
- वरिष्ठ महाविद्यालयीन

७५
१००

(१७) महाविद्यालयीन फी सवलत :

०५ विद्यार्थी

बी. एड. / डी. एच. ई. पदवीप्राप्त शिक्षक

(१) श्री. एल. डब्ल्यू गाजरे	रसायनशास्त्र
(२) डॉ. सौ. क. आ. हर्डीकर	मराठी
(३) कु. एस. एम. गायतोंडे	गणित
(४) सौ. एस. व्ही. कुवळेकर	जर्मन

अन्यत्र संघी मिळाल्यामुळे महाविद्यालय सोडून गेलेले :

- (१) प्रा. श्री. जयवंत अहिवळे
- (२) कु. भोसले एन. एम.

सेवानिवृत्त-

१९७० पासून मॉडर्न महाविद्यालयात काम करणारे लॅब टेक्निशियन श्री. दशरथ विश्वनाथ जाधव,
हे दिनांक ३१-८-९० पासून महाविद्यालयातून सेवा मुक्त झाले.

कनिष्ठ महाविद्यालयीन नवीन नेमणुका

(१) श्री. चंद्रकांत त्र्यंबकराव प्रधान	संस्कृत विषय
(२) सौ. विजयालक्ष्मी रमेश रेवणकर	इंग्रजी
(३) सौ. सुनिता अनिल नाडगीर	हिन्दी विषय
(४) सौ. नाकडे पौर्णिमा भागवत	मराठी विषय
(५) सौ. मारवले अपर्णा चंद्रशेखर	विद्युतशास्त्र विषय
(६) कु. मॅथ्यू मोलेथॅरियल बीनू	गणित विषय
(७) सौ. राजाध्यक्ष कांचन भरत	गणित विषय
(८) कु. गायतोंडे सुजाता मधुकर	गणित विषय
(९) श्री. झगडे रामचंद्र विठ्ठल	भूगोल विषय
(१०) सौ. कुलकर्णी अमृता श्रीकांत	वाणिज्य विषय
(११) सौ. थिटे अश्विनी प्रमोद	वाणिज्य विषय
(१२) श्री. लिमये दत्तात्रय लक्ष्मण	अर्थशास्त्र विषय
(१३) सौ. ढोणसळे सुधा अश्विनीकुमार	अर्थशास्त्र विषय
(१४) श्री. शेरीकर विनय मुरलीधर	शा. शिक्षण विषय
(१५) सौ. कुवळेकर संजीवनी विनय	जर्मन विषय
(१६) श्री. बापट दत्तात्रय गोविंद	ग्रंथालय शास्त्र
(१७) श्री. गाजरे लीलाधर वामन	रसायनशास्त्र विषय
(१८) सौ. खाबटे सुरेखा सुरेश	जीवशास्त्र विषय
(१९) सौ. (डॉ.) कल्याणी आनंद हर्डीकर	मराठी विषय
(२०) सौ. घाणेकर माधुरी एस.	संगणकशास्त्र विषय
(२१) कु. देशपांडे सविता शामराव	रसायनशास्त्र विषय

- (२२) कु. पवार मनिषा भगवंतराव
 (२३) श्री. कडुसकर राजेंद्र गोपाळ
 (२४) कु. कुलकर्णी अर्चना नीलकंठ
 (२५) सौ. सुप्रिया केलोवकर

विद्युतशास्त्र विषय
 विद्युतशास्त्र विषय
 विद्युतशास्त्र विषय
 मराठी विषय

वरिष्ठ महाविद्यालयीन नवीन नेमणुका

- (१) श्री. टकले लालासाहेब लक्ष्मण
 (२) सौ. जोशी अरुंधती दिलीप
 (३) श्री. झुंजारराव राजेंद्र शंकरराव
 (४) कु. केळकर इंद्रायणी प्रमोद
 (५) श्री. व्हन्कळस अनिल मासू
 (६) श्री. पाध्ये आनंद धनंजय
 (७) कु. गुट्टीकर जी. एस.
 (८) कु. केळकर एस. एम
 (९) सौ. बोकील नीता एम.
 (१०) सौ. वर्तक संध्या अनिल
 (११) सौ. शिलोश्री अपर्णा रविंद्र
 (१२) श्री. कवडे सुनील जयसिंग
 (१३) कु. बेंद्रे जे. एन.
 (१४) श्री. शेलार एस. एम.

संख्याशास्त्र विषय
 गणित विषय
 वनस्पतीशास्त्र विषय
 गणित विषय
 रसायनशास्त्र विषय
 जीवशास्त्र विषय
 जीवशास्त्र विषय
 वनस्पतीशास्त्र विषय
 राज्यशास्त्र विषय
 अर्थशास्त्र विषय
 संगणकशास्त्र विषय
 अर्थशास्त्र विषय
 विद्युतशास्त्र विषय
 विद्युतशास्त्र विषय

कला मंडळाच्या वार्षिक पारितोषक वितरण समारंभाचे वेळी प्रमुख पाहुण्या
सौ. स्मिता तळवलकर भाषण करताना

आंतरमहाविद्यालयीन सुगम संगीत स्पर्धा सांघिक प्रथम पारितोषक 'कुमुदिनी पेडणेकर करंडक'
श्री. राम कदम यांच्या हस्ते स्विकारताना मॉडर्न महाविद्यालयाचा संघ